

ANUL III. — No. 2
15 FEBRUARIE 1936

Piatră de hotar

ARHIVĂ ANTIREVIZIONISTĂ
Apare la 15 ale fiecărei luni
Director ISAIA TOLAN

Piatră de hotar

12 volume pe an, à 96 pagini

ABONAMENTE:

Particulari: Pe-un an 160 de lei, pe 6 luni 90 de lei
Instituții, întreprinderi, bănci, etc 1000 lei
Instituții sătești (casine, etc) 250 lei

SUMAR:

	Pag.
Milan Hodza , președ. consiliului de miniștri cehoslovac; Colaborarea slovaco-română în parlamentul din Budapesta (trad. ing. G. Pop)	1-8
Dr. Aurel Gociman : Unde a dus pe unguri revizionismul	9-14
Alex. Olteanu : Spre un Sedan al revizionismului spiritual	15-20
Dr. C. Groșoreanu : Problema cetățeniei în Germania hitleristă	21-22
Cornellu I. Codarcea : Acțiunea lui M. Matolcsy împotriva latifundiului unguresc	23-26
Ed. I. Găvănescu : Școli naționale în comitatul Aradului la 1785	27-30
Petre Petrinca : Românii din Bulgaria	31-34
Horia Teculescu : Sfârșitul unei lupte de veacuri	35-38
Cătălin Părvu : Viitoarea lege a numelui	39-43

INSEMNĂRI ȘI SPICUIRI:

Puncte negre: Fraudele ligii iredentiste „TESz” și ale altora	44-51
Presă austriacă despre germanii dela noi	51
Episcopia maghiară de Hajdu-Dorog (Ioan Georgescu)	52-60
Un bilanț oficios al revizionismului maghiar	61-63
C. I. Codarcea: Năzdrăvanii filomaghiare într'un ziar francez	63-64
Jalnica drapelului revizionist tragedie	64-65
Stări din raiul hortist (Mizeria dela Ciongrad, statistica șomajului, falimente, datoriile de 5 și jum. miliarde lei ale primăriilor urbane)	66-68

Continuare în pag. a fi-a a copertei

Piatră de hotăr

ARHIVĂ ANTIREVIZIONISTĂ

Director ISAIA TOLAN

Redacția și administrația ARAD, Strada Filipescu No. 30.

Colaborarea slovaco-română în parlamentul din Budapesta

de MILAN HODZA

preș. consiliului de miniștri
cehoslovac

La 18 Februarie 1935 s'au împlinit 30 de ani deta înființarea în Budapesta pe baze parlamentare a clubului comun al deputaților slovaci, români și sârbi. Ca secretar al acestui club aș fi avut îndatorirea de a da publicității agendele clubului. Regret însă că nu pot face acest lucru, căci împreună cu o mare parte a arhivei mele dinainte de război s'au pierdut în timpul războiului și registrele clubului. Locuința mea a fost percheziționată pe vremea războiului de procurorul budapestan, când eram internat. Își poate închipui ușor oricine ce însemnau astfel de percheziții. Totuși aș putea acuza poliția din Budapesta de superficialitate, căci în masa mea de scris se găsea material suficient pentru a-mi intenta procese politice. Dar ceea ce a scăpat din vedere poliției budapestane, a fost complectat de bolșevicii maghiari în 1919.

Împreună cu Anton Stefanek am transportat în timpul războiului arhiva și biblioteca noastră în tipografia ziarelor „Slovensky tizdenik“ și „Slovensky denik“ pentru a ne scuti de noi percheziții. În timpul revoluției nu ne-am putut interesa de acest material, așa că în Martie 1919 Bela Kun, dictatorul bolșevic al Ungariei, a comunizat și tipografia noastră, datorită căreia bolșevicii au ridicat cărțile și arhiva și le-au asvârlit undeva în mahalalele Budapestei.

Printre materialul distrus se găseau și registrele clubului nostru, așa că în memoriile mele am fost avizat numai la știrile apărute în ziarele de-atunci, scrisori și memorii.

Clubul deputaților naționali nemaghiari, sau cum era denumit în mod general: Clubul Național, s'a instalat în modestele încăperi ale hotelului Cornul Vânătorilor, nu departe de cheiul Dunării, luând ființă la 18 Februarie 1905. Preparativele pentru înființarea acestui club au fost făcute cu mult înainte de această dată, datorită politicii duse de generația tânără slovacă și română.

Contra unei pasivități preconizată de cei mai bătrâni, noi tineretul am propovăduit principiile unei politici active. În pasivitate, cu alt cuvânt în tactica de a nu trimite reprezentanți în parlamentul budapestan, s'au menținut slovacii, sârbii și românii încă din 1882 și 1884, consfințită fiind această pasivitate și formulată programatic în rezoluția demonstrativă a congresului deputaților nemaghiari, ținut la 10 August 1895. Dar în practică pasivitatea s'a dovedit ineficace. Încă în 1896 mulți dintre slovaci, împreună cu candidații slovaci, au participat la alegeri în sânul partidului popular maghiar. Dintre slovaci a fost ales dr. Iosif Kubina. Contra acestei pasivități sau quasi-pasivități a luptat generația tânără slovacă secundată fiind și de cei mai bătrâni, în așa fel că deja în 1901 se aleg patru deputați slovaci, Veselovsky, Ruziak, Martin Kollar și Valasek. Cu toate că în privința pasivității se rupese cu trecutul, în acele timpuri grele activitatea celor patru deputați trimiși în parlament se rezuma la câteva demonstrații și la o opoziție în parlament. Pentru o acțiune în afara parlamentului probabil nu sosise încă timpul. Tinerimea, prin firea ei, are dreptul să fie nemulțumită. Așa eram și noi, generația tânără de atunci, nemulțumiți și impacienți. Noi aveam deja o tradiție a noastră. În ședințele noastre studențești din Budapesta am pregătit colaborarea politică cu românii și sârbii încă din 1896. În democrație am căutat și găsit pentru acțiunea noastră politică baze cât se poate de largi. Am constatat însă că singure protestările sunt ineficace față de regimul maghiar și că numai o politică de reclamații nu este suficientă. Prin unirea organică a forțelor nemaghiare și printr'o legătură tactică cu socialismul maghiar și cu democrația maghiară — atât cât exista în aceste vremuri —, ne-am mobilizat contra ordinii dictate de nobilime și contra concepției de stat maghiară, feudală și anacronică.

Prin presa noastră, în „Slovenske listy“ încă din anul 1898,

în „Hlas“ din 1900 și 1901, în „Slovensky denik“ și în fine în „Slovensky tizdenik“ din Iulie 1903, am făcut pregătiri pentru o politică națională. Din partea tinerimii române încă s'a dus o luptă analogă. Unul dintre aceștia, dr. Aurel Vlad, putu în fine la o alegere parțială din 1903 să câștige un mandat. Ce bucuriel în alegerea lui Aurel Vlad am văzut pentru opinia publică slovacă simbolul personificat al mișcării noi.

În numărul de Crăciun al foii „Slovensky tizdenik“ am dat și o fotografie a drului Vlad, ceea ce era să-mi aducă o dăsechilibrare financiară a foii. Dealtfel de Aurel Vlad mă lega nu numai vederile noastre politice, ci o adevărată prietenie. Ba mai mult, între noi exista acea frumoasă frățietate fără de care acțiunea ar fi fost lipsită de reușită.

În 1904 a avut loc o alegere parțială la Nădlac, orașel slovac din șesul ungar cu populație mixtă slovaco-română. Am luptat împreună cu Vlad pentru reușita candidatului român Suciu. Presimțeam însă dinainte că nu vom câștiga în alegeri, totuși, datorită elanului nostru tineresc, reușisem în două săptămâni să câștigăm atât de mulți aderenți recrutați din populația țărănească slovacă și română, încât guvernul maghiar s'a văzut nevoit să concentreze jandarmerie pentru protejarea cadidatului său oficial. Acole, în toiul luptelor dela Nădlac, am proclamat pentru prima dată, ajutați fiind și de masele populare, unirea politică a slovacilor și românilor și făurisem deja în gând un plan în legătură cu viitoarea sesiune parlamentară.

Regimul maghiar a dus o luptă de desființare a noastră în alegerile dela 26 Ianuarie 1905. Dintre slovacii cu program național am fost ales eu singur, în baza convenției slovaco-sârbe. Dintre sârbi reușise dr. Pavlovic, prietenul și colaboratorul meu din 1897. Românii însă au reușit deodată să trimită opt deputați în parlament. După alegeri, noi, cei zece deputați, ne-am întrunit la clubul nostru din Budapesta, unde am procedat la înfăptuirea planului nostru. Am înființat clubul deputaților români, slovaci și sârbi. Ca președinte a fost ales românul Teodor Mihali, un președinte ideal. Datorită procesului Memorandului din Cluj, ca unul dintre deținutii politici, se bucura de toată simpatia, iar prin firea sa împăciuitoare și prin indulgența sa totdeauna reușea să aplaneze diferendele dintre cei bătrâni și cei tineri. Dintre tineri mie și lui Vlad ni s'a încredințat organizarea și acțiunea parlamentară.

Încă dinainte de război Mihali s'a căsătorit cu o damă de

de onoare din enturajul Curții Regale Române, ceea ce pentru legăturile noastre față de București era de mare importanță. După război Mihali a fost scurt timp ministru, iar după aceea până la moarte primar al Clujului. Un element distins al clubului a fost și Ștefan Cicio Pop. Acesta era un talentat orator. Dânsul dimpreună cu d. Vlad, s'a oferit în 1907 să ia apărarea lui Hlinka în fața judecătoriei din Ruzomberok.

Majoritatea maghiară privea c'un înțeles dispreț la clubul național, de a cărui recunoaștere nici nu voia să știe. După concepția lor, în Ungaria nu exista decât un singur popor politic cel unguresc. Iar noi înfiinșasem un club pe baze naționale nemaghiare. Pentru a ne documenta în privința celorlalți, am corespondat cu reprezentantul polonilor din regiunea Posen, Korfanty, care ni-a confirmat recunoașterea formală din partea germanilor a clubului lor politic polonez.

Care era politica parlamentară a primului club național? O politică bazată pe păreri și principiile tinerei generații slovace și române și în oarecare măsură și a tineretului sârb. Dacă printre istoricii maghiari s'a dus o dispută cu privire la primii pioneri ai democratizării statului ungar și-ai introducerii votului universal, că a fost unul dintre-aceștia Kristoffy sau altcineva, discuția a fost inutilă. Democratizarea Ungariei, atunci, și introducerea votului universal, a fost un obiectiv cardinal al deputaților naționali, urmărit cu tenacitate. Singurul factor de propagandă democratică, ca de altfel pretutindeni, a fost social-democrația maghiară. Pentru noi nemaghiarii Ungariei de altă dată, votul universal era principiul fundamental pentru a politică pozitivă de stat. În parlamentul maghiar noi am fost primii democrați, iar tactica noastră era de a căuta alte elemente democratice. În afara parlamentului încheiasem o convenție cu social-democrații. Iar în parlament căutasem aliați pentru reforma democratică. Partizanii lui Kossuth au câștigat în alegerile din Ianuarie 1905 o majoritate relativă și întrucât în programul lor era și introducerea votului universal, am încheiat cu dânsii o alianță. Ne-am declarat pentru o politică a unei Ungarii independente, dacă partidul independent înfăptuiește votul universal.

În acele timpuri exista încă concepția că românii și slavii din Ungaria s'o rupă cu tradiția lor habsburgică și să se declare fățiș în contra Vienei, unindu-se cu maghiarii ce duceau o luptă contra Austriei. La sârbi această concepție era reprezentată de

partidul radical în frunte cu Jasa Tomic. La noi slovacii prin dr. Milos Krno și dr. Emil Stodola. În direcția aceasta a publicat câteva broșuri și dr. Milos Stefanovic, care între timp murise. Dintre români, primul care s'a declarat pentru o mișcare în acest sens a fost Mocioni. Această concepție își avea un substrat politic. Unele cercuri serioase din Paris căutau contra unei Germanii aliată cu Austria, un sprijin într'o Ungarie independentă. Noi am căutat așadar la ungurii independenți aliați ai democrației, însă zadarnic. Ungurii independenți se foloseau de votul universal ca de un miracol ce captiva masele de alegători, însă nici n'au vrut și nici n'au putut întrebuița în politica lor de stat votul universal. Lupta noastră dusă pentru democrație era sprijinită numai de social-democrați. Pe acele vremuri exista deja o criză între nobilimea maghiară și Habsburgi. Franz Iosef se hotărise la o ofensivă tactică. În vara anului 1905 constrânge pe Ștefan Tisza să demisioneze și numește ca prim-ministru pe bătrânul general Fejérváry, chemat să intimideze nobilimea prin introducerea votului universal. Pentru generalul Fejérváry era indiferent dacă exista votul universal secret sau public egal sau inegal, sau că în general se fac alegeri. Ca ministru de interne a fost chemat Iosif Krisstofy, unul dintre prefecții energici ai acelor vremuri. Acesta se declară gata pentru introducerea democrației. Ideea dreptului de vot universal a fost luată de altfel parte de la noi, parte de la publicistul radical maghiar Ioszif Vészi, astăzi membru al camerei magnaților și legitimist conservator. Dreptul de vot universal constituia cel puțin în mod trecător programul guvernului. Clubul nemaghiar putu deci înregistra marele său succes moral, grație căruia noi am profitat din punct de vedere practic, căci ministrul de interne ni-a dat toată libertatea de a face propagandă pentru dreptul de vot universal care constituia și un punct principal din programul guvernului. Această libertate, chiar relativă, a fost exploatată de noi în mod destul de fericit. În adunările mari populare am putu pătrunde cu propoganda noastră democratică și națională aproape în toate regiunile locuite de slovaci, români și sârbi și uneori chiar și în regiunile germane. A fost o operă de sistematică luminare politică în toate straturile poporului nostru cu un program pronunțat național politic și economic. Împreună cu preotul Sandorfi, am alungat pe singurul deputat slovac al guvernului, Skikac, care mai târziu s'a atașat mișcării noastre.

În Aprilie 1906 au fost noi alegeri, și clubul național a

putut câștiga 25 de deputați: slovaci 7, români 14 și sârbi 4. În parlament noi constituiam singura opoziție față de o majoritate covârșitoare condusă de Andrassy, Appony și Kossuth și de aderenții acestora, cari reprezentau cel mai reacționar sistem al Ungariei de altădată. Când pretindeam vot universal, răspunsul a fost simplu și sincer: vă vom da spânzurătorile. Lupta pentru o îndreptățire egală și pentru democrație am dus-o singuri. Poate în niciun parlament o luptă ca aceea dusă de noi ca minoritate contra unei majorități de cincisprezece ori mai puternică n'a fost așa de dramatică ca a noastră. Indată ce unii dintre oratorii noștri pronunța un cuvânt hotărâtor, se ridicau contra lui într-o elementară furtună 300 de fanatici, trei sute de voci ridicate și trei sute de pumni amenințau pe unul de ai noștri și pe camarazii lui. Majoritatea maghiară simțea și conducătorii ei știau că se găsesc în pericol din cauza sistemului de guvernare și din cauza concepției maghiare de stat. Noi nu eram numai purtătorii de cuvânt ai popoarelor noastre, ci totodată și stegarii spiritului modern al democrației. Radicalii maghiari au spus-o și au arătat-o și în scris, că în parlamentul maghiar noi suntem singurii europeni. Eram în același timp și purtătorii de cuvânt ai dezideratelor compatrioților maghiari și ai democrației plăpânde a păturii rurale maghiare. Conducătorul și reprezentantul lor în parlament, Andrei Achim din Ciaba, a fost prietenul meu și al doctorului Bella. Am putea spune că acesta a fost discipolul nostru politic. Lupta noastră parlamentară și-a găsit cuvenitul răsunset și în presa străină. Din Boemia și Moravia primeam din partea clubului deputaților încurajări și la fel și din București. Ne-au vizitat și niște englezi în frunte cu Seton Watson, din Paris ne-au căutat Andrei Cherdame, François Dominois și cu aceștia o întreagă pleiadă. Cu siguranță nu înpinși numai de curiozitate. Primul front democratic din Ungaria de altădată a fost format de noi. În afară de socialiști, au aderat la mișcarea noastră și maghiarii radicali constituiți în asociația sociologică a lui Jászi. Împreună cu Vlad am participat la congresul maghiarilor din Ciaba. Mii și mii de țărani din șapte județe pur ungurești ne-au aclamat frenetic, aproape cu un entuziasm revoluționar, și zilnic primeam delegații ale țărănilor unguri din diferite regiuni ale Ungariei. Mai târziu ni s'antașat și croații.

În anii 1905 și 1906 s'a constituit o coaliție sârbo-croată după aceleași principii ca și noi, însă necunoscând șiretlicurile:

din partidul Kossuth, a încheiat cu acesta o alianță care în 1907 se și desfăcu.

Regimul maghiar, în agresivitatea lui fără de margini, i-a atacat și pe croați. Ei vorbeau limba sârbo-croată „Visoki sabore“..., noi trebuia să vorbim ungurește, însă vorbeam foarte des. Ca majoritatea parlamentară să fie scutită de lungile noastre cuvântări, regimul maghiar a pornit în mânia lui o ofensivă în contra noastră, propunând înăsprirea regulamentului Camerei.

Aceasta fu semnalul care aduse la unirea clubului nostru cu cel croat, reprezentat prin 40 de membri. Contra schimbării regulamentului Camerei am făcut o puternică obstrucție. În afara parlamentului muncitorii demonstau pentru dreptul universal. Între timp noi convocam sute de adunări populare pe cari guvernul, natural, le înțezicea. Ceea ce dusesse la o întorsătură psihologică importantă pentru noi. Aliați numeroși pentru noua concepție politică a statului maghiar n'am putut găsi potrivit cerințelor naționale și morale ale frontului nostru. I-am găsit însă în afara parlamentului și la Viena. Nu la Franz Iosef, ci la moștenitorul de tron Franz Ferdinand.

Acesta, deși nu pierdea din vedere interesele dinastiei habsburgice, totuși admitea o opoziție contra nobilimii maghiare pe care o ura. Cu tot aristocratismul său habsburgic, a aprobat programul nostru cu privire la dreptul de vot cu egală îndreptățire din punct de vedere național, căci din aceste premize se desprindea în imaginea sa revizuirea dualismului, ceea ce însemna împărțirea statului maghiar în provincii naționale.

Această picătură a fost suficientă ca să se verse paharul. Regimul maghiar a văzut clar în cotro se merge și a început persecuțiile, care mai de care mai sălbatece. La Cernova odihneau deja jertfele unei revoluții secrete slovace. Noi sau că întram la pușcărie sau păraseam temnița ca deținuți politici. Dintre deputați Juriga, Ivanka și eu, mai departe Hlinka, Strobar și tovarășii împărțășiră aceeași soartă. Procesele politice contra ziarelor noastre și contra oamenilor noștri nu mai conteneau. Mânia majorității maghiare își afla descărcare în parlament prin scene barbare, de cari era capabilă. Conducătorul românilor, dr. Vaida Voevod, a fost alungat din parlament de cei trei sute de deputați fanatici guvernamentali din cauza cuvântării sale. O soarte asemănătoare ne aștepta pe noi toți — și o mărturisesc azi — atunci când deputatul Juriga era să fie deținut pentru a ne putea apăra de

nsultele majorității maghiare. Aceasta a fost conduita clubului parlamentarilor maghiari contra concepției ungurești a statului ungar dela 1903—1910. Franz Iosef, în liniștea lui senină, se gândea la dizolvarea parlamentului și apoi ne trimise pe toți acasă. În alegerile din 1910 soldații și jandarmii au distrus coaliția maghiară și împreună cu aceasta ne-a distrus și pe noi. Natural, majoritatea maghiară, în lupta ei contra noastră, s'a îngrijit ca noi să nu ne mai putem reîntoarce în parlament.

Pe vremea aceea în Ungaria abia 5% și jumătate aveau drept de vot. În alegerile din 1906 am putut învinge cu câteva sute de voturi, uneori și numai cu câteva voturi. Administrația maghiară a avut suficient timp în cursul celor patru ani să șteargă din tabloul alegătorilor câte o sută până la cinci sute de partizani de ai noștri, încât în 1910 ni-a fost imposibil să ocupăm în parlament vre-un loc nici prin pacte și nici prin luptă dâră. Dintre cei șapte slovaci rămăseseră abia trei..., dintre 14 români numai cinci, sârbii n'au reușit să aibă un reprezentant al lor.

Dar se începuse o epocă nouă; pe noi ne puteau priva de mandatele de deputat, dar nu mai puteau opri masele nemaghiare dela trezirea lor națională, căci clubul național a știut să formeze din aceste mase organizații de luptă conștiente de chemarea lor politică.

Se iviseră zorile unor timpuri noi, iar de soartea Ungarie nu hotăra numai chestiunea mandatelor pentru reprezentarea nemaghiarilor.

S'au început cu-al lor „memento“ războaiele balcanice, dar acest „memento mori“ n'a fost luat în seamă nici de unguri și nici de Viena. Se apropie apoi războiul mondial.

În Cehoslovacia, Jugoslavia și România păstrăm însă totdeauna vie în memorie acea mică înțelegere dinainte de război. Pe acele vremuri Mica Înțelegere a luat naștere în cadrul politicii interne și a dus o luptă pentru dobândirea libertății noastre. Azi Mica Antantă constituie nucleul politicii noastre internaționale comune, și va ști să păstreze libertatea dobândită, căci legătura noastră nu se sprijine numai pe o înțelegere politică, ci este străbătută de forța morală, proprie popoarelor ce-au dus o politică comună în trecut. O forță oțelită de lupte, de înfrângeri și de victoria comună, căci istoria unește aceste popoare într'o totalitate frățască cu interese și simțăminte comune.

(Din revista „Prager Rundschau“, traducere de
ing. Gheorghe Pop)

Unde a dus pe unguri revizionismul

de **Dr. AUREL GOCIMAN**
*secretar general pentru Transilvania al
Ligii Antirevizioniste Române*

În numărul din 26 Ianuarie crt. al ziarului „Nemzeti Ujság” dela Budapesta a apărut un articol alarmant, care nu poate fi trecut cu vederea. Subiectul articolului este mizeria înspăimântătoare a populației maghiare din județul Ciongrad.

Vom reproduce o parte din articolul acesta, apoi vom trage concluziile ce se desprind dintr’ânsul.

„De câteva zile, scrie ziarul maghiar dela Budapesta, se scrie mult despre faptul, că populația județului Ciongrad, care e unul dintre cele mai însemnate din punct de vedere agricol, este nevoită a recurge la ajutorul diferitelor acțiuni pornite pentru ajutorarea înfometaiților, ori la sprijinul autorităților sau al celor câteva latifundii din județ.

Din populația județului Ciongrad, care este de 130.000 suflete, vre-o 45.000 nu au nici un fel de proprietate agricolă, sau au cel mult câte-un iugăr, două, sau un ne’nsenat locșor de casă. Bucățelele acestea de pământ nu au produs nici chiar pe vremuri normale atâta, ca din ele să poată trăi o familie numeroasă, cum sunt de regulă aceste familii, deaceea ele își întregeau veniturile din produsul muncii lor săpând și cărând pământ și piatră”.

Dupăce autorul articolului arată, că anul trecut producția a fost foarte proastă, continuă dupăcum urmează: „Pe teritoriul județului sunt mai mult de 40.000 de suflete, cari în lipsă totală de mijloace au nevoie de ajutorare. Veniturile lor mici s’au irosit de mult, provizii nu au, nicăieri nicio posibilitate de muncă... Oare din ce vor trăi până la primăvară?

Mindszent, Szegvár, Fábiansbestyén, Magyarfés, ca și cele două orașe, Szentes și Csongrad, sunt regiunile cele mai mult bătuite de mizerie din județ. Pentru aceia cari nu cunosc vieața dela țară și nu au putut vedea deosebirea dintre nivelul de viață al nevoiașilor dela orașe și al mizerabililor dela sate, ceeace ar

putea vedea în aceste comune în trei-patru zile, echivalează cu cea mai înspăimântătoare surpriză. Ar fi fără sens a descrie în culori întunecate mizeria grozavă din aceste comune, iar a scrie o dare de seamă lirică despre ea ar fi supărător și cinic, dar înșirarea simplă a faptelor, cari se înșiruesc singure cu sutele în fiecare minut, va arăta cu atât mai impresionant adevărata situație.

Din cei vre-o 10.000 locuitori ai comunei Mindszent, vre-o 75—80% sunt simpli muncitori, lipsiți, fără petec de pământ. Toată comuna este în întunec. Aproape nicăiri nicio lampă de petrol, o lumânare, sau un opaiș.. Când am scoborît din tren în gara Mindszent, am întrebat pe funcționarul de cale ferată dela ieșire: „Unde este primăria?” Acesta mi-a răspuns pe tonul cel mai natural din lume: „Intrați numai în comună, domnule. Veți găsi lumină numai în două case. Una este parohia, cealaltă primăria”.

Un comerciant din comună a împărțit câteva pachete de lumânări între clientela sa mai săracă. Oamenii au mulțumit recunoscători, iar după câteva zile un medic a descoperit, că lumânările în loc să fi fost întrebuințate pentru luminat, **au fost mâncate de copii...**

Nu au niciun fel de combustibil, deci nu fac foc. În câte-o încăpere care poate avea vre-o 30 de metri cubi, dorm câte 8 - 10, în foarte multe părți și mai mulți, întinși pe bănci de scândură, înghemuiți, acoperiți cu propriile lor haine și cu zdrențe... Nici paie nu se prea găsesc, pentru că sunt scumpe și trebuiesc pentru vite, dacă mai sunt.. Hainele de pat, perinele și saltelele, cari nu mai trăesc decât în amintirea orășenilor, au fost vândute de mult. Mai întâi au fost vânduți fulgii, apoi pânza...

Au vândut toate de câte nu mai au nevoie imediată și absolută. Familiile cari au mai mulți copii, au vândut ghetele din picioarele copiilor, menținând doar o singură pereche de bocanci zdrențoși, cu care micuții merg la școală **cu rândul...** Clădirea grădinii de copii, ridicată de proprietarul moșiei învecinate, este încălzită. Des-de-diminează mamele își duc acolo copiii mai mici, ca să nu le fie frig. Dar dacă copiii nu au ghetе?... Mama cu niște ochi ce trădează febră, cu fața scofâlcită, zdrențoasă, ia în brațe copiii și îi duce la școală unul câte unul, din celălalt capăt al comunei. S'a întâmplat că într'o familie cu cinci membri, mama s'a îmbolnăvit. Copilul cel mai mare — de șapte ani — s'a angajat el la munca aceasta atât de obositoare. Dar fiindcă

nici el n'avea ghete, și-a dus frații la școală încălțat cu cismele uriașe ale bunicii sale...

Famiiliile mai sărace nu mai au nici un fel de animal la casă. Purceii au fost mâncați, vaci sau cai nici nu au avut nici-odată. Pisica a dezertat dela casele lor și singurul animal care a mai rămas pe-alocuri este câte un câine, care doarme și el noaptea în casă. Copiii mici sunt așezați lângă câinele cu blana murdară, ca să se încălzească dela trupul animalului.

După rapoartele medicilor, 80% din populație se găsește sub nivelul sanitar normal. Sunt hrăniți prost, bolnavi ori predispuși la boli. Dar boala aci nu este privită ca o nenorocire... Am vizitat o familie cu patru membri. Eram întovărășit de medic, care avea să vadă pe capul familiei, grav bolnav de tuberculoză, care se găsea în pat. La întrebările noastre, soția lui răspunde aproape fericită, cu un zâmbet de mulțumire: „O ducem oarecum... Mulțumesc lui Dumnezeu, îmi este bolnav bărbatul, și primim un pengő pe zi dela casa de asigurări sociale.“

„Mulțumesc lui Dumnezeu că este bolnav...“ Trebuie să fugi din casa aceasta cu creierii sfășiați de milă... Ori, nu este aceasta singura familie, care trăiește exclusiv din ajutorul de un pengő al casei cercuale, acordat bolnavului. Am găsit o astfel de familie, care avea nu mai puțin de opt membri...

După amiază, la ora 3, am intrat într'o casă fără tencuială a unui muncitor. Tata, mama și patru copii se găseau la masă... Mâncau...

— „Dvoastră cinați așa de vreme?“

— „Asta e domnule de toate. Prânz, cină... Totul.“

— „Să vedem ce mâncați?“

— „Cafea neagră“ răspunde femeea. Se constată, că nu fierb decât odată pe zi, și cafeaua aceasta neagră nu e decât zeamă de orz ori de secară prăjită, în care pun bucățele de pâine. Ori, omul acesta, Deák Ignác, de meserie muncitor, are lucru aproape regulat. Se laudă, că în cursul lunii Decembrie a câștigat 10 pengő... (Vre-o 200—250 Lei N. R.) Dintre cei patru copii ai lui, unul este epileptic, altul suferă de plămâni, mama e tuberculoasă...

Plec cu medicul să vedem un bolnav. După vizită, mama pune mâna pe unul dintre copiii cari mișună prin casă și îl duce în fața medicului să-l vadă, pentrucă îl doare în gât. Medicul nu poate pune mâna în gura copilului fără să-și spele mâinile. Și cum și-a uitat săpunul acasă, se adresează femeii :

— „Nu aveți o bucățiță de săpun?”

— „Va fi bun și cel de spălat rufe?” întrebă cu sfială femeia, și răspunsul afirmativ al medicului îi descrețește fruntea. Se adresează fetei mai mari:

— „Mergi dragă la lelița ta Erji, de ceri împrumut săpunul.”

Ne privim cu medicul... Trec două, trei minute. Fetița se înapoiază gâfâind:

— „Mamă, nu este săpun. Lelița Erji a spus că s'a isprăvit încă la Crăciun.”

*

Articolul nu se sfârșește aci. Descrierea mizeriei înspăimântătoare a populației dela țară depe pusta Ungariei continuă încă pe coloane întregi. Noi nu mai avem însă de ce să continuăm.

Iată în ce situație se găsește populația Ungariei libere, a țării pe care revizionistii maghiari o dau drept exemplu tuturor.

Sunt două întrebări, cari stăruie citind aceste rânduri: Care este motivul pentru care populația ungurească dela sate se găsește în mizeria aceasta îngrozitoare, și cu ce drept pretind ungerii să împingă chiar pe țărani maghiari din Ardeal și Banat în situația îngrozitoare în care se găsesc cei din Ungaria?

În ce privește motivele pentru cari poporul maghiar a ajuns în situația tragică descrisă atât de elocvent de ziaristul maghiar, ele sunt două. Pe de-o parte latifundiile imense din Ungaria, cari lipsesc pe țaranul maghiar de pământ, pe de altă parte risipa imensă pe care au făcut-o conducătorii Ungariei prin propaganda lor revizionistă, continuată de 18 ani cu celuieli imense în toate țările din lume.

Hrăpăreața aristocrație maghiară vorbește despre „liberarea” ungerilor din statele succesoare, dar în acelaș timp menține în stare de sclăvie medievală sutele de mii și milioanele de țărani maghiari cari mor de foame în țara care este a lor cu numele, dar care nu le dă un petec de pământ și care le refuză până și dreptul la existență.

Prințul Eszterházy are și azi în Ungaria o moșie de un sfert de milion de iugăre, contele Festetics 98.118 de iugăre, palatinul Pallavicini 56.000 de iugăre, principele de Koburg 45.000 iugăre, contele Frederic Eszterházy 41.000 iugăre, Micloș Eszterházy 37.000 iugăre, contele Almásy 26.000 iugăre, și așa mai departe. Aristocrația maghiară trăiește, ca și în trecut, în lux și 'n trândăvie, în timp ce poporul de jos duce o mizerie de neînchipuit, așa cum am văzut.

Problema reformei agrare s'a pus și în Ungaria de nenumărate ori. Contele Ștefan Bethlen, pentru a scoate ochii celor ce pretindeau o repartizare mai justă a solului, a și înfăptuit un simulacru de reformă, — dar pământurile au fost date membrilor aristocrației scăpătate și membrilor ordinului „vitejilor“. Țărănimii nu i s'a dat aproape nimic.

E suficient să ne referim aci la constatările pe cari le face un publicist maghiar, dușman de moarte al aristocrației maghiare, cu care duce o luptă înverșunată de mai bine de o jumătate de veac: d. Fényes Samu.

„In anul 1913, scrie publicistul maghiar, proprietățile dela o sută până la o mie de pogoane reprezentau 14.4% din tot pământul cultivabil al Ungariei, proprietățile sau latifundiile uriașe, dela 1000 pogoane în sus, reprezentau 40%, în total deci 54.4% proprietăți mijlocii și latifundii.

In Ungaria mică, proprietățile până la 1000 pogoane, reprezentau 16.7% în anul 1921; iar latifundiile 35.9%. E înspăimântător! Astăzi nu există în toată lumea ceva asemănător. Mai mult ca jumătate din pământul productiv al Ungariei se află în mâinile a 6000 familii (30 mii suflete), pe când restul e împărțit între 443.500 familii de agricultori. Mai sunt însă 431.000 familii de agricultori, cari nu au nici un petec de pământ și cari trebuie să muncească cu ziua, ca să poată trăi. Dar, întrucât o proprietate sub zece pogoane nu asigură minimumul de existență pentru o familie, și dat fiind că între cele 443.500 familii pomenite mai sus sunt 292 mii familii de mici proprietari (cu mai puțin de 10 pogoane), rezultă că 723.000 familii de agricultori nu au minimum de existență. Acestea sunt datele oficiale după recensământul dela 1920%.

Se mai adaugă aci, că țărănimea aceasta, lipsită de un petec de pământ, mai este secătuită fără nicio milă, pentru a i se storce mijloace cu cari apoi ungurii urmează a-și face propaganda lor imensă în străinătate împotriva statelor succesoare.

Treaba oamenilor politici unguri, dacă își înțeleg astfel datoria lor față de națiunea pe care sunt chemați a o conduce. Lucrul acesta pe noi nu ne interesează. Ceeace însă trebuie să ne intereseze, e că o țară care-și ferecește în chipul acesta cetățenii ce i-au rămas, nu are nicio autoritate morală de a pretinde să inapoieze sub stăpânirea sa pe nimeni.

Sau își închipuiesc oare conducătorii ei, că poate să fie cineva

să prefere regimul mai sus descris din Ungaria situației în care se găsesc popoarele revenite statelor succesoare? Să lăsăm la o parte pe români și să luăm pe ungurii din Ardeal, pe acele 82.640 familii minoritare, cari din dărnicia statului român au fost împrietărite prin legea pentru reforma agrară. Vă închipuiți, că poate exista unul dintre ei, care să prefere regimul din Ungaria?

Și dacă Ungaria nu este capabilă să asigure nici chiar pentru propria sa populație un regim omenesc, atunci cu ce drept pretinde a înapoia popoarele din vecinătatea sa la regimul de groază și mizerie care stăpânește azi în raiul hortist?

Iată o întrebare la care revizionisții nu vor putea răspunde niciodată.

Sacrosanctitatea Sa Papricașul...

A rămas toată lumea acum un an și jumătate uluită, aflând că poți fi dat în Ungaria în judecată pentru leșe-națiune dacă ți-ai îndemnat conaționalii nemaghiari să nu-și maghiarizeze numele, și că tribunalul te condamnă pentru asemenea crimă la trei luni de zile închisoare, iar Curtea de apel, nemulțumită cu atât, îți ridică pedeapsa la cinci luni de zile. I s'a întâmplat aceasta, dupăcum se știe, d-lui dr. Franz Basch, secretarul Asociației culturale nemțești din Ungaria, și anume pentru că a atăcat „suveranitatea națională”, care se vede că constă și în aceasta: în dreptul de a maghiariza cu forța după cum îți place.

Ceea ce i s'a întâmplat lui Basch nu e însă nimic pe lângă ceea ce i s'a întâmplat în luna trecută altcuiva din Ungaria. Care a fost osândit la două luni închisoare — deși-și tăgăduise la justiție fapta — pentru că „a defăimat bucătăria maghiară”.

E atât de fără egal acest caz, încât semioficiosului „Budapesti Hirlap”, care ni-l destăinuie în pag. 14 a n-rului său din 26 Ian. crt., i-a fost rușine să dea numele osânditului.

Spre un Sedan al revizionismului spiritual

de ALEXANDRU OLTEANU

Primul atac al „revizionismului spiritual“ ungar a fost respins. Din punct de vedere al intereselor naționale și al apropierii româno-ungare, este perfect indiferent cine a împiedecat consfătuirea dela Stâna din Vale: guvernul român sau scriitorii unguri? Important este că, în ultimul moment, s'a pus frână unei acțiuni, care putea să provoace o confuzie primejdioasă la interpretarea ultimelor evenimente din Europa Centrală.

Prin eșecul pe care noi l-am prorocit, problema apropierii româno-ungare s'a despuiat de considerațiunile umanitariste, și ne place să credem că a reintrat în făgașul realităților. Părțile interesate își pot întocmi bilanțul. Tăcerea semnificativă a presei și opiniei publice românești și enervarea unor anumite cercuri budapestene dovedesc: că **pentru apropierea româno-ungară nu a sosit încă momentul**. Acum depinde de simțul strategic al inițiatorilor dacă vor forța nota și mai departe, compromițând ideea definitiv, sau se vor conforma împrejurărilor, salvând-o pentru timpuri mai bune.

Apropierea româno-ungară este irealizabilă pentru moment. Puțini cugetători unguri se pot debarasa de prejudecățile trecutului și înțeleg că tratatele postbelice au încheiat o epocă, un curent, care a frământat Europa aproape un veac, și că secolul al XX-lea, în realitate, începe cu 1918. Puțini au curajul să creadă că soarta culturii europene nu se va decide la Rin sau pe Marea Mediterană, și mai puțin în Abisinia, unde hărnicia italiană îndeplinește o măreață misiune civilizatoare, ci la picioarele Carpaților, în cimitirul milenar al popoarelor mici: în Bazinul Dunărean. Oricât de crâncenă ar fi lupta ce se dă între popoarele mari pentru hegemonia continentală, luceafărul regenerării spirituale licărește pe

Nota Red. — Articolul de față se referă la încercarea de „apropiere“ româno-maghiară pusă la cale la Clubul ziaristilor din Orade. Cetitorii cari nu cunosc antecedentele, sunt îndrumați la cele arătate în numărul trecut al „Pietrii de hotar“, pag 63-68.

vârful Carpaților, strecurând în sufletele oboseite din Apus speranța de a găsi o ieșire din labirintul european, spre sfere mai luminoase. Popoarele dunărene constituiesc baza de operațiune a Marilor Puteri, în manevrele diplomatice, care, încetul cu încetul clatină pacea construită pe principii juridice, înlocuind-o cu echilibristica forțelor. În Europa actuală numai Franța și țările dunărene pot spune că au realizat, mai mult sau mai puțin echitabil, idealurile lor naționale, și că au interesul să mențină, cu orice sacrificiu, pacea.

Oscilările unora dintre statele dunărene ca Polonia, Ungaria și Bulgaria, nu trebuie să ne descurajeze. Svârcolirile lor sunt fenomene efemere, cari vor dispărea sub presiunea interesului comun de a se apăra în contra imperialismului marilor popoare vecine.

Nu înțeleg să alunec pe panta argumentelor de drept internațional, destul de cunoscute din lucrările specialiștilor. Cred, însă, că toate popoarele dunărene trebuie să vadă că, în comunitatea europeană, sunt considerate ca minore, cu drepturi și interese limitate. Europa dunăreană trăiește sub tutela popoarelor mari, care concurează pentru subjugarea ei. Astăzi nu ar putea izbucni nici-un conflict armat în Europa, care să nu influențeze viitorul țărilor dunărene. Rolul ingrat pe care, înainte de războiu, l-a avut și pe care monarhia austro-ungară nu a fost în stare să-l îndeplinească din cauza compoziției sale etnice poliglote, după războiu revine solidarității statelor naționale întregite sau înființate din ruinele acesteia. Ceeace principiul legitimității dinastice nu a fost în stare să realizeze, trebuie ca, în ciuda tuturor obstacolelor, s'o realizeze principiul naționalităților. Popoarele dunărene trebuie să împiedece reîntoarcerea epocii ce-a fost dela congresul dela Viena până la războiul mondial.

Conflictul româno-ungar, deci, trebuie privit prin unghiul acestei misiuni. Secolul al XIX-lea nu are unicul merit de a fi răspândit ideile liberale și de a fi consolidat capitalismul european. S'a dovedit a fi mai prevăzător când a recunoscut importanța problemei naționalităților și faptul că popoarele mici, strivite sub călcâiul Habsburgilor, nu pot pune Bazinul Dunărean la adăpostul expansiunii germano-ruse. Era, deci, logic ca, în anarhia dunăreană dinainte de războiu, istoria și Franța, care într'un moment dat s'au angajat să desrobească toate naționalitățile, să favorizeze pe acele popoare, care prezentau suficiente garanții căvor lichida

definitiv, și mai mult sau mai puțin echitabil, concurența naționalitară.

Cine este vinovat că ungurii s'au opus acestui curent? Napoleon al III-lea și Cavour au făcut o eroică încercare, în a doua jumătate a secolului trecut, spre a-i atrage în tabăra resurecției naționalităților, dar nu au isbutit. Kossuth, răstălmăcitorul aspirațiilor liberale ungare, a răspuns că preferă concubinajul cu Austria, unui aranjament pașnic și echitabil cu naționalitățile, care, oricât ar fi de drept, ar periclita integritatea teritorială a statului ungar milenar.

Nimic de zis: străduințele naționalităților de odinioară erau incompatibile cu imperialismul ungar. Eroarea fatală a generațiilor ce s'au perindat la cârma Ungariei dela 1848 până la sfârșitul războiului mondial, rezidă tocmai în faptul că nu au știut să descifreze adevăratul sens al istoriei țării lor și au ignorat acest adevăr elementar. Iar clarviziunea naționalităților s'a evidențiat prin refuzul categoric de a contribui la consolidarea statului ungar și de a renunța la ideea unirii cu conaționalii lor de peste graniță. Astfel se explică insistența lui Ionel Brătianu de a intra în războiu alături de Puterile Aliate și Asociate, chiar cu riscul unei înfrângerii sigure, deoarece drepturile popoarelor se confirmă prin sânge și curaj. Refuzul lui Cuza Vodă de a încheia alianță cu emigranții unguri, în 1863, împotriva Austriei, primind Bucovina drept recompensă pentru sprijinul acordat Ungariei, precum și protestul categoric al lui Dimitrie Brătianu, exprimat cu „o duritate orientală“ în fața lui Cavour, contra dorinței ca poporul român să renunțe la unirea Ardealului cu principatele române, au contribuit mai mult la unire, din punct de vedere etic, decât un războiu câștigat.

Tot astfel, refuzul nostru categoric de a angaja o discuție cu cei cari nu cred în durabilitatea actualului statut teritorial dunărean, constituie o temelie mult mai solidă pentru propășirea națională românească, decât fraternizarea ipocrită și trecerea sub tăcere a motivului real al antagonismului româno-ungar.

Iată motivul pentru care susțin că o tentativă de împăciuire ca cea dela Orade, care preconizează o colaborare între „elita spirituală“ a celor două popoare, cu condițiunea de a nu pune la punct lucrurile ce ne despart: revizionismul și agitația pe chestia problemei minoritare, nu servește interesele românismului. Deși din cele petrecute nu se desprinde mobilul nemijlocit al acestei

mişcări nu tocmai oportune, nu-mi vine totuși să cred că ea s'ar mulțumi cu un program umanitarist vag, care animează Pen-Cluburile, Asociațiunile Cobden și lojile francmasonice și care poate să aibă trecere în occident, dar în Bazinul Dunărean va da faliment. **Aici avem nevoie de o platformă compatibilă cu principiul naționalităților, care să realizeze o colaborare nu prin tănuirea, ci prin coordonarea aspirațiilor naționale.**

În această ordine de idei, antagonismul româno-ungar are un caracter eminent politic. Românii, credincioși tradițiilor liberale moștenite de la Avram Iancu, Simion Bărnuțiu, Ionel Brătianu, Take Ionescu și alții, după care prosperitatea românismului este condiționată de stăpânirea tuturor teritoriilor locuite de români, nu admit nici măcar în principiu modificarea actualului statut teritorial, iar ungurii pretind că recucerirea teritoriilor pierdute, în special a Ardealului, ar fi o condițiune sine-qua-non a existenței națiunii și statului ungar.

Sunt curios cum s'ar putea împăca aceste două teze diametral opuse în „sferele abstracte ale artei”. Admit că literații burgezi, cu o pronunțată predispoziție „cosmopolită”, vor găsi o platformă de colaborare. Operele traduse conform planului orădan vor arăta felul cum „triumful familiar” și celelalte minciuni convenționale sunt privite la București și la Budapesta. Dar contest că acest „schimb cultural” va avea o influență reală asupra relațiilor celor două popoare și că vor convinge pe generalul Gömbös să renunțe la ideea alianței cu Germania. După cum ar fi o absurditate să se spună că cordialitatea relațiilor franco-românești și româno-engleze ar fi determinată de romanele franceze și engleze traduse în românește.

Apropierea popoarelor numai atunci este reală și durabilă, dacă se inspiră din cunoașterea și interpretarea corectă a realităților și intereselor istorice. Literații unguri contemporani, cu puține excepții, se află sub influența spiritului și gustului estetic francez. Cu toate acestea, niciunui nu i-a trecut prin minte să militeze pentru lichidarea relațiilor cordiale cu colosul german. Să știe apostolii apropierei că această atitudine nu se va desminti de dragul utopiei lor.

Da, presa și literatura română și cea ungară pot servi marea cauză a împăciuirii româno-ungare, dar nu arogându-și dreptul de a acționa, care este privilegiul bărbaților de stat, ci stu-

diind interesele care o impun cu logică de fier. Interpretarea corectă a expediției lui Mihai Viteazul pentru cucerirea Ardealului, a rezistenței lui Avram Iancu, a tentativei ungarilor de a-l târî în luptă în contra Rusiei și Austriei, a motivelor pentru care au eșuat tratativele lui Nicolae Bălcescu întreprinse în același scop, sau o lucrare a contimporanilor: Elemer Hantos, Ioan Boldizsár, sau Ladislau Németh, arătând că maghiarimea a pornit pe-o cale greșită, face mai mult pentru apropierea româno-ungară, decât zece conferințe la Stâna de Vale și zece romane „moderne“ traduse. Planul de traducere întocmit la un pahar de vin nu va spiritualiza granițele, fără de care orice tentativă de împăciuire va eșua. Este, deci, mult mai prudent dacă presa periodică renunță la gloria de a „face minuni“, limitându-se la atribuțiile sale firești: la interpretarea corectă a evenimentelor și la studierea temeinică a motivelor care pledează nu pentru apropierea româno-ungară, ci pentru apropierea tuturor popoarelor dunărene.

Nu este nimic mai primejdios pentru eficacitatea efortului popoarelor mici spre a-și conserva existența și condițiunile ce le asigură prosperitatea, decât intervenția laicilor. Niciodată energiile popoarelor mici nu au fost mai mult concentrate spre scopurile politice, decât astăzi. Niciodată statele dunărene nu au avut mai mare nevoie de unitatea etică a supușilor lor, decât în zilele noastre. Deci, curajul „orădanilor“ de a înfrunta curentul național și a lansa o opinie separată în chestiunile vitale, tocmai în aceste momente critice, este o ignoranță vinovată.

Confrații noștri unguri ne pretind să protestăm în contra politicii minoritare a guvernelor românești. Mi-aș explica dacă ni-ar cere să milităm pentru reformarea acestui regim, deși nu li-aș-da dreptate. Faptul, însă, că s'ar mulțumi cu un protest platonice din partea noastră, dovedește că urmăresc scopuri strategice. Vroiesc să convingă străinătatea că maghiarimea ar fi dispusă să se apropie de vecinii săi, dar guvernul român refuză să facă concesionile pe care le propun înșiși intelectualii români. Oare, în astfel de condițiuni, se poate vorbi de o apropiere cu repercursiuni reale asupra relațiunilor celor două popoare?

Răspunsurile publicate în ultimul număr al „Familiei“ dau acțiunii de apropiere un colorit vădit antioficial. **Arbiter**, un profesor secundar, plătit din bugetul Statului care a găsit că cel mai demn răspuns la atacurile ungare este mișcarea antirevizionistă, lansează o teză primejdioasă avertizându-mă: „**Nu avem nevoie**

de antirevizionism, ci de pace și înțelegere creatoare*.

Același Arbiter nu de mult a scris o critică elogioasă despre minunata piesă „Avram Iancu“ a d-lui Lucian Blaga. Ieșirea d-sale de mai sus, însă, mă face să cred că nu a înțeles-o și că nu cunoaște de loc forțele subterane, care au diriguit istoria Ardealului. Nu vreau să spun că d-sa cunoaște pe confracții unguri numai din Clubul Ziaristilor, unde „veneticilor regășeni“ li se atribue un rol ce nu le face cinste. Imi permit, însă, să-l avertizez că va trebui să stea încă mult timp în Ardeal până va sesiza motivul hotărârii Sindicatului Presei din Ardeal de a interzice membrilor săi sub-sanucțiuni severe, să frecventeze cluburile minoritare. Și il rog să nu se mire dacă mâine ziarele și postul de radio Budapesta îi vor difuza numele cu osanale, prezentându-l drept exemplu de „român curajos“.

Să ne ierte deci Arbiter, poporul român și cel ungar se pot dispensa de o astfel de apropiere. Ce rost are ca cercurile neoficiale să-și facă declarațiuni de dragoste platonică, atâta timp cât interesele în adevăr comune sunt intenționat ascunse sub obroc? Nu ar fi oare mai cinstit să spunem sincer colegilor unguri că românismul nu are interesul și intențiunea să suprima ființa etnică a ungarilor din România, dar își rezervă dreptul de a lua măsuri preventive contra păgubitoarelor influențe exterioare? Prin urmare, dacă vroiesc să promoveze marea cauză a apropierei româno-ungare, întâi să dezarmeze, printr'o propagandă chibzuită și tenace, elanul revizionist al conaționalilor lor proprii. Până atunci, însă, nu poate fi vorba de niciun armistițiu.

Alexandru Olteanu

Din parlamentul maghiar

„Nicăieri pe lume nu-i atât de motivată o 'mpărțire a pământurilor ca la noi, unde avem trei milioane de iugăre legate (fidei-comisuri — n. t. r.), și avem trei milioane de sărăntoci cari n'au o palmă de pământ“.

Buchinger Mano, în ședința dela 22 Ian. crt. a Camerei deputaților, cf. „Pesti Hirlap“ din 23 Ian.

Problema cetățeniei în Germania hitleristă

de Dr. C. GROFȘOREAN

La 15 Septembrie 1935 s'a votat în parlamentul Reichului legea nouă referitoare la reglementarea cetățeniei. Cum era firesc, această lege poartă timbrul rasismului, deoarece toată ideologia național-socialistă este grefată pe ideologia rasistă, fiind principiul fundamental al hitlerismului: totul pentru rasă, nimic pentru individ.

Fără a ne sesiza de dialectica rasismului, care pe noi aci, în România, nu ne interesează — măcar atâta timp cât nu se va clarifica problema în mod științific, — trebuie să ne preocupe unele principii, foarte interesante, fixate în această lege, menite să statueze directive noi în **dreptul constituțional**.

Cum este de obște cunoscut, dreptul constituțional al epocii liberaliste acorda tuturor cetățenilor drepturi egale, în temeiul principiilor fundamentale ale revoluției franceze. Cu alte cuvinte: toți cetățenii, indiferent de confesiune, rasă, limbă și naționalitate, aveau aceleași drepturi complect egale și similare, fără osebire că erau din poporul majoritar — susținător de stat, — ori că erau minoritari. Adecă nu se făcea nici o deosebire între cetățean și cetățean; drepturi, cari decurgeau din principiul egalității și al libertății.

Așa era până deunăzi, când un popor de 70 de milioane de suflete veni și răsturnă această ideologie, instaurând un sistem cu totul deosebit, — dat fiind că noua lege a Reichului scindează locuitorii țării în două grupuri. Anume, în punctul 4 al legii se zice: Numai acela este considerat ca cetățean, care aparține **comunității populare**; în punctul 5 se decretează precis: cine nu este cetățean, se consideră musafir în Germania; iar punctul 6 dispune: comanda asupra intereselor obștești o au numai cetățenii. În consecință toate oficiile publice vor fi ocupate exclusiv de cetățeni.

Din cele relatate rezultă, deci, **că numai cetățenii au drepturi politice**; iar cetățean nu poate să fie decât conațio-

nalul. În consecință toată conducerea statului se asigură exclusiv conașionalilor, considerând restul locuitorilor ca musafiri, îndreptățiți doar să trăiască în Reich, să se ocupe de profesiuni libere, să facă comerț etc., dar fără drepturi propriu zis politice.

Evident, spiritul legii este îmbibat de ideologia rasistă și în urmare poartă pecetea unei particularități, cu timbrul unei curiozități. Legea are însă și prescripții de valoare universală din punct de vedere al jurisprudenței și al dreptului constituțional. Mă refer la decretarea principiului extraordinar de interesant și absolut îndreptățit, prin care se dispune că **nici conașionalul, deci nici acela care aparține comunității poporane, nu câștigă — ipso jure — dreptul la cetățenie. Nu este un drept, care cade ca un fel de donație divină în leagănul liecărui conașional. Ci este un drept, care trebuie câștigat prin satisfacerea îndatoririlor multiple față de stat. Nu dreptul prevalează — ca în epoca individualismului anarhizant — ci obligamentele față de colectivitate, față de stat.**

Nu sunt „civis romanus“ prin simplul fapt al nașterii mele; ci voiu avea drept la acest **privilegiu**, dacă îmi voiu satisface obligamentele impuse prin legile fundamentale ale statului. Și ce este și mai caracteristic, **chiar și apartinența cetățenească odată câștigată, poate să fie revocată, dacă cetățeanul conașional nu-și face datoria față de stat.**

Principiul acesta îl socot de valoare universală, deoarece este intolerabil ca unii cetățeni, fie și de obârșie comună, să-și neglijeze îndatoririle lor față de colectivitate; să-și petreacă zilele în completă nepăsare față de problemele vitale ale țării; să manifeste o ignoranță și-o indolență direct provocatoare față de tot ce se încadrează în viața statului, și să nu cunoască altă țintă decât satisfacerea interesului lor propriu, materialist și egocentric. Cu un cuvânt: **cetățeni, cari duc o viață parcă ar fi străini, parcă ar fi musafiri în țara lor proprie**, bună să le apere interesele lor, bună numai ca să fie exploatată în interes propriu, să le asigure toate avantajele unei vieți civilizate, **dar fără ca domniile lor să contribuie la intensificarea și aprofundarea acestei civilizații.** Ei bine! Față de asemenea inși nimic mai firesc, decât ca și statul să se pună pe același piedestal: să-i considere musafiri străini, fără drepturi politice, **revocându-le cetățenia.** Fiindcă a fi „civis romanus“ înseamnă a avea îndatoriri, obligamente sfinte față de țară, față de stat și față de colectivitate.

Dr. C. Groșoreanu

Acțiunea lui M. Matolcsy împotriva latifundiului unguresc

de **CORNELIU I. CODARCEA**

Cine a citit alarmanta broșură a d-lui dr. Dionisie Zentay intitulată „Cifre grăitoare“ („Beszélő számok), își dă seama de adevărata situație agrară din Ungaria. Lista latifundiurilor este cu adevărat impresionantă. Pomelnicul prinților, conților, baronilor cu sute și zeci de mii de jugăre, pare nesfârșit. Și față de acești privilegiați ai soartei, cari dețin soarta Ungariei, marea majoritate a populației țării se află în cea mai neagră iobăgie, într'o mizerie morală și materială dintre cele mai dezolante.

Cei din generația nouă ar voi să schimbe această stare de lucruri, dar, firește, se lovesc de rezistența și egoismul beneficiarilor. Psihologia „nemeșului“ ungueresc este arhicunoscută, și cu toată fanfaronada lui patriotardă, el a dat totdeauna întâietate interesului personal, interesul general fiind bun numai atunci când e identic cu interesele proprii.

Aristocrații unguri pe banca acuzaților

Unul dintre tinerii deputați unguri, d. **Matei Matolcsy**, a rostit zilele trecute în parlamentul dela Budapesta un discurs de-o violență neobișnuită, împotriva aristocraților și latifundiurilor ungueri*).

„Politica unguerească — a spus d-sa — care și'n 1918 a împins țara în prăpastie, a săvârșit greșala de neiertat, de a sta de partea așa ziselor clase sociale istorice, împotriva țărănimii care tinde să se ridice“.

„Seria dezastrelor Ungariei este pricinuită de ciocnirile dintre țărănime, care formează însăși națiunea, și dintre aristocrați, a căror origine este de cele mai multe ori străină“.

„Aristocrații unguri au luptat în trecut mai mult împotriva țărănimii, decât împotriva turcilor“.

*) Vezi „Pesti Napló“ din 24. Ianuarie 1936.

„Oștenii lui Rákoczy blăstămau plângând și cântând din buciom, pe aristocrații înstrăinași. Aceasta este un adevăr ce reiese din istorie!”

(O voce întrerupe: „Concepție sovietică!”)

Matolcsy: Problema agrară n'a fost rezolvită nici până azi. În 1848 nu s'au dat decât de formă libertăți. De atunci până astăzi, situația țăranilor nu s'a îmbunătățit cu nimic, de ridicarea lor nu s'a ocupat nimeni*.

„Toate tendințele de emancipare a țăranimii s'au lovit de zidul de granit al moșiilor boierești”.

„Această luptă a fost din cele mai crunte; revolta țăranilor a fost o revoltă mută. Un milion și jumătate de țărani unguri au căzut jertfă: au emigrat. Pentru ca să triumfe egoismul aristocrației maghiare”.

Despre această aristocrație oratorul a arătat următoarele:

- „1. Aristocrații unguri nu sunt de origine maghiară.
- „2. Ei trăiesc în străinătate, acolo își cheltuiesc averile.
- „3. N'au nicio legătură sufletească cu țărănimea.
- „4. Moșiile lor, primite de cele mai multe ori ca răsplată pentru atitudini antinaționale, stau în calea dezvoltării țăranimii.
- „5. Ideologia feudală este o pacoste pentru Ungaria”.

În continuare, Matolcsy a afirmat că ungurii nu-și pot permite să facă politică revizionistă, înainte de a-și „revizui” stările bolnave din propria lor țară.*) Aduce ca pildă România, care a beneficiat depe urma reformei agrare. În Ardeal nu mai există latifundii.

O voce: D-ta vrei să aperi procedeele din Ardeal?

Matolcsy: Reforma agrară română a fost generală. Nu numai conții ardeleni, ci și boierii din vechiul Regat au fost expropriati**.

În cursul cuvântării sale, d. Matolcsy a mai citit o scrisoare a contelui Dominic Teleki din Ardeal, care spune următoarele: „Știu ce este reforma agrară, o știu din experiență. Pentru noi, moșierii, a fost fatală, dar din punctul de vedere al națiunii dominante, a dat rezultate uriașe”.

*) „Pesti Hirlap” din 24 L redă această parte a cuvântării lui Matolcsy astfel: „Singura posibilitate a revizuirii ar fi dac'am putea să nfăptuim din toate puterile revizuirea internă. Fătă vreme cât nu se va fi înstăpănit aici acasă un curent cu adevărat democratic, soarta ținuturilor ocupate e pecetluită”.

Proiectul noii reforme agrare

Matolcsy nu este numai un orator îndrăzneț al parlamentului unguresc, el este și autorul unui senzațional studiu agrar intitulat: „Proiectul de studiu al noii reforme agrare“.

Cercurile intelectuale maghiare dau acestei lucrări o atenție deosebită și consideră cartea lui Matolcsy un important pas spre rezolvirea problemei agrare maghiare. Caracterul științific al cărții a fost subliniat și de profesorul Iuliu Szekfű.

Mai întâi de toate, Matolcsy arată cât este de nefiresc ca **moștile de peste una mie iugăre să formeze a treia parte din teritoriul țării**. În împrejurările de astăzi — spune d-sa — această situație înseamnă o primejdie națională formidabilă.

Militând pentru o lege agrară moderată care să prevadă exproprierea a câte o sută de mii de iugăre în fiecare an, d. Matolcsy se vede nevoit să aducă drept argument expropriările și improprietățile din România, Jugoslavia și Cehoslovacia. Deoarece însă nu vrea să-și atragă fulgerile Ligii Revizioniste, își combină elogiile cu înjurături depe pustă. Ci-că reformele agrare din aceste țări n'au putut da totuși rezultatele dorite, din cauza inferiorității etnice(?) a neamurilor respective. „Românul e leneș din fire“, „sârbul e incult“, și așa mai departe.

Reforma agrară ungară — spune Matolcsy — trebuie făcută înainte ca revizuirea să fie înfăptuită. Ar fi bizar ca în viitoarea Ungarie mare(??) să nu existe țărani improprietați decât în teritoriile pe care Ungaria le-a pierdut prin tratatul dela Trianon, iar pe pusta ungară să se mențină robia agrară și latifundiile.

Precum vedem, d. Matolcsy nu găsește alte argumente pentru înfrângerea cerbiciei aristocraților unguri și a guvernelor care îi susțin, decât neghiobia iredentistă.

Știe însă și d-sa prea bine, că niciodată n'a fost revizuirea mai îndepărtată ca astăzi și cu cât trece vremea, ea se evidențiază ca tot mai irealizabilă.

Ceea ce trebuie reținut din pledoaria lui Matolcsy, este cu totul altceva; și anume, că Ungaria se simte și 'n materie agrară în imensă inferioritate față de oricare dintre statele Micii Antante. Astfel fiind, ungurii revizionști sau trebuie să dorească reînființarea latifundiilor în țările care au beneficiat depe urma reformei agrare — ceiace i-ar pune într'o situație extrem de ridicolă în fața străinătății — sau să se decidă să urmeze pilda valahă și să accepte o reformă agrară și în Ungaria.

Dar cine să o facă? Căci în Ungaria au fost și sunt aceeași stăpâni ai situației: latifundiarilor și aristocrații.

În asemenea împrejurări boala Ungariei se prezintă ca o boală incurabilă. Menținerea stării actuale este catastrofală, schimbarea ei este imposibilă, din cauza clasei conducătoare.

Ungaria stă deci pe loc și nu face nimic. „Activitatea“ ei se rezumă la hărmălaia revizionistă, bună pentru zăpăcirea și, adesea, terorizarea celor cari cer pâine sau pământ.

Numai cât nici pătura muncitoare din Ungaria nu mai este atât de naivă ca să se lase multă vreme proslită de opresorii ei de veacuri, și nici străinătatea atât de desorientată ca pe vremea mascaradelor rothermeriene, când minciunile statisticilor tendențioase ale Budapestei erau acceptate fără niciun control.

Acțiunea lui Matolcsy și a tovarășilor lui împotriva latifundului unguresc, desvăluie multe adevăruri crude, mai întâi de toate însă evidențiază dezolanta șubrezenie a bazelor revizionismului unguresc, precum și caracterul pueril al grozavelor amenințări ce ni le adresează conducătorii mai mult sau mai puțin oficiali ai unei țări bolnave: ai Ungariei de azi.

C. I. Codarcea.

Cum devii ungar....

În n-rul din 30 Ian. crt. al gazetei budapestane „Uj Magyar-ság“ s'a publicat cu litere mari următoarea... telegramă:

„Valetul lui Baldwin e ungar.

Londra, 29 Ian.

Ministrul de externe (unguresc, — n. tr.) Coloman Kánya a avut parte la ieșirea din palatul preșidenției, unde vizitase pe ministrul-președinte englez Baldwin, de-o interesantă surpriză: Valetul lui Baldwin i s'a adresat în timp ce-l ajuta să-și îmbrace paltonul, în cea mai in excepționabilă limbă ungurească. La întrebarea ministrului maghiar de externe, a răspuns că s'a crescut în Ungaria, unde tatăl său a locuit mai multă vreme, și fiindu-i limba ungurească a doua limbă maternă, nu a uitat-o“.

Să ne mai mirăm după una ca asta că aiureala lui Rákosi, cu cei „30 de milioane de unguri“, mai stărue și astăzi în capul celor dela Budapesta?

Școli naționale în comitatul Aradului la 1785

● de ED. I. GĂVĂNESCU

La începutul anului 1785, când încă nici nu se înăbușise complet mișcarea țărănească de sub conducerea aprigului Horea, Curtea din Viena se îngrijea să înființeze școli naționale pentru neamul valah.

Împăratul Iosif al II-lea ajunsese la convingerea că între cauzele răsvrătirii Românilor era și întunecimea în care ei se aflau.

În raportul său, încheiat mai târziu, în vara lui 1785, după executarea capilor mișcării, comisarul regal Antoniu Iankovics între măsurile de îndreptare a relei stări a iobagilor propunea sub punctul al VI-lea și înființarea de asemenea școli.

N. Iorga consideră, și pe bună dreptate, că înființarea unor asemenea școli „naționalicești”, cum erau numite în actele vremii, era pornită nu numai dintr'o deosebită înțelegere — i-am putea spune raționalistă — a nevoilor sufletești ale iobagilor valahi, ci această creare a școlilor românești a mai fost determinată și de dorința împăratului de a amalgama supt raportul național pe toți supușii săi, creînd un tip unic, care ar fi avut ca limbă de înțelegere și de legătură cu Statul limba germană: *der österreichische Unterthan.*⁽²⁾.

Trebue să mai adăugăm că învățământul din Transilvania se afla sub două regimuri deosebite. Pe când în Banat și părțile așa zise ungurene, Viena a îngăduit crearea de școli naționale, Ardealul se mulțumia cu școli „normalicești”, excepție făcând, până la un punct, cele dela Blaj³⁾.

În ce privește Banatul asemenea școli primare sau „triviale” — cum se numeau pe atunci — luaseră ființă în mai toate comunele. Îl aflăm lucrul acesta dintr'o petiție mai târzie, al cărean nu-l știm precis dar care e din vremea împăratului Ferdinand

¹⁾ La I. Lupaș: Răscoala țăranilor din Transilvania la anul 1784. Cluj, 1884, pag. 183.

²⁾ N. Iorga: Istoria Românilor din Ardeal și Ungaria. (Dela mișcarea lui Horea până astăzi) București 1915 pag. 83.

³⁾ N. Iorga o. c. p. 92—93.

al V-lea. Ea arăta că „s'au început a să rădica, în partea cea mai mare a Comunităților Rumânești, școli naționale, și limba rumânească prin școli și prin biserici iarăși s'au introdus...”⁴⁾

Documentul, cu privire la școlile naționale ce urmau să se întemeieze la Arad și în comitat, face parte din arhiva acestui județ. Este răspunsul congregației arădane către Iosif Haller, directorul suprem al școlilor, cu reședința la Igló (Sepeș).

Iosif Haller ceruse congregației să dispună înființarea de școli naționale atât în Arad cât și în comitat, aceasta fiind dorința Împăratului.

La 1 Febr. 1785 congregația arădană răspundea următoarele: Ilustrisime Domnule Comite suprem...⁵⁾

Din scrisoarea Ilustrității Voastre cu data de 11 Ianuarie 1785 din Igló, adresată nouă, și din anexele ei, am luat cunoștință despre preainalta voință a Sacrisimii Sale Majestăți, cu privire la ridicarea de școli pentru neamul valah Pentru asemenea cheltueli însă, aplicate atât la situații, cât și la localitățile Comitatului nostru, nu vedem — aici și acum — cum ar putea fi sprijinită ideia Majestății Sale Sacrisime, decât dacă, în acest scop, s'ar face acelea, pe care Ilustritatea Voastră a binevoit să ni le comunice în formă de proiect.

Două lucruri ni se par nouă totuși de observat: anume sub numărul 3: Proiectata ridicare de edificii școlare să fie susținută de respectivii domni de pământ. Această povară în niciun chip nu poate să fie impusă vreunui domn de pământ, deasemenea nici asupra bunurilor Camerale, fără aprobarea Împăratului. Căci desigur este nevoie de o sumă utilă.

În al doilea rând, sub No. 2 unde se vorbește de lefurile învățătorilor, se proiectează ca proprietățile in- și extravilane să fie scoase acestora de pe domenii, ceea ce deasemenea nu se poate întâmpla din două motive: întâi, se vor lua învățătorii la lucrutul câmpului dela instrucția aleasă a copiilor; în al doilea rând și așa sunt bine prevăzuți cu tain de către particulari.

Încât, dacă nu se ia ceva din prestațiile urbariale la care sunt ținuți țărani și impuse la contribuție, față de Inalta Cameră, nu vedem în ce fel acești învățători ar putea fi plățiți din fund. Deaceea socotim mai degrabă ca aceștia să fie prevăzuți cu mo-

⁴⁾ La Gh. Ciuhandu: Episcopii Samuil Vulcan și Gherasim Raț. — Pagini mai ales din Istoria Românilor Crișeni. — Arad, 1936. p. 364.

⁵⁾ Restul deteriorat.

deste lefuri de respectivele comunități, obligate în baza unei convenții; la care deasemenea chiar și părinții, ai căror copii trebuie să urmeze la școală, să fie ținuți să contribuie cu oarecare parte.

În ce privește localitățile unde urmează să se ridice școli, deoarece aici în târgul Arad acestea chiar există, pentru alte districte ale Comitetului nostru socotim că trebuiesc ridicate, după cum urmează; și anume: pentru districtul Totvărădiei, în târgul Săvârșin, în comunele Bărzava și Odvoș; pentru districtul Buteni în Buteni; pentru districtul Miniș, în Păuliș și Covăsinți; pentru Ineu, în Ineu, iar în locurile de șes, în Șimand, Cherteș și Macea, ca și în Socodor, Pecica valahă și Semeac. Și totodată chiar am luat, prin mijlocirea pretorilor, aceste utile dispozițiuni ca **să se îngrijească Comunitățile** prespecificatelor locuri atât de învățători apti și calificați, cât și **de întreținerea lor** mulțumitoare; și să vegheze mai ales ca oamenii, sub niciun pretext, să nu-și ia copiii dela frecventarea școlilor.

Astfel aranjând lucrurile, nădăjduim noi înșine în cel mai bun rezultat al dispozițiilor eficace, pe care totuși urmașii mai târziu îl vor simți odată.

Pe care făcându-le cunoscute Ilustrității Voastre pe cale oficială ca urmare a scrisorii adresate nouă cu privire la ridicarea de școli naționale pentru Neamul Valah și încredințându-ne favorurilor binevoitoare, rămânem cu toată considerația. Din congreșa generală ținută în ziua de 1 Febr. 1785, la Arad.

Ai Ilustrității Voastre

Preaplecați servi,
Obștea Comitatului Arad.

Ilustrisimului D. Comite Iosef Haller, Directorul suprem al Școlilor, Igló în Sepeș⁶⁾.

*

Din documentul de mai sus rezultă refuzul categoric al nobililor maghiari dela Arad, care nu voiau să contribuie cu nimic la ridicarea școlilor pentru iobagii români. Domnii de pământ refuzau să urmeze în această privință voia împărătească.

Deasemenea și în ce privește plata învățătorilor. Ea urma să se facă fie din o parte a prestațiilor și contribuțiilor țaranilor față de Camera împărătească, sau de înșiși țaranii, care-și trimeteau copiii la școală.

⁶⁾ Originalul în l. latină. Arhiva jud. Arad. F. 2. 146. 1785.

Vom remarca informația că la începutul anului 1785 existau în orașul Arad școli pentru Români, căci documentul latinesc spune: „...hic in oppo Arad jam existant“. Existența acestor școli o putem urca deci încă mai înainte de 1785.

Cea mai veche mențiune despre o asemenea școală zisă „sârtească“ o aveam până acum la anul 1792. Această școală „sârtească“ la care umblau toți ortodocșii era lângă vechea Catedrală de mult dărîmată.

În actul de față e vorba pe înființarea a vreo 13 școli naționale în județ. Când s'au înființat, unde și cum, nu știm până în prezent. Dar în ultimul an al vieții lui Iosif II. se vorbea de 48 de asemenea școli, pentru care împăratul acorda 272 fl. cu motivarea că „educația tineretului român este una dintre cele mai urgente chestiuni de stat“. Așa se exprima Iosif II. în rescriptul său no. 5250 din 6 Mai 1789⁷⁾.

Fără îndoială că arhiva județului nostru cuprinde prea prețioase informații referitoare la istoria școlilor naționale, create pentru țărani arădani. Noi am adus o mică informație pe lângă atâtea altele, care așteaptă să fie scoase la lumină.

Ed. I. Găvănescu.

⁷⁾ I. Lupăș o. c. p. 184—185.

Sfârșitul unui terorist

Gazeta budapestană „Magyarság“ publică în n-rul din 23 Ian. crt. o știre înduioșătoare: despre internarea în casa de nebuni a muii Atila Rumbold, devenit „periculos“ pentru că asălta poliția cu denunțuri în contra unor „binecunoscuți oameni din viața publică“.

Sărmanul Atila, dupăcum destăinue gazeta budapestană, și-a avut cândva epoca sa de mărire. A fost ofițer hortist la hotelul „Britania“ unde se trimiteau pe lumea cealaltă dușmanii hortismului. Acum doi ani „a organizat o expediție al cărei scop ar fi fost să caute în părțile necunoscute ale Asiei pe ungurii străvechi, și să 'nființeze acolo colonii. Chestia asta a degenerat în mai multe rânduri în scandal, și s'a și pornit în contra lui acțiune, dar au sfîns-o sub motiv că e iresponsabil“.

Frații de peste hotare**Românii din Bulgaria**

de PETRE PETRINCA

O scurtă privire istorică. — Elementul românesc din actualele granițe ale Bulgariei își are așezămintele sale străvechi, a căror vechime se pierde în trecutul istoric al Peninsulei Balcanice. Intemeierea lor coincide cu însăși închiegarea neamului românesc, care s'a născut pe un teritoriu ce s'a extins din masivul munților balcanici până în Carpații păduroși din Cehoslovacia.

Imperiul româno-bulgar al Asaneștilor constituie o dovadă istorică de necontestat, că neamul românesc a jucat încă din timpurile vechi un rol preponderent în istoria Bulgariei și chiar a întregii peninsule balcanice.

Teza bulgară — de dată recentă, — care susține, că așezarea elementului românesc din această țară coincide cu epoca fanariotă, n'are nici un temei istoric.

Românii din Bulgaria își aveau așezămintele lor străvechi cu mult înaintea epocii domnitorilor fanarioți.

La Vidin se mai păstrează și astăzi vechea și istorica biserică a Sfintei Paraschiva, care a fost clădită de domnitorul român Matei Basarab.

În 1462, Vlad al V-lea, domnitorul Munteniei, a pătruns cu oștile sale în Bulgaria ca să cucerească malul drept al Dunării, locuit în mase compacte de Români.

Mihai Viteazul, la 1594, deasemenea cucerește orașele dunărene: Vidin, Nicopole, Rahova și Vrața, precum și regiunile românești din jurul lor.

Despre legăturile domnitorilor munteni cu frații noștri din dreapta Dunării, istoria ne păstrează o mulțime de dovezi prețioase¹⁾.

Războaiele de cucerire peste Dunăre ale domnitorilor munteni aveau de scop ocuparea regiunilor românești din dreapta marelui fluviu.

Pe timpul stăpânirii imperiului turcesc din Balcani, Români

¹⁾ Vezi în această privință cartea d-lui Em. Bucuța: „Românii dintre Vidin și Timoc“, București, Cartea Rom.

din dreapta Dunării, începând din preajma Belgradului sârbesc și până la gurile fluviului, formau o masă compactă, care se adâncea pe valea Moravei spre vărfurile Balcanilor sârbești, pe valea Timocului și a altor râuri mai mici ce se varsă în Dunăre.

După 1877, când granițele politice dintre Serbia și Bulgaria s'au fixat în mod definitiv, elementul românesc dela Sudul Dunării a rămas scindat sub imperiul a două stăpâniri.

O rectificare ulterioară de granițe între cele două state amintite a survenit în urma marelui război, prin pacea dela Neuilly, când mai multe comune românești din valea Timocului au fost adjudecate suveranității jugoslave.

Impărțirea etnică a elementului românesc. Elementul românesc din Bulgaria se poate împărți în două grupuri mari, după regiunile sale străvechi.

În primul grup se află Românii dunăreni, cari locuiesc într-o masă compactă și omogenă în regiunile din dreapta Dunării; al doilea grup îl formează Românii balcanici sau Macedoneni (Aromânii), dintre cari o parte duc o viață nomadă, vagabondând cu turmele de oi în diverse regiuni; iar o altă parte trăiesc stabiliți prin satele și orașele din sudul Bulgariei.

Sub denumirea de Români dunăreni sunt cunoscuți Românii din Valea Moravei, Kraina, Pojarevaț, cei din ținutul Timocului și cei din lungul malului drept al fluviului, începând (în Bulgaria) dela Vidin și până la Șiștov.

Acesta e grupul cel mai compact și numeros.

Al doilea grup, al Aromânilor, trăiește răsfirat în satele și orașele sudice ale Bulgariei, la: Lumniță, Peștera, Rahitova, Toreoha, Consdova, Cepino ș. a.

Cele două grupuri românești nu au nici un contact între ele. Fiecare trăiește separat, avându-și graiul, portul, obiceiurile, ocupațiile etc., cu totul distincte și specifice.

Românii din dreapta Dunării nu se deosebesc de loc ca tip și înfățișare de țaranul român din Oltenia și Banat, regiuni din cari o mică parte dintre acești frați au emigrat pentru a reîmprospăta vechile așezăminte românești din dreapta Dunării. Această emigrare s'a produs acum o sută de ani, și pe ea se bazează teza bulgară amintită mai sus. În realitate, numărul Românilor emigrați din Oltenia și Banat, față de al Românilor autohtoni, a fost extrem de redus.

Românii dunăreni, în ultimii 200—300 de ani, au trecut

printr'un intens proces de slavizare (bulgarizare), care pe alocuri le-a decimat în mod simțitor forța numerică („e solo negli ultimi 200—300 ani avrebbe subito un largo processo di slavizzazione“²⁾.

Unii autori împart pe românii din Bulgaria după regiunile și localitățile mai importante în cari locuiesc. M. Popovici³⁾ îi împarte astfel :

I. Românii din regiunea Vidinului, cuprinsă între Dunăre, orașul Vidin și valea Timocului.

II. Românii din plășile Rahova, Lvom, Nicopole și Șiștov; trăiesc în sate răslețe, unele cu populație curat românească și în cele mai dese cazuri cu populație mixtă româno-bulgară.

Acest ținut, cândva în cea mai mare parte curat românesc, a fost colonizat cu refugiați bulgari din Jugoslavia și România.

III. Românii Macedoneni risipiți în satele și orașele bulgare Sumnița, Peștera, Rahitova, Toreoha, Consdova, Cepino, etc Nucleele acestea românești („aromâne“) trăiesc cu totul izolate între masele bulgare, și sunt cele mai expuse desnaționalizării.

IV. Românii păstori-nomazi din munții Pindului, Rila și Rodopi. Aceștia nu au locuințe stabile, ci locuiesc în corturi sau colibi de scânduri, ușor demontabile. Ei sunt victimele autorităților bulgare, ale bandelor înarmate de comitagii și ale Comitetului revoluționar macedonean, care-i impune cu fel de fel de taxe nemenoase și cu alte sarcini jăcmănitore.

„Acești Români dispun astăzi de aproape 120.000 capete de vite și de 8000 de cai și sunt gata să-și vândă acest avut și să emigreze în România“.

Numără peste 500 familii. În lipsă de pășuni pentru turmele lor, Bulgaria, Grecia și Jugoslavia le percep taxe enorme, când peregrinează peste granițele celor trei state, în diversele anotimpuri de pășunat ale anului.

V. Românii din Giurmaia de sus. Înainte de războiul cel mare numărau peste 300 familii, astăzi abia mai sunt 80 familii. (În Giurmaia de sus se află o școală românească și o biserică, înființate și susținute de statul român). În 1929, peste 20 familii din această localitate s'au stabilit la noi în țară.

VI. Românii din Sofia (capitala Bulgariei). Majoritatea lor

²⁾ C. f. Enrico Fici Monfosca: „Le minoranze nazionali contemplate dagli Aiti internazionali“. Ed. Vallecchi. Firenze. Vol. II. „Le Minoranze nazionali in Bulgaria“, p. 173.

³⁾ Vezi „Situția Românilor macedoneni“ etc. București. Ed, Bucovina, 1930.

sunt Români Mecedoneni sau Aromâni, constituiți în colonie românească, având o școală primară, un gimnaziu și-o biserică. Ei se află sub protecțiunea legației noastre din capitala țării vecine.

Dl. Em. Bucuța⁴⁾ împarte pe Românii din Bulgaria tot în două grupuri: a) grupul de Nord și b) grupul de Sud, tratând pe fiecare în parte.

(va urma)

Petre Petrinca

⁴⁾ Vezi studiul „Românii din Bulgaria” Bibl. Cunoștințe folositoare. Cartea Românească. București.

Dela călăul Urmânczy cetire

Canibalul Urmânczy, cel care a ars de vii pe Moșii dela Beș, publică în n-rul dela 31 Ian. crt. al lui „Pesti Hirlap” un criticol de instigație, îndemnând guvernul maghiar să reclame Ligii Națiunilor tratamentul minorităților maghiare din statele succesoare, și să arate de altă parte tratamentul „ideal” (e vorba sa) al minoritarilor din Ungaria. „Guvernul — spune canibalul — poate să arate, dacă va ’nțășișa străinătății prigonirea minorităților maghiare, situația excepțională, ba chiar privilegiată, a minoritarilor din pământul mutilat, bunăstarea lor și libertățile lor cele mai depline. Ceea ce e de neînchipuit în alte țări, aici s’a întâmplat. Limba statului a fost izgonită din sute de școli. Chiar și-acolo unde părinții și comitetul școlar au protestat în contra schimbării limbii de predare”.

Dintre „sutele” de școli, canibalul ar fi făcut bine s’o numească măcar pe una. Cum să i se ceară însă un procent măcar de dovadă tocmai unuia ca Urmânczy!

Siârșitul unei lupte de veacuri

*Ultima adunare a Românilor din Ardeal,
ținută sub vechiul regim la Alba Iulia —*

de HORIA TECULESCU

Dela 1791, timp de peste 100 de ani, Românii din Ardeal au stat mereu cu petiții înfinse spre Viena, cerând împăratului dreptate. Cu ultima cerere, așa-numitul „Memorand” (1892), mâna lor a căzut ostenită și descurajarea a pătruns în suflete. Împăratul nici măcar n'a cefit „lăcrămașia”... Procesul de maghiarizare înainta cu furie. Numele de botez au fost maghiarizate deadreptul, apoi cele de familie, prin școală, armată, jandarmerie, administrație, etc. Presa maghiară îndrăsnia orice afirmație în defăimarea Românilor, răspândind încrederea numai în ceea ce-i unguresc, astfel că stilul de viață în Ardeal începuse să prindă pecetea maghiară. Sub greutatea vremurilor spinările se 'ncovoiau și unele conștiințe începeau să adoarmă. Astfel, anul 1918 i-a făcut pe unii Ardeleni să 'nveșe în grabă limba românească, ascunzând orice urmă de rătăcire.

Dar la horă 'n saf a fluturat mereu tricolorul și a răsunat cântecul doinei. Acolo sufletul românesc n'a fost surprins cu nimic străin, la 1918.

Privirile 'ntristate căutau însă o mângăiere, iar sufletele sbuciumate un razim. Ș'atunci, dinspre Carpași, se ivi lumina unui revărsat de zori. Infiorate de bucurie, nădejtile noastre au sburat într'acolo.

Așteptăm ca România să devină un soare ale cărui raze să încălzească și să lumineze pe toți Românii de prin țările vecine, — afirmau răspicat și viguros redactorii ziarului „Albina” (Nr. 46 din 1870, Budapesta) V. Babeș și G. Popa. (I. Lupaș: Contribuțiuni la istoria ziaristicii ardeleni, pag. 21).

Ca la lumina unui fulger, sufletele s'au desmeticit și lacome s'au îndreptat spre Carpași, de unde, de astădată, soarele răsărea pentru toți Românii. Mântuitoarea frază de mai sus a fost rotunzită de I. Slavici (Soarele pentru toți

Românii la București răsare), care-și prefindea și pafernitatea, în mai multe rânduri. (Vezi: Inchisorile mele, pag. 30, 32 și 229).

Oricine-ar fi spus marele adevăr, rămâne limpede un fapt, că el a format axa de polarizare a energiei românești, c'a desmorțit și înviorat pe Românii din Ardeal.

Un val de încredere a răsărit din „Luceafărul“ lui O. Goga, care anunța ivirea soarelui, iar luptele politice au trezit mândria românească. Astfel, Ardelenii și-au ridicat frunțile, au reacționat furtunos. Nici o umilire, nici o petiție! Demnitatea românească se afirma prin adunări, în cari se spuneau deslușit marile adevăruri. Și, cu cât asupririle creșteau, împotriva bisericii și a școalei, cu atât mai dârz rezista sufletul Ardeleanului.

În șirul acestor lupte de veacuri, adunarea dela Alba Iulia, din 31 Mai 1914, este ultima strădanie de apărare a patrimoniului strămoșesc, ultimul cuvânt lămurit al celor cari erau hotărâți să nu mai rabde nici o asuprire. Chiar faptul că adunarea se ținea în cetatea lui Mihai, era o prevestire a întâmplărilor ce-au urmat.

La adunare au luat parte fruntașii politici: Al. Vaida, V. Goldiș, C. Pop, V. Braniște, I. Maniu, A. Vlad ș. a. Cărmuitorii de atunci n'au încuviințat adunarea în liber, de aceea s'a ținut în curtea hotelului Europa. Dar, venind lume multă (aproape 10.000), erau pline străzile de țărani.

Președintele adunării, protopopol de atunci al Albei Iulii, Ion Teculescu (apoi, Episcopul Iustinian de Ismail), deschizând ședința, a rostit, între altele, următoarele:

„Fraților! Precum vedeți, au sosit în mijlocul vostru mult stimații noștri deputați. Cred că vă vorbesc din sufletul vostru, când le exprim, dela locul acesta, mulțumita și recunoștința noastră, pentru că ne-au făcut părtași de această cinste. Sunt pușini la număr, sunt numai șase, dar nici unul dintre ei n'a pierit și n'a ieșit frânt din lupta ce-a purtat-o pentru dobândirea drepturilor noastre naționale. Din potrivă, ei s'au luptat și au lucrat cu istețime, așa cum știe Românul.

Adunarea noastră de astăzi ne dă un prilej rar de mângâiere și însuflețire, și ar fi păcat să nu-l folosim, cu toată căldura inimii, ca să ne întărim sufletele pentru lupta

ce ne așteaptă. Când vă văd înaintea mea, atât de mulți, atât de demni, voinici și mândri, par'că stau în fața unui codru plin de viață, înaintea căruia mă închin cu smerenie. Codrul este doar „frate cu Românul“, codrul este acea putere mare lăsată nouă de Dumnezeu, care nu poate fi răpusă, așa cum nici voi nu puteți fi înfrânți, care crește tot mai puternic și mai falnic.

Adunarea de astăzi să strălucească, prin purtarea noastră liniștită și trezvie, ca o pildă înălțătoare de inimi pentru toate timpurile.

Nu e chemarea mea să vă spun ce ne frământă acum sufletele, aceasta o veți auzi din gura deputaților noștri iubiți. Eu vreau să fiu numai acea adiere lină, care să vă deschidă sufletele, așa cum suflul ei dădător de viață deschide florile. Vreau să vă deschid inimile, ca să primiți în sufletul vostru învățăturile și sfaturile ce le veți auzi. Vreau ca bătaile inimii deputaților noștri să pătrundă la voi și împreună cu ei să simțiți aceleași doruri și mângăieri.

Ceeace vrem noi este scris de mult în cartea neamului. Nu vrem decât ce-au voit părinții noștri: viață și lumină. Vrem să păstrăm ce am primit dela ei și ce e al nostru și numai al nostru...

Din mii de glasuri astăzi
 Un glas noi să formăm,
 Și 'n lung și 'n latul lumii
 Noi astfel să strigăm:
 Români suntem cu toții
 Și-așa vrem să ne fie
 Și fiii și nepoții,
 De-acum, până 'n vecie."

Au urmat la cuvânt mai mulți fruntași, arătând prigonirile suferite de Români și revărsând încredere în sufletul lor, iar în cursul vorbirii dlui A. Vlad s'a ivit polițaiul orașului, Iosif Roșca, Român maghiarizat, care a întreat pe ungurește: „Cine e președintele?“ Prezentându-se prof. Teulescu, polițaiul orașului a zis: Vă atrag atențiunea că dacă se vor mai ține vorbiri de agitație, voi dizolva adunarea“. La întrebarea președintelui: „Cine și ce a vorbit agitațiv?“, a apărut feciorul polițaiului, Mihai Roșca, locșitor de primar,

cu o falcă în cer și alta 'n pământ. Oprind pe d. Vlad să vorbească, somează adunarea să se împrăștie, căci, altcum, va întrebuința forța armată. Cu greu a fost oprită revolta poporului, care striga și amenința pe trădător. Dar prudența conducătorilor i-a ferit de baionetele jandarmilor (vreo 50), cari și-au făcut apariția în sală amenințând cu sulile pe bieții țărani ce-și afirmau dreptul la viață și pretindeau să li se facă dreptate.

Președintele a adresat un protest telegrafic ministrului Tisza, arătând „acțiunea nelegiuită a jandarmeriei” și cerând pedepsirea organelor administrative cari „au procedat nelegal”.

Așa a fost întreruptă ultima adunare a Românilor din Ardeal, pentru ca să continue la 1 Decembrie 1918.

Horia Teculescu

Altul care se vrea mitropolit ortodox maghiar

Fostul comisar de poliție dr. Ruzsko János, care și-a înființat acum câțiva ani la Budapesta o parohie ortodoxă „maghiară” și funcționează ca paroh al ei, cu ocrotirea oficialității, deși a fost caterisit în două rânduri, și-a pus comitetul parohial să-l apere printr'o scrisoare apărută 'n „Magyarság” din 29 Ian. crt., în contra unor atacuri ce i s'au adus de către consilierul municipal Csilléry într'o ședință a consiliului comunal al Budapestei.

Reșinem finalul scrisorii: onor. comitet parohial al caterisitului Ruzsko cere guvernului maghiar să 'nființeze de grabă o ...mitropolie ortodoxă maghiară.

Li arde și episcopului dela Budapesta de cârjă mitropolitară. Intocmai ca tovarășulul său dela Senteș.

Viitoarea lege a numelui

de **CĂTĂLIN PĂRVU**

E pe cale să se împlinescă în sfârșit un vechi și chinuitor deziderat românesc: să se corecteze scăderile legii de astăzi a numelui.

Noua lege ce se tot cerea de 17 ani, trebuie să 'mpiedece revoltătorul furt de nume românești ce-l practică străinii nedorțiți, iar de altă parte să ușureze românilor cu nume 'nstrăinate revenirea la numele strămoșesc sau luarea unui nume românesc.

Proiectul de lege ce s'a dat în iarna aceasta voiește să 'mplinească tocmai aceste două deziderate. Ca intenție și curaj trebuie deci aplaudat cu toată căldura.

Ni se pare însă, și în special în ce privește ușurarea rebotezării românilor cu nume 'nstrăinate, că se oprește la jumătăți de măsuri.

Numele din istoria națională

Art. al 3-lea al proiectului prevede că „nu se poate lua numele vreunei familii cunoscute în istoria națională“, și că „asemănarea de nume poate constitui o piedecă la schimbarea sau adăugirea numelui“.

Art. 12, al. 3, prevede apoi că „opoziția se poate face de cel care prin admiterea cererii ar fi vătămat în personalitatea sa“.

Ingrădirea aceasta nu-i de loc suficientă. Cuvintele „în istoria națională“ ar trebui înlocuite cu „în trecutul național“, pentruca să nu încapă îndoială că nu pot fi admise nici înstrăinări de nume din Istoria literară, culturală, etc. Iar pentruca 'ngrădirea din acest articol să fie eficace, aliniatul al 3-lea din art. 12 trebuie 'ntregit, dând drept de opoziție și instituțiilor cari au menirea să ne apere patrimoniul istoric, cultural, religios etc., Academiei Române, societăților naționale de scriitori, de ziariști, bisericilor naționale, etc., iar în caz că acestea s'ar desinteresa, oricărui cetățean care 'nțelege să apere personalitățile dispărute ce nu se pot apăra.

Procedura de obște a schimbării viitoare a numelui

Art. 11 dă drept să-și ceară schimbarea numelui oricărei persoane majore „care poartă un nume românesc ce ar atrage opro-

briul sau disprețul public, fie datorită unei condamnățiuni penale suferite de ea sau de o persoană din familie..." etc. „Persoana condamnată își poate schimba numele numai după reabilitare“.

Articolul acesta pune deci îngrădiri străinilor cari obișnuiau să se „reabiliteze“ după câte-o călcare de lege luându-și un nume românesc. Nu se îngrădește însă inducerea în eroare străinilor cari s'au îngrijit să ciordească un nume românesc înainte de-a ajunge în conflict cu legile.

Art. 12 și următoarele statorează țarcurile prin cari au de trecut cei ce vreau să-și schimbe numele (afară de românii cu nume desromânizate). Se prevăd următoarele: Petiționarul își trimite cererea la ministerul de justiție, care apoi o trimite Curții de apel din circumscripția solicitantului. Cererea se publică în Mon. Of., în două dintre cele mai răspândite ziare zilnice din capitală și într'un ziar din localitatea petiționarului, iar cei ce vreau să facă opoziție au timp s'o facă dela prima publicare în Monitorul Oficial și până la trecerea a 30 de zile după publicarea a treia. Curtea de apel citează apoi părțile, ascultând și concluziile ministerului public. Părțile pot depune și memorii scrise. Judecata se face și în lipsa părților. Impotriva deciziei Curții de apel se poate face recurs la Casație. Dacă opoziția a fost găsită întemeiată, cererea rămâne respinsă; dacă opoziția nu s'a primit, cererea se trimite pentru cercetare 'napoi la minister.

Art. 19 prevede că cei cărui nu i s'a admis schimbarea numelui nu mai poate face cerere decât peste 10 ani, cu excepția celor cărora li-a fost respinsă din cauza unei opoziții, și cari urmează că pot face cerere pentru un alt nume.

Redobândirea numelui românesc înstrăinat

Afară de dispozițiile finale (referitoare la pedepsirea celor cari poartă un nume neautorizat) toate celelalte articole ale proiectului de lege se referă la cei cu nume desromânizate.

Capitolul e 'ntitulat: **Redobândirea** numelui românesc înstrăinat. E cuprinsă în acest titlu principala scădere a acestui capitol al proiectului de lege. Mărginește adecă ușurările cuprinse în proiect la cei cari vreau să-și ia **numele românesc purtat de strămoșii lor**, și face 'n plus greșeala că le cere să **dovedească** că părinții sau strămoșii lor au avut numele ce-l cer. Asta presupune (fiindcă nu ne îndoim că proiectul s'a gândit la toți românii cari au astăzi nume neromânești) că toți românii cu

nume înstrăinate își știu numele strămoșesc, și că există dovadă despre toate aceste nume pierdute.

Prevederile acestui capitol al proiectului sunt următoarele:

Art. 21. — Românii cari au nume înstrăinate, pot cere redobândirea vechilor lor nume românești.

Art. 22. — Cererea poate fi făcută în numele celor aflați sub tutelă sau curatelă, de către tutori ori curatori având dreptul de a reprezenta persoana.

Art. 23. — Cererea se adresează primăriei comunei în care domiciliază solicitantul, iar dacă domiciliază în străinătate, primăriei comunei de origine.

Art. 24. — Cererea se face în trei exemplare și i se alătură extrasele de naștere, certificatul de naționalitate, cum și orice dovezi din care rezultă că petiționarul sau ascendenții lui, sau ai celor vizați prin cerere, au purtat un nume românesc, care în decursul vremii le-a fost înstrăinat.

Această din urmă dovadă se face prin acte vechi, prin ori ce fel de înscrisuri, prin certificate parohiale, comunale sau dela oricare alte autorități de Stat.

În cazul când aceste acte nu sunt alăturate, primăria e obligată a le cere din oficiu prin primăria comunei în care s'a născut solicitantul.

Primarul este obligat a face cercetări și a înainta actele cerute în cel mult 15 zile dela intervenirea făcută.

Art. 25. — Primarul afișează un exemplar al cererii la primărie și trimite un alt exemplar primăriei locului de naștere, dacă petiționarul s'a născut în altă localitate, spre a le afișa la ușa acelei primării.

— Cererea stă afișată timp de 15 zile.

Îndeplinirea acestei formalități se constată de primar prin proces verbal încheiat imediat după expirarea termenului de mai sus.

ART. 26. — În contra redobândirii de nume cerută, oricine are interes poate face întâmpinare motivată la primărie în termen de 15 zile dela expirarea termenului prevăzut de art. 23.

Întregul dosar numerotat și șnuruit, inclusiv procesul verbal de afișare și întâmpinările se trimit de urgență parchetului tribunalului respectiv.

ART. 27. — Dacă parchetul constată existența la dosar a actelor cerute de lege și îndeplinirea formelor de afișare,

este obligat să înainteze în termen de 30 zile dela primirea lui, întregul dosar Ministerului Justiției, împreună cu avizul său motivat asupra cererii și asupra întâmpinării introduse.

ART. 28. — Ministerul Justiției se pronunță asupra cererii printr'o deciziune nemotivată. Deciziunea de admitere se publică în extras în Monitorul Oficial și este definitivă. Din momentul acestei publicări reclamantul poartă obligatoriu noul său nume.

Dispozițiunile art. 17 și 18 din prezenta lege se aplică și redobândirilor de nume, cu mențiunea că Decretul Regal e înlocuit cu **deciziunea ministerială**.

ART. 29. — Orice neglijență în trimiterea la timp a dosarului sau a actelor cerute de lege atrage pentru primar sau secretar o amendă civilă dela 500 — 5 000 lei. Judecarea este de competența judecătoriei.

Art 30. — Toată procedura în materie de redobândirea numelui se face din oficiu. Cererile și orice alte acte, sunt scutite de orice taxe și timbru. Publicarea în Monitorul Oficial se face fără plată de taxe.

Art. 31. — Ministerul Justiției ține un registru special în ordine alfabetică, pentru toate numele schimbate prin redobândirea vechiului nume conform prezentei Secțiuni.

În afară de scăderea arătată mai sus: limitarea înlesnirilor din proiectul de lege la cei cari vor să-și ceară „vechile lor nume românești“, se constată din analizarea acestor articole că proiectul mai are și altele, și anume destul de serioase.

Redactarea articolului 21 e prea restrictivă. Cuvintele „pot cere“ s'ar putea prea bine înlocui cu un termen mai larg.

Art. 22 e iarăși prea restrictiv. Dacă în Ungaria primăriile pot face din oficiu maghiarizări de nume în dauna noastră, de ce la noi cei cu nume desromânizate nu și-ar putea cere mai mulți dela oaltă admiterea unor nume românești prin parohii sau prin societăți culturale ca „Astra“, cari nu pot fi invinuite de nicio constrângere?

Art 24—26 (cu toată amenda pusă în vedere la art. 29) vor da prilej la sabotări minoritare generale, oriunde primăria e pe mâinile organizațiilor minoritare antiromânești. Aliniatul întâi al art. 26, apoi, e de neînțeles („în contra redobândirii de nume cerută, **oricine are interes** poate face întâmpinare motivată la

primărie în termen de 15 zile dela expirarea termenului prevăzut de art. 23", — adică dela primirea cererii la primărie).

*

Să nădăjduim că scăderile acestea vor dispărea din proiectul definitiv. Pentruca să putem spune că noua lege ce se făgăduiește, împlinește 'ntradevăr în toate privințele dezideratele arzătoare care o reclamau de-atâta vreme.

Cătălin Păron

Cazul Dréhr

La 6 Febr. crt. s'a tras la Budapesta ultima cortină peste afacerile de pomină 'ntâmplăte la ministerul unguresc de ocrotiri sociale. Singurul tras la răspundere dintre sumedenia de vinovați ai acestor panamale, fostul subsecretar de stat depe vremea lui Bethlen, Emeric Drehr, s'a sinucis dupăce cu-o jumătate de oră 'naintea Casația i-a ridicat osânda dela 2 ani și jumătate la trei ani de temniță grea.

A stat la ordinea zilei procesul lui Dréhr cinci ani de zile. La început, pe vremea lui Bethlen, s'a urmărit condamnarea acuzatului (după ce i s'a refuzat ancheta parlamentară) pentruca să rămână toate potlogăriile dela ministerul sănătății în cărca lui. Mai apoi, sub Gömbös, s'a făcut din procesul reluat o armă politică în contra lui Bethlen, despre care s'a aflat astfel că și-a vândut ministerului, ca prim-ministru, niște conace supraevaluate. Odată începute destăinuirile, s'a aflat apoi că fostul ministru de sănătate, prelatul Iosif Vass, a împărțit fondurile șomerilor la rudele sale, a dat banii destinați repatriaților la prieteni și la gazelele prietene, și a jucat fondurile invalizilor și-ale orfanilor la bursă, cu banca evreului Halász, pe care apoi guvernul a asanat-o după moartea lui Vass ca să nu se descopere că mai erau amestecați cu invârteli la bancă 40 de deputați guvernamentali. S'a mai aflat deasemenea că consiliul de miniștri a votat după moartea lui Vass sume de milioane pentru stingerea datoriilor lui „delicate”. dintre cari una era cătră o fostă artistă din Arad.

Presa ungurească dela noi n'a luat niciodată cunoștință despre lucrurile-acestea. Ii atragem deci atenția asupra următoarei constatări ce-o face gazeta budapestană „Uj Magyarország” în articolul de fond din 7 Febr. închinat sinuciderii lui Dréhr:

„Dacă asemuim corupțiile din Ungaria cu-ale regiunilor politice postbelice din străinătate, e foarte greu a decide: unde e mai decăzut nivelul vieții politice, alurea sau la noi.”

INSEMNĂRI ȘI SPICUIRI

PUNCTE NEGRE ●●●●

Fraudele și celelalte potlogării dela „Tesz“ — cum e numită pe scurt faimoasa centrală a celor peste 10 mii de societăți iredentiste din Ungaria sunt iarăși de câteva săptămâni la ordinea zilei.

La 1 Febr. crt. a venit dintre ele în desbaterea tribunalului din Budapesta cea cu insignele „trianonice“, deferită justiției de un anume Bela Kovács, fost tovarăș cu „TESz“ la această afacere.

Kovács furnizase lui TESz un stoc de 610 mii de insigne fabricate în Germania, iar „TESz“, prin legăturile ce le are cu oficialitatea, le-a plasat prin școli, pela cooperative și pela alte instituții, făcând o afacere strălucită. La încheierea socotelilor asociatul Kovács și-a cerut partea. Iar liga TESz n'a vrut să-i plătească decât costul a 210 mii de insigne. Kovács a dat-o deci în judecată pentru 33 de mii de pengő — circa un milion de lei.

În fața tribunalului, precum arată în comunicatul său din 2 Febr. Agenția Radio-Central, organizația Tesz a declarat că n'a plătit lui Kovács restul din pricină că o mare parte dintre sumele intrate la Tesz depe urma vânzării insinelor au fost dela-

pidate de niște funcționari ai ei, pe cari însă nu i-a deferit parchetului ca să nu compromită acțiunea revizionistă. Kovács, ca întreprinzător al afacerii, cată deci să suporte aceste pierderi.

Tribunalul a primit acest argument curios și a respins acțiunea lui Kovács, care a făcut imediat apel în contra sentinței.

Afacerea cu insignele iredentiste se sparge de altfel de mult în capul de fier al unuia dintre dictatorii Ungariei hortiste, al faimosului falsificator de franci francezi și președinte executiv al Ligii „TESz“, Iosif Szörtsey.

Deoarece și-a dat dintru început seama că cinstita justiție va fi de partea organizației TESz, Bela Kovács a căutat să-și facă dreptate pe altă cale: presionând centrala organizațiilor iredentiste prin știri plasate în public despre potlogăriile ce se 'ntâmplă la TESz.

În aceeași vreme plasa asemenea știri un frate decăzut al numitului președinte executiv al lui TESz, Ștefan Szörtsey, care umbla să-l șantajeze pe frate-so.

Dela Kovács și dela Ștefan Szörtsey potlogăriile ligii TESz și ale președintelui ei executiv Iosif Szörtsey au ajuns la contele Soms-

sich. Acesta le-a denunțat în primăvara anului 1934 președintelui suprem al ligii iredentiste, prim-ministrului Gömbös, care a promis o anchetă, dar în loc s'o facă, a dat denunțul regentului Horthy. Regentul, deasemenea, nu numai că a închis ochii, dar în Sept. 1934 a primit să patroneze o mascaradă a ligii TESz, botezată „săptămâna muncii naționale“.

Sub cuvânt deci că apără pe regent de compromiterea ce i s'a adus punându-l să primească defilarea unor butoaie de bere împinse de niște calfe îmbrăcate ofițerește, contele Somssich a adus chestia potlogăriilor dela centrala societăților iredentiste 'n parlament, arătând că zisa săptămână a muncii naționale n'a fost numai o mascaradă ci și-o potlogărie, și anume: căile ferate au fost puse să dea lui „TESz“ un pengő și 60 de fileri (48 de lei) de fiecare călător venit cu reducere de tren la „săptămâna lui „TESz“, iar șperțul acesta a intrat în buzunarele nesătule ale președintelui activ al lui „TESz“, Iosif Szörtsey (cel amestecat în falsificările de franci francezi) care a venit în Ungaria cu desagii în spate iar azi are apartament de 15 camere și automobil la scară, și se visează dic ator al Ungariei, împărțind decorații ale unui ordin al „onoarei maghiare“ ce l-a instituit în numele lui „TESz“.

(Desbaterile parl. din 14. XI. 934.)

Interpelarea contelui Somssich a avut ca urmare o anchetă făcută de primarul general al capitalei, care a dus la constatarea ce era de așteptat: că a găsit la „TESz“ toate în ordine.

Dupăce Szörtsey a fost astfel spălat basma curată, l-a dat pe

contele Somssich în judecată. Nu însă pentru cele ce-a spus în parlament, ci pentrucă l-a „calomniat“ în fața lui Gömbös.

Odată cu Somssich a mai fost dat în judecată mai sus pomenitul Bela Kovács, pentrucă l-a „calomniat“ pe Szörtsey printr'o scrisoare adresată contelui Somssich, arătată de contele lui Gömbös.

Procesul s'a început la 19 Iunie a. tr., cu cetirea scrisorii împlicate a numitului Kovács Bela, în care i se spun contelui Somssich următoarele:

„Vă informez cu privire la șef-consilierul ministerial Iosif Szörtsey, președintele activ al lui „TESz“, că parchetul din Târgu-Murăș a pus în curs în contra lui o acțiune penală pentru **înșelăciune și delapidare**, sub no. 2034 1919. Tribunalul din Târgu-Murăș a dat un ordin de cercetare, iar la 15 Iunie 1920 a dat în contra lui un **ordin circular de arestare**, publicându-i semnalmentele. Vă mai informez că Szörtsey n'are niciun fel de pregătire școlară și că deși a fost subofițer sanitar la Cluj, s'a prezintat la Budapesta în public și 'n societate în mai multe rânduri în uniformă de locotenent de artilerie, cu decorații, iar arestații din cazarma Engels ai contrarevoluției l-au cunoscut ca locotenent, și dânsul tolera să i se dea titlul acesta“.

Dupăce s'a cetit scrisoarea incriminată, reprezentantul dictatorului dela „TESz“ a spus că clientul său nu-și extinde acțiunea de dare 'n judecată și la partea din scrisoare unde-i vorba de pregătirea școlară a dictatorului iredentist, deoarece partea aceasta a scrisorii nu e defăimătoare, și

deoarece-i adevărat că Szörtsey n'are decât patru „sau“ cinci clase secundare, dar e tot atât de cult ca mulți alții cu diplomă, după cum se vede din articolele sale și din cultura sa.

Despre cazierul dela Târgu-Murăș a spus că-i adevărat că s'a pornit în contra lui Szörtsey o urmărire, în urma unei „calomnii“ a unei rude apropiate, dar a fost stinsă „încă“ la 1923.

A urmat apoi audierea lui Kovács Bela.

Acuzatul a arătat că are cu Szörtsey un diferend mai vechi: chestia cu insignele iredentiste.

A spus apoi că menține tot ce-a afirmat prin scrisoarea trimisă contelui Somssich, și a cerut să i se admită să facă dovada. A pus pe masa judecătoriei un certificat dela parchetul din Târgu-Mureș, doveditor că acțiunea penală despre care avocatul lui Szörtsey spunea că s'a stins la 1923, nu era stinsă nici la 1930. Szörtsey e urmărit de-acest parchet pentru **înșelăciune și delapidare**. Fostul prim-procuror unghuresc Bodó i-a mai dat lui Kovács informația că Szörtsey a avut la Târgu-Murăș **o bancă care a dat faliment în chip fraudulos**.

Acuzatul Kovács și-a menținut apoi și acuzația că Szörtsey se da drept locotenent fără să fi fost decât câteva luni sanitar la Cluj, și a spus că excrocheria aceasta e discutată pretutindeni la Budapesta, deoarece tocmai Szörtsey e acela care împarte decorații ale ordinului „onoarei maghiare“.

Acuzatul celalalt, contele Somssich, a spus că recunoaște c'a scris lui Gömbös o scrisoare privitoare la Szörtsey, anexându-i scrisoarea compromițătoare a lui

Kovács. A făcut demersul pentru că l-a socotit necesar în interesul țării. I-a arătat lui Gömbös certificatele doveditoare că Szörtsey e pus sub urmărire penală, și Gömbös i-a răspuns:

— **Ei, rogu-te, astea-s lucruri românești, pot să fie și să nu fie adevărate.**

— La aceasta — a spus apoi Somssich justiției — eu am răspuns: **dar rogu-te, astea-s peceși oficiale**. La ceea ce Gömbös și-a deschis dulapul blindat, a scos de-acolo niște acte și mi-a dat două, spunându-mi că aici sunt rezultatele cercetării dela „TESz“, să le văd și apoi mă voi liniști“.

Somssich a arătat că „ancheta“ despre care vorbea Gömbös nu s'a referit la chestiile penale dela Târgu-Mureș ci la lucruri dela Budapesta, apoi a prezentat justiției dovezi: că tribunalul din Târgu-Mureș l-a pus pe Szörtsey sub urmărire pentru înșelăciune pe baza dosarului no. 2034/1919 și că s'a dat în contra lui ordin de arestare — nerevocat până astăzi — sub no. 1680/1919. A cerut apoi să fie chemat ca martor paznicul sfintei coroane Sigismund Perényi (al doilea demitar după Horthy), ca să dovedească că Szörtsey se da drept locotenent fără să fie.

Avocatul lui Szörtsey, Ludovic Zimmermann, a tăgăduit că clientul său s'ar fi dat drept locotenent, și a mărturisit că n'a fost decât câteva luni sanitar la Cluj, în timpul războiului. A spus apoi că Szörtsey a înființat în anii 1910—1912 o bancă la Târgu-Mureș, care a falimentat, și apoi că a înființat la 1915 la Cluj o „întreprindere de război“ cu care

a făcut afaceri mari, încât la 1919 când a venit la Budapesta era om bogat. (Contele Somssich a spus în parlament că a venit la Budapesta cu desagi în spate, ca apoi să ajungă să aibă apartament de 15 camere și automobil). A demintat apoi ancheta de care i-a vorbit lui Somssich primul-ministru, spunând că Szörtsey n'are la Budapesta o asemenea chestie penală. La sfârșit a cerut să nu fie ascultat sub jurământ fratele lui Szörtsey, deoarece **e arestat în fiecare săptămână.**

Justiția a dat la sfârșit următoarea hotărâre:

Admite dovedirea oferită de acuzați. Renunță la audierea lui Gömbös, iar în privința audierii martorilor din străinătate va hotărâ mai târziu. (Cf. „Magyarság“ din 20 Iunie 1935).

Procesul intentat de Szörtsey lui Kovács Béla și contelui Somssich s'a reluat la 27 Nov. a. tr., ca să se amâne din nou până ce va veni răspunsul primului ministru cu privire la scrisorile ce i le-a arătat în chestia lui Szörtsey contelui Somssich.

În una dintre aceste scrisori, a arătat la debaterile dela 27 Nov. contele Somssich, e vorba de o anchetă ce s'a făcut în contra lui Szörtsey din cauză că **a păgubit căile terate maghiare prin niște construcții de linii.** Afacerea s'a stins fiindcă Szörtsey ar fi achitat dauna.

La această dezbateri avocatul lui Szörtsey a încercat să susțină că ordinul de arestare dela Târgu-Murăș a fost clasat în anul 1923. Când avocații lui Somssich și Kovács i-au pus în față o fotografie a unui act din 1930, doveditor că nici la această dată

tribunalului din Târgu-Murăș nu clasase încă afacerea fraudelor lui Szörtsey, avocatul acestuia s'a văzut nevoit să spună că „nu știe deocamdată ce să răspundă“. (Cf. „Magyarság“ din 28 XI 1935).

Poflogăriile dictatorului gömböșist Szörtsey au ajuns la 14 Ian. crt. în coloanele oficiosului lui Ștefan Bethlen, „8 ôrai ujság“.

Dictatorul urmărit de parchetul din Târgu-Murăș a ripostat cu o dare 'n judecată și cu-o uriașă scrisoare de „lămuriri“ publicată în semioficiosul guvernului, în „Budapesti Hirlap“ din 19. I.

Szörtsey se declară prin scrisoarea aceasta victimă a fratelui său Ștefan Szörtsey, care asăltează încă de-acum trei ani reacțiile cu documente prin cari voiește să-l compromită și să-l șantajeze.

Ca urmare a divulgărilor făcute de frate-so directorului unei gazete, președintele executiv al lui TESz a cerut comitetului centralei organizațiilor iredentiste să facă 'n contra sa anchetă. Comitetul a găsit, firește, că nu e cazul să facă cercetări, și l-a declarat pe Iosif Szörtsey basma curată. Rezoluția comitetului TESz e publicată de Szörtsey în extenso, și e semnată între alții de fostul episcop al armatei Zadravetz. Adecă o spălătură în familie. Episcopul falsificator de franci Zadravetz dă certificat de moralitate falsificatorului de franci Iosif Szörtsey.

E vorba apoi în continuare de „șantajul“ lui Kovács Béla și de dovezile acestuia aduse dela parchetul din Târgu-Murăș.

Președintele executiv al Ligii TESz recunoaște oarșan că parchetul din Târgu-Murăș a deschis în contra sa acțiune iar tribunalul de-acolo a dat o circulară de arestare, dar chestia ar fi fost stinsă definitiv în anul 1923. Szörtsey avusese la Tg. Murăș o bancă: „Banca ardeleană de parcelări“, care a ajuns la sfârșitul războiului în faliment. Creditorii și deponenții băncii ar fi fost satisfăcuți sufă la sufă până la unul. O doamnă însă, văduva lui Ioan Balla, nu și-a căpătat banii, deoarece un anume Jeney, pe care îl însărcinase să-i ridice, i-a ridicat, și i-a 'nsușit, și-a pus-o apoi să pornească în contra lui Szörtsey acțiune pentru faliment fraudulos. Mai apoi d na Balla și-ar fi cerut iertare și ar fi retras acțiunea, care apoi a fost declarată la 1923 stinsă. După „lămuririle“ acestea, falsificatorul de franci Szörtsey afirmă că fotocopia pomenită mai sus, prin care s'a făcut la ultima desbatere a procesului dovada că acțiunea de urmărire dela Tg. Murăș nu era stinsă nici la 1930, este falsă; s'a făcut adecă din 1920 1930.

Relativ la acuzația că se dă drept locotenent, fără să fi fost decât agent sanitar, dictatorul falsificator și excroc lămurește bolșevicii l-au arestat pe numele „locotenent Szörtsey“, și el nu e răspunzător de mistificarea bolșevicilor.

Să mai reținem finalul. Excrocul care a făcut averi fabuloase din potlogăriile organizației TESz, se laudă că a cheltuit pentru scopuri ale lui TESz bani de ai săi. Cităm: „Am luat și iau parte activă în viața economică, sunt președinte și membru în mai

multe consilii de administrație, și nu fac nicio taină din faptul că în timpul conjuncturii de bursă mi-am făcut o avere considerabilă prin Banca burgheză și comercială de sub preșidenția mea“. Sic!

E vorba aci de epoca „conjuncturilor de bursă“ dela 'nceputul deceniului trecut, când și alți matadori ai irendentei au făcut prin speculații de bursă, bazate pe falsificarea cursurilor valutare, averi de sute și sute de milioane. Celalalt președinte al lui TESz, Tiberiu Eckhardt, tot așa și-a făcut sutele de milioane, după ce refugiase din Ardeal în fundu gol, — vorba de-acum anul a contelui Ștefan Bethlen.

Fratele șantajist al excrocului din fruntea organizației TESz, Ștefan Szörtsey, a fost condamnat la 15 lan. crt. din nou. De astă dată pentru mai multe șantaje, calomnii și contravenții la legea liniștei publice. L-au osândit la 2 ani temniță grea și la pierderea drepturilor politice pe timp de 5 ani. Și condamnatul și procurorul au făcut apel. (Cf. „Pesti Hir-lap“, 16. I.)

Prefectul Dobrișinului, baronul Ladislau Vay, a fost somat printr'o scrisoare a presbiterului dr. Görgy Marton, publicată în „Magyarság“ din 29 lan. crt., să-și dea demisia din postul de administrator general al eparhiei protestante din părțile Tisei, deoarece alegătorii au crezut când l-au ales că are doctorat, iar acum s'a dovedit că nu e doctor.

Prefectul a dat a doua zi un

răspuns spunând: că nu demisionează, deoarece nu-i el vinovat dacă îi zice lumea doctor. Adecă întocmai scuza de mai sus a lui Szörtsey: Nu-i el vinovat dacă l-au arestat drept locotenent.

La primăria Budapestei s'a făcut o anchetă, care apoi s'a muşamalizat, în contra secretarului general dr. Kiss Zoltan. Numele băgase 'n slujbă la primărie pe doi inşi, cari dăduseră nevestei sale câte 200 de pengő şperţ (6000 de lei). După două zile cei doi angajaţi au fost daţi apoi afară, şi 'n consecinţă s'au plâns autorităţilor superioare. (Cf. „Budapesti Hirlap,, şi „Uj Magyarság“ din 29. I crt.)

Traficul cu slujbele a ajuns în Ungaria lucru de toate zilele. Astă toamnă a fost mare scandal pe-această chestie din cauza unor foşti puşcăriaşi cari îşi organizaseră un birou de intervenţii de acestea în cadrele partidului lui Gömbös.

Toţ astă toamnă s'a descoperit un alt birou de acesta, al unui deputat guvernamental întovărăşit cu misitul Andor Zoltan şi cu avocatul Fr. Csollán. Misisul a fost condamnat la 7 Ian. la doi ani închisoare, avocatul a fost achitat pentrucă şi-a făcut meseria, iar deputatul a rămas anonim şi neanchetat deoarece complicităţii săi ei-că n'ar fi vrut să-l destăinue. Deasemenea, deşi Zoltan şi Csollán au arătat la instrucţie că aveau cu deputatul un seif comun la o bancă, seiful a rămas nedescoperit, fiindcă acuzaţii n'au voit

să spună la ce bancă este. (Cf. „Bud. Hirl.“ 8. I).

La 2 Febr. crt. s'a pronunţat la Budapesta o sentinţă într'un proces similar. Un avocat cu numele Ullmann a fost condamnat la 3 ani închisoare pentrucă a luat şperţuri dela peste 50 de inşi ca să le facă rost de slujbe.

În contra altui vânzător de slujbe, fiindcă nu-l chiamă Ullmann ci Mártonffy, s'a stins de-unăzi acţiunea de dare 'n judecată ce-i fusese intentată. Numele e director la uzinele electrice ale Budapestei, şi era învinuit că face angajeri de personal pentru mită. Acţiunea s'a stins.. din lipsă de probe. (Cf. „Pesti Hirlap“ din 26. I. crt.)

Tot pentrucă nu e ungar, a fost condamnat la 28 Ian. crt. la închisoare fostul notar din Rákosliget Ştefan Szávay-Szávuj (Savu), pentrucă a terminat şcoala de notari pe baza unui certificat de bacalaureat fals. (Cf. „Pesti Hirlap“ 29. I).

Fostul până deunăzi procuror la Budapesta dr. Fr. Heppes, a rămas osândit în ultimă instanţă, pentrucă în calitatea sa de procuror însărcinat să cerceteze o reclamaţie, a şantajat în tovărăşia unui avocat pe un client al parchetului, luându-i un şperţ de 30 de mii de lei. (Cf. „Pesti Hirlap“, 1. II).

Porumbul importat din România în Ungaria pe seama infometajilor a ajuns la sfârşitul lunii trecute în discuţia comi-

siei agricole a Dobrișinului.

Senatorul Iosif Vásáry a arătat acestei comisii că se face cu porumbul adus din România cu scutire de vamă un mare trafic **politific**. S'au dat câte 2—3—4 vagoane la câte-un partizan politic al guvernului, ca să-l vândă apoi pe piață pe prețuri de speculă. Comisia economică a confirmat că are cunoștință despre aceste afaceri. (Cf. „Magyarság“ din 29. I)

O bandă de spărgători ce opera sub conducerea unui polișt, a fost arestată luna trecută la Budapesta (Cf. „Pesti Hirlap“ 10. I). Capul bandei, poliștistul, se chiamă Harangozo János. Te pomenești că-i vorba de spionul unguresc expulzat mai anii trecuți dela Arad.

La primăriile orașelor din Ungaria se descopăr fraude peste fraude.

Dupăce abia s'a liniștit zarva pricinuită de fraudele dela Dobrișin, au ieșit la iveală la sfârșitul anului trecut fraudele dela Solnoc, dela Mișcolț, dela Karczag, dela Szekesfehévár, etc. Se știe că la Solnoc, dupăce potlogăriile nu mai putuseră fi acoperite, a trebuit să se aresteze aproape întreaga conducere a primăriei, cu primar cu tot, și că doi consilieri și cu conducătorul serviciului ingineresc s'au sinucis. Ancheta parchetului e 'n curs. Primarul Toth e acuzat de 31 de falsuri în acte publice, de 12 înșelăciuni și de alte câteva lucruri similare. Alături de el, de ajutorul de primar Kerekes, de consilierii Sárközi, Lévai și Dorogi, mai este sub

anchetă judiciară directorul uzinei electrice, Mihai Váncza, iar de două săptămâni e la arest și casierul secției economice dimpreună cu un alt funcționar. Precum arată „Pesti Hirlap“ din 23. I, ministerul de interne a extins ancheta administrativă și la sedria orfanală, întrucât s'a constatat că s'au făcut mari fraude și cu fondurile orfanilor. S'au descoperit de asemenea fraude în legătură cu îndiguirile râului Zagyva, unde s'au socotit de 10 ori atâția muncitori câți au fost de fapt. (Cf. „Pesti Hirlap“ 26 și 30 I.)

La Mișcolț s'au făcut mari fraude la secția cinematografelor. S'a încercat să se mărginească vinovăția la secretarul general al primăriei M. Plank, care a și fost condamnat și se află acum în apel la Curtea de apel, dar încercarea aceasta de mușamalizare a potlogăriilor a pricinuit un scandal care agită mereu opinia publică a orașului.

La Karczag, ca și la Solnoc, s'au defraudat între altele banii orfanilor. Deasemenea a dispărut fondul de 40 de mii de pengő (un milion și 200 de mii de lei), ce se crease în urma poruncii dată de guvern ca să se facă 'n fiecare comună un monument al eroilor. Banii aceștia au fost depuși la banca primăriei, ale cărei depuneri au trecut toate, cu titlu de 'mprumut, în buzunarele juriconsultului municipal Iosif Szantó și ale prefectul G. Borbély. (Cf. „Magyarság“, 19 I. crt.)

Despre lucrurile-acestea presa ungurească dela noi nu suflă o vorbă. Cetitorii acestei prese nu trebuie să știe nimic

despre păcatele Ungariei, ci numai despre necinstea unuia sau altuia dela noi, generalizată la toată nația valahă și prezintată ca

necinste românească chiar și atunci când respectivul e ungar sadea sau evreu unguresc.

Presa austriacă despre germanii dela noi

Ziarul vienez „Reichspost“ publică în numărul din 27 Ianuarie crt. următoarea corespondență din București, sub titlul: „Evenimente demne de remarcat în România“:

„Interzicerea „plebiscitului german“, plănuit pentru 26 Ianuarie, a scutit pe germanii din România de un spectacol despre a cărui desfășurare s'a putut avea o idee anticipată în urma luptei pasionate dusă între germani pro și contra plebiscitului.

Partidul german-național, de sub conducerea d-lui Alfred Bonfert, a organizat în 160 de localități germane întruniri de propagandă împotriva proiectului unui „plebiscit german“. A publicat în ziarul său „Deutsche Tageszeitung“ un apel războinic și pasionat, în care învinuia „mișcarea germană de reînoire“ de sub conducerea d-lui Fabritius și a tovarășilor săi care propagase plebiscitul, de tendințe reacționare, comedie, etc. D. Fabritius a răspuns prompt cu un contra-apel, în care acuza partidul german-național de antagonism față de tendințele unitare ale partidului de reînoire, aducându-i acuzația de „minciună

grosolană“ și „inducere în eroare“. În apel s'a mai arătat că partidul național-german din România cunoaște numai o singură țintă: de a ține germanii din România în „veșnică neliniște și desbinare“. În ziua plebiscitului germanii trebuiau să dea răspunsul cuvenit la aceste îndeletniciri scabroase, lipsite de responsabilitate.

De asemenea și d. Hans Otto Roth, conducătorul mișcării unitare și președintele parlamentarilor germani, care în mod aspru a criticat apoi și în Parlament interzicerea plebiscitului, a făcut un apel în favoarea plebiscitului.

Imediat d. Bonfert a adresat tovarășilor de neam german o nouă proclamație violentă.

Înțelegem ca presa românească să fi comentat mult această războire și desbinare lamentabilă din tabăra germanilor din România. Germanii dătoresc însă acest spectacol jalnic național-socialismului, care, ca și pretutindeni, are efecte de dinamită, desbinând și slăbind forțele. Interzicerea plebiscitului a cruțat pe germani de un mare rău: de o explozie ireparabilă a conflictelor“.

Episcopia maghiară de Hajdu-Dorogh

Păr. canonic Ioan Georgescu ~~de la Orade~~, eminentul scriitor și istoriograf al bisericii unite, a scos de curând de sub tipar o vastă și prețioasă monografie a vieții și epocii în vezi neuitatului G. Pop de Băsești (**George Pop de Băsești, 60 de ani din luptele naționale ale Românilor transilvăneni**, Oradea, 1935, Bibl. „Astra” no. 19, 432 pag, cu 54 de ilustrațiuni în text).

Dârza participare a lui George Pop de Băsești la lupta purtată de români în contra episcopiei maghiarizatoare a Dorogului, i-a dat autorului prilej să ne înfățișeze în 59 de pagini întreg istoricul acestei episcopii blestemate și-al viforoasei lupte duse 'n contra ei de conducătorii românilor ardeleni din ajunul răsboiului și de românii din parohiile alipite samavolnic la Hajdu-Dorog.

Reproducem din interesanta istorisire a atentatului încercat de unguri în contra ființei naționale a românilor uniți următoarele:

„Lupta Ungurilor, pentru întemeierea unei episcopii greco-catolice maghiare, e destul de veche. Ea începe la sfârșitul veacului al XVIII-lea. Inițiatorul ei este Bacsinszki Endre, preot în Hajdu-Dorogh. Cu dela sine putere, acest preot traduce în ungurește, mai multe părți din cărțile sfinte ale Rutenilor maghiarizați de acolo. Ajungând apoi episcop la Muncaciu (1772 - 1809), el îndeamnă pe profesorul Kricsfalusi György să traducă, în ungurește, întreaga

liturghie a S. Ioan Gură de Aur (1795). La început, mișcarea e sfioasă. Limba ungurească se întrebuințează numai la înmormântări, botezuri, cununii. Pela mijlocul veacului trecut, Szabó György, preot în aceeași localitate, o introduce și în liturghie. Ca proto-pop, apoi, el luptă pentru folosirea exclusivă a acestei limbi, în toate funcțiile bisericesti.

Inițiativa lui prinde. Roskovits János, preot în Böszörmény, traduce și tipărește o mulțime de cărțile de rugăciuni și cântări, din limba slavă, în cea maghiară. Aceste cărțile se răspândesc din ce în ce tot mai mult. Iosif Pop Sălăjanul (Papp Szilágyi), episcop român unit din Orade, oprește introducerea limbii ungurești în parohia Macău, atunci sub jurisdicția lui. Mare tâmbălău, în presa și în adunările publice ungurești. Articole la cuvântări fulgerătoare împotriva atitudinii antipatriotice a Vatahului, — ciudată coincidență! — unchiu al lui G. Pop de Băsești. Enoriașii, împiedicați a asculta slujba în ungurește, se alătură la mișcarea din Hajdu-Dorogh.

În zilele de 16 și 17. II. 1868, adică îndată după încheierea dualismului austro-ungar, se ține, în această localitate, un congres al futuror Maghiarilor greco-catolici. Participă la acest congres 220 de deputați mireni, și 20 de preoți. Ei reprezintă 52 de comune din județele: Sabolci, Bihor, Zemplin, Bereg, Maramurăș, Abauj-Torna,

Satu-Mare și Cenad. Președintele congresului și animatorul mișcării e Farkas Lajos. Hotărârile acestui congres sunt: 1. Episcopie maghiară; 2. limba liturgică ungu-rească; 3. memorii, către episcopul din Muncaciu și către mitropolitul-primat al țării, să se pună în fruntea acestei mișcări; de asemenea către rege și parlament, apoi către județele neaoș ungu-rești, să le dea sprijinul necesar. Se alege și un comitet de 30 de membri, însărcinat să execute hotărârile. Reședința acestui comitet e comuna Hajdu-Dorogh.

Memoriul adresat regelui ajunge în mâinile contelui Andrassy Gyula, președintele consiliului de miniștri de atunci, mai apoi ministrul de externe al monarhiei austro-ungare. Acesta-i asigură că chestia lor e o „chestie națională”; deci, o va sprijini. Membrii comitetului executiv fac, apoi, mai multe vizite la miniștrii și oamenii politici de seamă. Toți le promit marea cu sarea și Oltul cu totul. Singur Tisza Kálmán e împotriva acestei mișcări. El zice că, dacă Maghiarii părăsesc eparhiile rutene și române, acestea rămân curat naționaliste și, deci, pradă u-neltirilor panslaviste și daco-române.

În sfârșit, după multe lupte și stăruințe, un prim succes! În 1873 se înființează vicariatul greco-catolic maghiar de Hajdu-Dorogh. În acest vicariat, sunt 33 de parohii, smulse din eparhia ruteană de Muncaciu. Vicarul nu e numit, însă, decât în 1878. El e canonicul Danilovics János. Om cu merite „patriotice”, el tipărește în 1882 liturghierul, iar în 1883 motivelnicul sau euhologiul, tradus în ungu-rește și editat cu cheltu-

iala orașului Dobrișin, metropola calvinismului maghiar. Tot în 1882 se scoate din tiparnița seminarului arhiepiscopiei catolice din A-gria (Eger) un evaghelier și un apostol, în traducere ungu-rească, „pentru falosul școlilor și al particularilor”.

Această întâie izbândă, însă, nu-l mulțumește pe neodihnitul Farkas Lajos. El cere mereu: *Episcopie ungu-rească!* În acest vicariat, se folosește, dela început, limba liturgică maghiară, împotriva rânduieiilor canonice. În 1881, lupta reîncepe. Se înaintează o altă serie de memorii, mai documentate, regelui, parlamentului, guvernului, mitropolitului-primat. La porunca regelui, ministrul de culte deschide o anchetă. Toți sunt împotriva mișcării, afară de episcopii ruteni din Eperjes și Muncaciu.

O nouă pauză până în 1896. anul mileniului maghiar. În acest an, se înregistrează câteva evenimente însemnate. Cu prilejul serbărilor milenare din Budapesta, la 26 VI. Rutenii maghiarizați din Hajdu-Dorogh fac o demonstrație patriotică, slujind liturghia ungu-rește, în biserica universității. Demonstrația are urmări surprinzătoare. Din ordinul cardinalului Rampolla, secretarul de Stat al Vaticanului, A. Locatelli, însărcinatul de afaceri al Nunțiatorei Apostolice din Viena (Nr. 3172 din 10. 7. 1896), cere lămuriri mitropolitului nostru V. Mihalyi. Cu Nr. 60 presidial din 8. VIII. 1896, el desvăluie gândurile ascunse ale inițiatorilor. Intemeindu-se pe cele publicate de Szalay Pál, sub pseudonimul „Rusticus”, în N-le 17—25 din 1885 ale revistei „Religio” de sub conducerea profesorilor

dela facultatea de teologie din Budapesta, mitropolitul Mihalyi arată că fruntașii Bisericii catolice maghiare încurajează această mișcare în nădejdea că, „unindu-se cu noi în credință. (Calvinistii unguri) vor primi disciplina Bisericii răsăritene, cu liturghie ungurească, cu preoți însurați, dar hirotonisiți în regulă”. Arată mai departe că protectorii acestei mișcări sunt calvinistii. La 2. IX. 1896, Congregația sfântului oficiu din Roma ia măsuri împotriva acestei tendințe. La 5. IX. 1896 ministrul președinte Bánffy Dezső, răspunzând unei interpeleții, declară: „Episcopia maghiară e posibilă numai după dobândirea dreptului de liturghie maghiară. Fără de aceasta, nu putem face nici un pas în interesul celeilalte”.

Lupta ia, deci, o nouă direcție. Nu se mai urmărește direct episcopia, ci liturghia maghiară. La 20. VI. 1898 se constituie, la Budapesta, „Comitetul Maghiarilor catolici de rit grecesc din țară”. Președinte e senatorul Szabó Jenő. El are trei președinți asociați, un vicepreședinte, trei secretari, un casier, un controlor, un notar și alți 40 de membri în comitet. Scopul acestui comitet e să susțină și să întărească întrebuințarea limbii ungurești la slujbele Bisericii greco-catolice; mai cu seamă ridicarea acestei limbi la cinstea de limbă liturgică. Comitetul are, în această privință, împuternicire dela 52 de parohii. Ei roagă pe arhipăstorii greco și romano-catolici să mijlocească la Sfântia Sa Papa încuviințarea cererii lor. Ei nu vor să știrbească drepturile Rutenilor sau ale Românilor greco-catolici. Dimpotrivă. Intemeindu-se pe drepturile acestora, ei

vor să dobândească aceleași drepturi pentru sine. Cer sprijinul binevoitor al presei catolice. Sunt de părere că vechiul calendar Iulian trebuie înlocuit cu cel Gregorian.

Programul și apelul acestui comitet e plin de contradicții. Din cele multe, una: Odată spun că ei sunt creștinii cei mai vechi din țară. De aceea li se dă și denumirea de „cei de credință veche” (Ó-hitűek). Altă dată, la întrebarea: cine suntem? ei răspund nu cu documente autentice, ci cu simple conjecturi. „Pentru că” — zic ei — „noi suntem popor sărac și faptele noastre nu le-a scris nimeni”. Cu alte cuvinte „rengați”, oameni de pripas, despre cari foarte bine spune proverbul românesc: „Azi aici, mâine 'n Focșani, poimâne la Drăgășani”. Totuși acești oameni de strânsură, mai cu seamă președintele lor, Szabó Jenő, dovedesc o stăruință uimitoare. Intr'o cerere, semnată de acest președinte și de Novák Sándor (20. 6. 1898), ei spun: „Noi cerem, până când aflăm, fiind încredințați că dacă această chestie nesoluționată se ia dela ordinea zilei, aceasta înseamnă prăbușirea Maghiarimei greco-catolice din Ungaria”.

Un pas important, făcut de acest comitet, e pelerinajul din 1900, la Roma. Cu acest prilej, ei predau Papii Leon XIII un voluminos memoriu, cuprinzând dorințele lor. Conducătorii pelerinajului sunt episcopii ruteni din Eperjes și Muncaciu. Ei conduc peste 400 de pelerini, preoți și mireni, reprezentând 139 de comune, nu parohii. Intre ei, nu e nici un Român. — Introducerea istorică a memoriului către Papa

e scrisă, cu erudiție aparentă, dar în fond lipsită de orice temei, de către Hodinka Antal, profesor la Academia de drept din Pojon, astăzi Bratislava. În altă parte, memoriul vrea să arate, pe baze „liturgice și canonice” drepturile limbei ungurești, adică pâr în palmă sau cercul pătrat. Memoriul are și două hărți, înfățișând localitățile, unde sunt așezați Ungurii greco-catolici. E iscălit de 11.358 de credincioși, reprezentând 113 parohii cu 134.527 de locuitori maghiari de rit grecesc. Din eparhia română unită de Orade afluăm următoarele șase parohii:

Numele parohiei	Numărul semnatărilor memoriului	Nr. total al locuitorilor gr. cat.
Macău	350	2 272
Niraciad	28	1.149
Carăii Mari	62	1.020
Porcialma	82	618
Csegöld	32	574
Orade (Ruteni)	23	92

Din Eparhia Gherlei, astăzi a Maramurășului, e reprezentată parohia Satu-Mare cu 49 de iscălituri din 1.033 de credincioși. Din Eparhia Blajului nu e nici o iscălitură.

Și după pelerinaj, Sfântul Scaun stăruiește în a opri limba liturgică maghiară. Astfel Ungurii revin la vechea lor dorință: întâiu, episcopie; pe urmă, liturghie maghiară. Lupta se poartă, în presă. Protagonistul ei e cunoscutul Szabó Jenő, om de o rară îndărătnicie. La 16. 6. 1911, chestia se discută din nou, în parlamentul maghiar. „Situația Maghiarilor greco-catolici nu e așa de tristă și întunecată, cum o prezintă unii” — zice ministrul cultelor și instrucțiunii publice, contele Zichy János —

„...Nicăiri nu se vede nici un semn că limba liturgică slavă ar primejdi conștiința lor națională”. Privitor la întemeierea unei episcopii maghiare, ministrul e de părerea că ea e primejdioasă. „In eparhiile rutene rămase, după scoaterea din ele a credincioșilor unguri, curat rutene” — spune ministrul — „se pot ivi mișcări naționaliste, de a căror importanță abia ne putem da seama”. Aceeași părere ca și cea exprimată ceva mai înainte de Tisza Kálmán. — Aceste declarații ale ministrului Zichy sunt aspru criticate în ședința dela 30. 6. 1911 a senatului („Casei Magnaților”) de același neînduplecat Szabó Jenő. Ministrul primește cu mulțumire informațiile oratorului și promite că își ține de datorie să se îndeletnicească cu predilecție (előszere-tettel) de această chestie.

Și, în adevăr, se îndeletnicește. El găsește baza de drept, pe care întemeierea noii episcopii poate fi tratată și înfăptuită: limba liturgică elinească veche. Dar să vedem mai de aproape memoriul prezentat Sfântului Scaun de guvernul maghiar, pentru încuviințarea episcopiei greco-catolice maghiare de Hajdu-Dorogh. Memoriul are șase părți. — Prima e o reprivire istorică. Până în veacul al XVII-lea n'ar fi existat unire. Cei dintâi cari se unesc cu Biserica Romei, în 1648, sunt Rutenii. După 50 de ani, Românii. Aceștia dobândesc episcopie canonizată de Sfântul Scaun, în 1721, la Făgăraș. Aceia, abia la 1771, la Muncaciu. Amândouă episcopiile acestea sunt întemeiate pentru „Greci, Ruteni, Valahi, Sârbi și alții”. Prin expresiunea „și alții”, guvernul vrea să înțeleagă pe Ma-

ghiari. Arată, apoi, cum s'au topit toate neamurile amintite în actele de întemeiere, rămânând aproape numai Români la Făgăraș și Ruteni la Muncaciu. Sfântul Scaun încurajează năzuințele naționale ale acestor neamuri. Epis copiile de Muncaciu și de Eperjes sunt pentru Români. Incoronarea acestor năzuințe naționale românești guvernul o vede cu mâhnire săvârșindu-se prin bulla papală „Ecclesiam Christi“ din 1853, când, pe lângă cele două eparhii românești vechi, se mai înființează alte două, alcătuint toate patru împreună „provincia greco-catolică unită de limbă românească“, numită de Alba Iulia și Făgăraș. De atunci încoace Sfântul Scaun, pentru simplificare, vorbește de „rit românesc“ și de „rit rutean“. De un „rit grecesc“ nu se mai pomenește. — Partea a doua a memoriului cuprinde date statistice. Falsă, în cea mai mare parte, ca toate statisticile ungurești. După numărătoarea din 1900, în țările coroanei S. Ștefan în total ar fi 1.828 529 de credincioși greco-catolici. Dintre aceștia 239.353 ar fi Maghiari. Deci, 1,8%. Lupul maghiar crede că poate face pe mielul nevinovat, spunând cu contele Tisza István (4. 3. 1910), la Arad, că nu se poate închipui o împăcare între Maghiari și neamurile nemaghiare, în concret cu Românii, atâta vreme cât nu vor fi salvați de pericolul desnaționalizării Ungurii greco catolici și cei ortodocși. — În partea a treia, cea mai importantă pentru succesul cauzei, guvernul arată că, deși simpatizează cu năzuința de a introduce limba maghiară în liturghie, totuși el își dă seama de piedicile ce întâmpină această

năzuință. Întâia e disciplina Bisericii Romane, care nu admite noi limbi liturgice. A doua e temerea de eventuale tulburări și complicații, din partea ierarhiei romano-catolice. A treia, gelozia neamurilor nemaghiare. Aceste neamuri n'ar vedea cu ochi buni limba liturgică ungurească. Impotriva limbei liturgice elinești vechi, însă, ei n'au ce să zică. Ea nu e o primejdie pentru naționalitatea nimănui, precum nu e la atâtea alte neamuri catolice, limba latină. Nu gândul de a atăca naționalitatea altora, ci acela de a apăra pe a propriilor săi conaționali, determină pe cei dela guvern să ceară înființarea acestei episcopii, în condițiile amintite. În legătură cu mănăstirea dela Grotta-Ferrata, de lângă Roma, și cu cea dela Mariapoci, ea e chemată să cultive studiile de veche patristică și teologie elinească și să dea un nou avânt vieții religioase din aceste părți. — În partea a patra se afirmă că, odată cu fondarea episcopiei de Hajdu-Dorogh, va înceta tendința de a introduce limba maghiară în liturghie, fiind populația maghiară a noii eparhii asigurată, în ce privește caracterul ei național, ca și populațiile catolice de rit latin, în eparhiile respective. Căci, altfel, e primejdie, să se piardă această populație. Când Roma oprise mai anli trecuți limba liturgică maghiară, presa calvinistă din Dobrișin a început campania, pentru convertirea Magiariilor greco-catolici la calvinism. În Sovata Mureș, din această pricină, ar fi trecut 200 de credincioși la calvinism. Alții se fac ortodocși. „Potrivit părerii cercurilor bisericii ortodoxe“ — zice memoriul guvernului maghiar

— „Introducerea liturghiei maghiare depline, în biserica ortodoxă, nu întâmpină nici o piedică principială“. Comunitatea ortodoxă din Szentes a și rugat guvernul maghiar să le traducă, în ungu-rește, toate cărțile liturgice și corale, necesare cultului lor. — Partea a cincea, înșiră protopopiatele și parohiile ce urmează să fie încorporate, din diferite eparhii rutene și române, în noua eparhie maghiară. Deosebit, se arată importanța Secuimii. Pentru această regiune, deocamdată, va fi un vicariat secuesc, cu 45 de parohii. Dată fiind importanța regiunii, ea ar trebui să aibă chiar o episcopie. Episcopia de Criș (Jugoslavia) are numai 23 de parohii; cea din Banialuca, 36 de parohii; iar cea din Trebinie, abia 8. Cu toată silința ce-și dă, pretinde guvernul, în noua episcopie nu pot intra toți Maghiarii greco-catolici. Mai rămân încă mulți în vechile eparhii românești și rutene. — În sfârșit, în partea a șasa, guvernul maghiar declară că acordă tot sprințul moral și material, pentru înființarea noiei episcopii. E vorba doar de „mântuirea a sute de mii“.

Făcându-i-se această propunere, Sfântul Scaun cere părerea episcopatului catolic al Ungariei. Acest episcopat își spune părerea din conferința ținută la Budapesta (9. 11. 1911). Această importantă chestie se amintește numai în treacăt, între altele multe, și se cere, în grabă, avizul episcopilor. Eiscopii români uniți (D. Radu și V. Hossu), în frunte cu mitropolitul V. Mihályi, sunt de față la această conferință. Episcopul I. Szabo e mort. Dreptatea și buna cuviință ar fi cerut să li se arate toate actele privitoare la

proiectala episcopie. Nu li se arată nimic. Anume, ca să zădărnicească orice încercare de împotrivire românească. Li se spune că acum, se discută chestia principial. În principiu, firește, episcopii noștri nu pot avea nimic împotriva înființării ei. Ba o salută cu simpatie. Orice eparhie cu adevărat catolică e o cetate de virtuți creștinești și un nesecat izvor de inițiative și realizări culturale. Dar eparhiile actuale să nu fie atinse, fără învoirea prealabilă a chiriarhilor. Un fel de „Peste biserica noastră nu ne pare bine să se lățească“, cum ar fi declarat, altă dată marele logofăt Miron Costin. Despre această rezervă a episcopatului român nu se ia notă în procesul verbal. Un fals în acte publice. Prin acest fals, se induce în eroare cercurile dela Roma. Abia după conferință, află episcopii români uniți că e vorba să se ia din provincia mitropolitană de Alba Iulia-Făgăraș, vreo 70 de parohii. Acum, însă, e prea târziu. Cardinalul-primat Vaszary, căruia mai mult îi arde de nație decât de biserică, de bună seamă de acord cu guvernul, încă în aceeași zi, înaintează raportul despre părerea „unanimă“ a episcopatului catolic al Ungariei, relativ la noua episcopie. Această adresă a cardinalului maghiar e aproape tot atât de șovină ca și memoriul guvernului. Ea spune că „întrebuințarea limbei maghiare, ici-colo, în liturgie, nu poate fi, pur și simplu, abrogată și eliminată, fără de cel mai mare prejudiciu al Bisericii catolice“. Adică interesele Maghiarimei înaintea disciplinei bisericesti! Acest cardinal sugerează Sfântului Scaun ideea ca

reședința noii episcopii maghiare să fie Dobriținul.

Aflând mai bine cele ce se pun la cale, episcopii uniți, în frunte cu mitropolitul, V. Mihaly, înaintează în ziua următoare (10. 11. 1911) o adresă către nunțiul apostolic din Viena, Alessandro Bavona, arhiepiscop de Pharsalo, și către ministrul-președinte al Ungariei, contele Khuen Héderváry Károly, cerând ca, înainte de a se dismembra vreo parohie din actualele lor eparhii, să li se ceară avizul. Guvernul, firește, nu ține seamă de dorința aceasta, cum n'a ținut și nu va ține nici de altele. Acest guvern nici nu-i învrednicește măcar de un răspuns. Ca să aibă și mai mult succes, guvernul pune pe regele „apostolic” al Ungariei, Franz Iosef, să trateze direct cauza acestei episcopii cu Papa Pius X, evitând calea obișnuită, adică încuviințarea prealabilă a Congregației de Propaganda Fide. Știe bine, cât e de deochiat, înaintea tuturor cercurilor bisericesti din Roma, de aceea se ferește de orice contact cu aceste cercuri. Congregația și alți factori din Roma, vom vedea, nu împărtășesc de loc punctele de vedere și, mai ales, procedurile guvernului maghiar. Pe lângă alte avantagii, împăratul rege, precum se spune, pune în vedere Sfântului Părinte, că primește patronajul congresului euharistic dela Viena (12. 9. 1912).

Dobândită astfel aprobarea Papii cu intervenții împărătești și cu statistici mincinoase ungurești, episcopia se înfăptuește repede.

Urmează o istorisire amănunțită a demersurilor făcute la Roma de conducătorii bisericii române unite: mitropolitul Mihaly, mitro-

politul de mai apoi Suciu, episcopii Radu și Hosu, episcopul de mai apoi Niculescu și canonicul Coltor.

Regretatul Vasilie Suciu, pe atunci canonic, a fost în misiune la Roma în Ianuarie 1912. La 23. Ian. a fost primit în audiență la Papa Pius al X-lea. Cităm :

„Vorbesc, întâiu, despre autonomia catolică. Papa cunoaște pe domnia din Austro-Ungaria. Știe că sunt tari de cap. Amintind de fondul religios, papa spune că a dat sfatul să ajute mai mult, din acest fond, pe Ruteni și pe Români. Căci, poate, în curând acest fond nu va mai fi. E uluit de luxul clerului maghiar. Un canonic romano-catolic nu se mulțumește cu 20 000 coroane-aur pe an. Aducând discuția asupra noii episcopii, el ascultă cu interes tot ce i se comunică, din partea Românilor, și spune că va fi atent.”

În Febr. secretarul de stat al Vaticanului întreabă printr'o adresă pe mitropolitul Mihaly ce „observații concrete” are de făcut cu privire la lista parohiilor ce se vor scoate de sub jurisdicția lui? „Din nenorocire, spune autorul monografiei, mitropoliții și episcopii uniți nu fac astfel de observații. Toate memoriile lor, altfel numeroase și interesante, tratează chestiunea principial, arătând primejdia acestei episcopii pentru viitorul Sfintei Uniri între Români. Asemenea întâmpinări, firește, acum nu mai pot avea loc. Ele trebuiau precizate în conferința episcopatului maghiar (9. 11. 1911)”.

În Martie au fost la Roma ei episcopii Radu și V. Hosu. Papa s'a văzut nevoit să-i spună lui Hosu, după ce acesta a izbutit

să-l incredințeze despre viclenia stăpânitorilor dela Budapesta și Viena: „M'au înșelat.!” (Mi hanno ingannato). „Acest cuvânt, împreună cu cererile sale de iertare îl transmite papa, episcopatului nostru, și prin alții, ordonând, imediat, revizuirea bullei (în ce privește lista parohiilor atribuite Dorogului, — n. n.) Revizuirea depinde, însă, și de guvernul maghiar. Acesta pune piedeci mereu, atât înainte, cât și în timpul războiului mondial”.

P. S. Sa Nicolescu, pe atunci canonic, și cu regretatul Coltor, au făcut între altele demersuri la cardinalul Rampolla (căzut dela succesiunea în scaunul papal din cauză că a opus *velo* Austria). Răspunsul acestuia, arătat părintelui Georgescu de P. S. Sa Episcopul Nicolescu, e vrednic de finut minte:

— „Dragii mei, atât eu, cât și mai cu seamă Hieronymo Card. Gotti, prefectul congregației de Propaganda Fide, am făcut tot ce ni-a stat în putință să abatem dela voi această primejdie. Noi cunoaștem de zeci de ani aceste încercări regretabile. Le cunoaștem dela episcopatul vostru și nu mai puțin dela părintele Vasile Lucăciu din Șișești, care încă ne-a dat foarte prețioase informații. Dacă se încerca noua episcopie în chip normal, pe calea ei obișnuită, ea nu dobândia nici când încuviințare. Au intervenit, însă, factori din afară. Aceștia au făcut ca Sfântul Părinte să-și rezerve și-și această cauză. O greșală politică, pe care acum o regretă. — **Dar nu liși mâhniși!** continuă cardinalul Rampolla. **Nu pierde o nație în câțiva ani. Mai ales nu, una care a dat atâtea**

dovezi de vigoare și vitalitate, cum e nația voastră. Am cunoscut atâtea elevi români, cari mi-au lăsat impresii neuitate. Silințele voastre, unite cu ale celorlalte neamuri încâtușate de tirani, vor face să dispară anacronismul austro-ungar de pe harta Europei și cei robiți să ajungă la libertate și unire cu trașii lor de un sânge. Ce se întemeiază pe violență și silnicie nu poate dăinui. Noi simșim nu numai cum ierbe, ci și cum crapă oala putredă”.

A urmat acestor demersuri marea adunare dela Alba-Iulia (23 Apr. 1912, cu peste 20 de mii de participanți), din însărcinarea căreia mitropolitul de mai apoi Vasile Sucișu a trimis Vaticanului un memoriu „care e o capodoperă”. Păr. Georgescu reține din acest memoriu dovezile istorice (p. 281) că cu un veac în urmă (1816) localitatea de reședință a episcopiei maghiarizatoare, Hajdudorogul, n'avea unguri ci numai ruteni (4.031 suflete) și români (2014 suflete), fiecare cu biserica sa; și mai înainte, la 1767, fiindcă s'au ivit la 1765 neînțelegeri cu privire la conducerea comunei, o comisie trimisă de împărăteasa Maria Tereza a stabilit că primul comunei trebuie să fie totdeauna rutean, iar întâiul sfetnic român.

Reține deasemenea vorba roștită de președintele ungarilor greco-catolici Szabo Jenő, într'o ședință a Senatului maghiar (30. VI. 1911):

„Consider greșit modul de procedare” (al guvernului maghiar din 1896 de a dobândi întâiul liturghie, apoi episcopie maghiară

„întâiu, fiindcă înjgheizarea deplină a liturghiei maghiare, fără de o catedrală și chiriarhie proprie, nu se poate închipui, apoi fiindcă, în condițiile firești și prealabil necesare pentru recunoașterea liturghiei maghiare din partea Bisericii, e, neapărat, să fie cel puțin o eparhie, care să poată fi considerată, în întregime, ca maghiară“.

Păr. Georgescu observă în legătură cu aceasta:

„La aceste declarații categorice ale sufletului întregii mișcări, pentru liturghia și episcopia unguerească, ulterior s'ar mai fi putut adăuga și alte dovezi indiscutabile. 1. Articolul editorial din ziarul budapestan „Budapesti Hirlap“ (12 7. 1912), semioficiosul guvernului, în care noua episcopie e asemănată cu un tun zdrobitor de naționalități. 2. Cuvântarea rostită de contele Tisza István la sinodul calvinist din Pápa (Septemvrie 1912), în care numește noua episcopie o mare biruință națională maghiară; de aceea, roagă pe coreligionarii săi să nu fie invidioși. 3. Articolul din gazeta pestană „Pesti Hirlap“ (10. IX. 1913), alt organ de publicitate foarte apropiat de guvern, în care se spune că misiunea noii episcopii este „să maghiarizeze, cu toate mijloacele ce-i stau la îndemână, parohiile eparhiilor valahe vecine din Ora-

dea, Gherla și Blaj“.

4. Declarația vicarului noii episcopii maghiare, Jaczkovics Mihály, făcută corespondentului ziarului budapestan Budapesti Hirlap: „Am rămas uluit, auzind că copiii români se roagă românește“.

Nici memoriul adunării dela Alba-Iulia, nici demersurile dela Roma și dela nunțiul din Viena, și nici toate protestele din presa mondială, n'au izbutit însă să ducă la revizuirea listei parohiilor date pe mâna Dorogului. La 8 Iunie 1912 sacrificarea lor a devenit fapt împlinit, prin bulla „Christifideles graeci“.

Au urmat banditismele sacrilege dela Mofthinul-Mic, dela Sanișlău, etc, arătate în cartea păr. Georgescu în toată amănunțimea.

Atentatul s'a reparat, însă numai formal, abia în 1918 și 1919, când avu să se 'implinească profeția cardinalului Rampolla. Imdată după revoluția din 1918, în Nov., parohiile românești din Săcuime și din părțile Carărilor și Sătmar s'au declarat desfăcute de episcopia Hajdudorogului, iar în anul următor desfacerea a fost consacrată și de Vatican.

E vorba, firește, de parohiile dela noi. Cele din Ungaria gem și astăzi sub tirănia Dorogului, lipsite și de preoți și de dascăli români și condamnate să se maghiarizeze total sub ochii generației noastre.

Un bilanț oficios al revizionismului maghiar

Liga revizionistă a șvabului renegat Herczeg Ferenc și-a ținut la 3 Febr. adunarea generală.

S'a raportat despre propaganda revizionistă făcută prin cele patru reviste în limbi străine ale Ligii revizioniste, prin cele 125 de cărți ale Ligii apărute până acum, prin conferințele ce le țin în orașele din străinătate secretarii de acolo ai Ligii, etc. Ca dovadă a „succeselor” acestei propagande, s'a arătat că s'au rostit pentru revizuire: Sir Churchill în 1932, Flandin în 1933, Ernest Pezet în anul trecut, și tot în anul trecut veselii parlamentari francezi coroiși purtași de faimosul Vallat pela șantanele din Budapesta.

Decât darea de seamă, din care „Pesti Hirlap” din 4 Febr. nu reține decât „succesele” de mai sus — omițând, firește, să facă o amintire cât de în treacă despre „succesele” din Anglia, unde votarea Ungariei în contra sancțiunilor geneveze a redus numărul parlamentarilor filomaghiari dela 160 la 7 — e mai interesantă însă cuvântarea adresată adunării de președintele Herczeg. A fost de-a dreptul senzațională.

Un sfert din cuvântarea lui Herczeg Ferenc s'a referit la „succesele” din străinătate, un sfert la exorcizii cari exploatează acțiunea revizionistă în scopuri personale, iar jumătate la defetiști, la tot mai mulții unguri cari nu fac cauză comună cu Liga revizionistă sau nu merg pe căile indicate de ea.

Pornind dela defetismul socialist și comunist din anul 1918 și dela o vorbă a lui Francisc Rákoczy al II-lea, care spunea: „Naștina noastră a avut scăderea că a fost gafa să se apuce de orice, dar dacă realitatea n'a corespuns speranțelor ei, sau dacă rezultatul nu i-a fost pe măsura așteptărilor, s'a plictisit și a lăsat baltă orice întreprindere” — președintele Ligii revizioniste a adăugat:

„A trebuit să reinviu dure-roasele și înjositoarele amintiri din cauză că spiritul nestatorniciei pe care l-a înfierat principele Rákoczy, umblă în vremea din urmă să se lege de mișcarea revizionistă.

„Nu ne indoim că propaganda antifrevizionistă ar fi în stare și de mari jefțe materiale, numai să împiedece miș-

carea noastră care i-i 'n așa de mare măsură inoportună, dar totuși admitem că defetismul revizionist e 'n cele mai multe cazuri de bună credință. Toate defetismele și-au avut înfocdeamna ideologia lor științifică, care le-a făcut în stare a arunca 'n opinia publică lozinci serioase și simpatice răsunătoare. Eroii revoluției octobriste au frâmbițat pacea fără reparații și frățietatea popoarelor.

„Defetiștii revizuirii au și ei ceva pe care ei o numesc bază principială. Cunoaștem chiar mai multe feluri de astfel de baze principiale. În chip de miral, sunt unii unguri cărora și foarte onorabili, allminteri, convingere legitimistă, sau chiar religioasă, li-i pretext potrivit ca să suporte cu indiferență ideea că Ungaria e multilată. Știm și despre unii ca aceia cari confundând mijloacele cu scopul (sic! — n. tr.), se feresc de mișcarea noastră pe motiv că ei nu-s revizionști ci iredentiști. Această distincție, care ne aduce întrucâtva aminte de luptele teologice pentru câte un cuvânt ale bisericii bizantine, nu e în esență decât o acoperitoare a indiferentismului, o eschivare din fața acționării.

„Și iarăși sunt alții cari se tem că mișcarea noastră va în-

greuna soartea minorităților maghiare. Aceștia își dau cu părerea că ideea revizionistă e o continuă provocare a Micii Înțelegeri, care apoi își va descărca necazul asupra unghurimii ajunsse pe mâinile ei.

„Sunt apoi, în sfârșit, unguri cu înclinări defetiste, cari se opun mișcării revizioniste în nădejdea unei înțelegeri economice. Ei sunt dispuși a primi acea condiție sine-qua-non a bărbaților de stat ai Micii Înțelegeri, că trebuie să suspendăm deocamdată celelalte chestii — înțelege: suspendarea chestiei revizuirii“.

Sumedeniei acestora de categorii de „defetiști ai revizionismului“ președintele Ligii revizioniste i-a opus ca o muștrare „succesele“ ce le are și fără ei mișcarea revizionistă. Reținem din această parte a cuvântării sale următoarea (cum naiba să-i zicem!) minunăție:

„Un gânditor modern a spus: adevărul dumnezeiesc nu se poate vedea și nu se poate pipăi, dar e cuprins în univers ca sarea în apa mării. Ideea revizionistă, care, **ca orice adevăr dumnezeiesc, e o parte din dumnezeire**, nu se poate deasemenea vedea și pipăi, dar străbate deja conștiința națiilor culturale, la fel ca sarea apa mării.“ (Din „Pesti Hirlap“, 4. II crt., pag. 1.)

Cum străbate „partea din dumnezeire“ care e revizionismul unguresc conștiința națiilor culturale, a arătat-o apoi renegatul Herczeg (omțând dovezile de azi din Anglia: scăderea dela 160 la 7 a numărului parlamentarilor maghiarofili) citând discursuri revizioniste din 1932 și 1933 (al lui Churchill și Flandin, firește mistificate).

Mai interesant a fost însă șvabul renegat când a arătat ce fac cu-această „parte din dumnezeire“, cu revizionismul, ungurii săi.

Cităm (din „Pesti Hirlap“, 4. II, pag. 3):

„Trebue în sfârșit să arăt pe dușmanii mai pușin primejdioși

(decât defetiștii — n. fr.), dar foarte inoportuni, ai revizionismului: pe **paraziții revizuirii** (sublinierea e a oficiosului revizionist, — n. n.), **cari născocesc sute de sisteme ca să fragă foloase afaceriste din chestiunea națională și compromit mișcarea**. Cu privire la ei declarăm că Liga revizionistă maghiară nu pune pe drumuri voiajori, nu adună abonași, nu vinde cărși, ilustrate, timbre, și niciun fel de insigne. Cine umblă pela casele oamenilor cu astfel de lucruri referindu-se la Liga revizionistă maghiară, este ex-croc“.

Comentariile de prisos.

Năzdrăvăniile filomaghiare într'un ziar francez

Ziarul budapestan „Magyarország“ cu data de 19 Ianuarie a. c. semnaleză că în cunoscuta publicație franceză „Tribune des Nations“ dela 16 Ianuarie a. c. publicistul filomaghiar José Germain a publicat un articol afăt de „catastrofal, încât a scandalizat chiar și cercurile revizioniste dela Budapesta.

Publicistul francez afirmă în articolul său întitulat „In inima Ungariei neliniștite“ că a făcut deunăzi o călătorie de studii în

această țară și a stat de vorbă cu reprezentanți de seamă ai culturii și literaturii ungurești.

„Parisul — i-a spus de pildă „marele maghiar Monsieur de N.“ — este cea mai frumoasă amintire a mea. Fetele din cartierul latin m'au numit „ungurul cel frumos“.

„Pe urmă — continuă bravul domn José Germain — am vorbit și cu alți unguri. Cu mândrie ei resping orice aventură care ar putea să zdruncine încrederea în

loialitatea (?) lor. Ah! Cum îi doare și acum acea mizerabilă chestiune a falsificărilor de franci francezi! Mândria lor națională protestează și se revoltă când aud despre ea”.

— „Ce importă sărăcia, lucrul principal este onoarea!” — iată părerea lui Iuliu Pekár, președintele tuturor (?) societăților ungurești. Și el spune, că cea mai frumoasă amintire a vieții sale este: Parisul. *Când urea să pășească la faote, cere din Franța sfat și îndrumare* (?)?

Dar d. Iosé Germain ține să dea și o dare de seamă a vieții politice din Ungaria de azi. Iată ce spune bineinformatul amic al Ungariei:

„În pragul minunatului parlament maghiar, mă primește marele președinte, octogenarul Albert Apponyi. El vorbește toate (?) limbile europene și este considerat cel dintâi fiu al nației sale. Marele bărbat, care a luptat o viață întreagă împotriva Habsburgilor (?), mi-a adresat următoarele cuvinte:

„Domnule, nouă ne place să auzim cuvinte înțelepte, cu condiția că ele să ne fie spuse de francezi! În viitorul apropiat, voi ține o conferință în Franța, la Academia de Diplomație Internațională, asupra următorului subiect: „Ce trebuie să facem, pentru asigurarea păcii, în viitor!”

Cu alte cuvinte, d. Germain nu se sfiște să afirme — în 16 Ianuarie 1936 — că a vorbit cu fiiertatul Albert Apponyi, „luptătorul contra Habsburgilor”, și că acesta i-a spus că va veni în curând în Franța să conferențiez!

Formidabila gafă a publicistului francez a indispus — precum am arătat — în primul rând chiar pe unguri, iar ziarul „Magyarország” care a reprodus articolul buclucaș, o spune fățiș și fără ocol: „*Mersi de asemenea serviciu!*”

În ce ne privește, înregistrăm cazul și transmitem călduroase felicitări celor dela Budapesta pentru succesul binemeritat al articolului din „Tribune des Nations!”

C. I. Codarcea

Jalnica drapelului revizionist tragodie

Gazeta bupapestană „Uj Magyarország” scrie în n-rul din 24 Ian. crt. următoarele, sub titlul „Steagul mișcării revizioniste”:

„A dispărut de lungi ani de

zile dinaintea ochilor marelui public. La timpul său s'a pornit din inițiativa marelui comitet revizionist o acțiune pe țara întreagă pentru drapelul revizionist, în scopul căruia

s'au adunat sume considerabile. Doi profesori dela școala superioară de arte au făcut proiectul minunat executatului steag, pe care s'au cusut trei R mari, simbolizând cuvintele Revizuire — Rothermere — Rákosi. Drapelul a fost inaugurat în anul 1929 la hipodrom în fața unui mare public, și și-au trimis panglicile lor pe seama drapelului și lordul Rothermere și mulți englezi filomaghiari. După inaugurarea festivă drapelul a fost așezat la Muzeul Național, cu lăsământul că poate fi dat și folosit pentru serbările patriotice. Dupăcum s'a aflat acum, drapelul revizionist a avut de-atunci parte de-o soarte tristă: A ajuns în mâinile unui aventurier cu numele Eugen Rutkai-Roth, și servește scopuri incerte. Eugen Rutkai a fost președintele grupului din circumscripția a X-a al Asociației invalizilor din război și unul dintre

conducătorii mișcării invalizilor, până ce nu s'a aflat despre el că-l chiamă de fapt Eugen Roth și că trecutul i-i plin de momente cari sunt cel puțin suspecte. Astfel e întâi de toate neîndoielnic că n'a fost niciodată invalid de război, ba nici n'a fost pe vreun front, și a considerat mișcarea invalizilor numai ca prilej, ca să s'afirme sau să facă afaceri. Drapelul mișcării revizioniste ***l-a pus amanet în mai multe rânduri***, a luat în contul lui împrumuturi mai mici sau mai mari, a folosit simbolul mișcării revizioniste pentru scopuri de afaceri, iar acum nu vrea nici măcar să dea vreo lămurire unde se află drapelul mișcării revizioniste“.

Gazeta budapestană încheie cu un apel la cei chemați ca să dea de urma drapelului și să-l scoată din mâinile „aventurierului“.

Din parlamentul maghiar

Adunarea maghiară a deputaților a votat la 7. II în general proiectul de reformă a fidei-comisurilor. Înainte de închiderea discuției, deputatul Al. Mozes a atras atenția că noua lege ce se aduce pentru salvarea latifundiilor, „nu e de natură să facă pe deslipiții Trianonului să dorească a se reîntoarce la Ungaria“. („Pesti Hírlap“ și „Magyarság“ din 8. II).

Stări din raiul hortist

Mizeria cumplită ce bântue în satele din Ungaria a adus din nou în discuția parlamentului unguresc chestiunea impozitelor uriașe ale țărănimii. Latifundiarii, la rândul lor, au cerut scăderea impozitelor ca o contrabalansare a poftelor de reformă agrară deschise de proiectul de lege al reformării fidei-comisurilor (vezi în privința acestei reforme cele arătate în n-rul nostru trecut). Oratorii latifundiari dela discuția reformei fidei-comisurilor (în frunte cu Ștefan Bethlen) au spus că nu-i nevoie de făgăduirea niciunei reforme agrare, ci numai de scăderea impozitelor exagerate.

Unul dintre oratorii așa zisului partid agrarian al lui Eckhardt, Anton Czirják, a vorbit în ședința dela 22 Ian. crt. despre execuțiile fiscale, și a arătat între altele că la Kunszentmárton notarul s'a dus cu jandarmii la o femeie care era impusă ca croitoreasă, deși nu se ocupă cu cusutul, și i-a luat cerceii din urechi pentru o restanță de imp. (Cf. „Pesti H.“ din 23 I crt.)

În cursul lunii Ianuarie — precum arată „Pesti Hirlap“ din 1. II — au fost în Ungaria 100 de concordate forțate (față de 68 în Dec. a. tr. și de 80 în Ianuarie a. tr.); 16 concordate private (față de 11 în Dec. și 12 în Ian. a. tr.) 3 falimente (față de 6 în Dec. și 5 în Ian. a. tr.). Pasivul concordatelor a fost în Ian. crt. de 3.4 milioane pengő, în Dec. de 1.9 mil. iar în Ian. a. tr. de 26 mil.

Primăriile celor 10 municipii și celor 44 de târguri din Ungaria lucrează de ani de zile cu impozite adiționale uriașe, dar impozitele suplimentare de acum le întrec pe toate. Anul trecut aveau impozite adiționale mai mari cu 100 de procente decât impozitele regulate opt orașe; acum întrec suta de procente 11 primării orășenești. La Kiskunfélegyháza impozitul adițional e de 183 procente, la Nagykovács de 155 procente, la Kecskemét de 138 procente, la Kiskunhalas de 129 procente, la Hodmezővásárhely de 140 procente, la Kalocsa de 116 procente, la Macău de 111 procente. (Cf. „Uj Magyaraság“ din 4 Febr. crt.)

Asociația primăriilor orășenești din Ungaria a alcătuit la sfârșitul anului trecut o statistică a datoriilor primăriilor urbane, în care se arată că datoriile cu scadență scurtă le sunt de 64.381.000 de pengő iar cele pendinte de 113.844 de pengő, adică în total de circa cinci miliarde și jumătate de lei. Dobriștinul are datorii de circa 700 milioane lei, Seghedinul la fel, Pécs 375 de milioane lei, Kecskemét 600 milioane lei, Mișcolț 400 milioane lei, Nyiregyháza 430 milioane lei, Győr 280 milioane lei, Szombathely 223 de milioane lei, și așa mai departe. Datoriile acestea reprezintă numai împrumuturile. Nu sunt cuprinse 'n ele obligațiile de altă natură, dintre cari singure restan-

șele din contribuția la întreținerea polițiilor e de 26 milioane pengő, circa 780 de milioane de lei. (Cf. „Magyarság“ din 19 Dec. a. tr.).

Trebue adăugat pentru înțelegerea acestei statistici că cele mai multe dintre orașele de pe pusta ungurească au latifundii municipale de zeci de mii de iugăre. Totuși au trebuit să se bage în astfel de datorii, deoarece iredenta le-a pus să se ia la întrecere în investiții iredentiste sau în luxuri menite să orbească străinătatea și să atragă spre ele turiști străini pe seama iredentei. Cheltuielile Seghedinului cu Universitatea zisă a „Clujului“, cu domul „votiv“ al lui Klebelsberg, cu cazărmiile, etc., ale Dobriștinului cu construcțiile universitare rămase de pomină prin fraudele ce le-au prilejit, ale Peciului cu Universitatea și cu cazărmiile, ale orașelor Nyiregyhaza și Hódmezővásárhely cu sumedeniile de cazărmi, — ca să nu amintim decât principalele dintre aceste orașe băgare până în gât în datorii — rămân un exemplu tipic al risipei ce-a făcut-o în orbirea ei iredenta maghiară. Toate însă, dupăcum începe să se vadă, se răzbună.

Cumplita mizerie ce domnește în județele dela granița românească la Tisa dar mai cu seamă în județul Ciongrad, a început să pună pe griji oficialitatea maghiară și pe grofii din spatele ei. Prefectura județului Ciongrad a cerut parlamentului un ajutor excepțional, și anume la propunerea unui grof, a lui Emeric Károlyi, care a rostit în ședința consiliului ju-

dețean o cuvântare de mare alarmă, arătând că o treime — până la 50 de mii de inși, — din populația județului Ciongrad n'au nimic ce mânca, sunt goi și fără foc în cuptor, încât dacă ar fi altfel de iarnă ar pieri dacă nu de foame de frig. „Alimentația populației depe câmpie — a spus groful Károlyi Imre — e de ani de zile ne'ndestulătoare duce la degenerare fizică. E indeosebi îngrijorător acest fenomen la copii, dintre cari 80 a sută sunt prost nutriți, anemici, fără rezistență, predispuși la toate bolile, iar mortalitatea li-i foarte mare. E frumos lucru lupta împotriva sistemului de un singur copil din Panonia, dar totuși e mai importantă salvarea și apărarea copiilor cari au venit pe lume. Ceea ce se întâmplă în privința lor, este o sinucidere a rasei. A doua consecință va fi că lumea ce rabdă de foame își pierde credința și încrederea în ordinea de stat existentă“. (Cf. „Uj Magyarság“ din 26. I).

Alarma și-a avut un oarecare efect. Ministrul de interne a dat o declarație că nu se poate pune n'cârca contribuabililor un nou impozit în folosul sărăcimii, dar a apelat la fabricanți să vină ei în ajutor. O jumătate de duzină de fabrici s'au și grăbit să trimită sume între o sută și 500 de pengő, iar una 15 metri de resturi de stofă, încât guvernul a trebuit să recurgă la presiuni. Ca urmare fabricile de zahăr au dat pentru copiii înfometați din toată țara 100 de mii de kg. de zahăr tos, din care un vagon s'a trimis în județul Ciongrad.

Ministrul de interne Kozma a dat la 2 Febr. ziarului „Budapesti Hirlap“ un interview din care reținem:

Sunt ținuți în evidență în toată țara 770 de mii de șomeri (cu familiile delaolaltă), dintre cari 80 de mii în Budapesta, 90 de mii în municipii, 140 de mii în celelalte orașe și 460 de mii la țară. Pentru ajutorarea lor s'a prevăzut în buget 7 milioane și jumătate de pengő în capitală și 6 milioane 900 de mii în bugetele orașelor și județelor (215 milioane lei, respectiv 207). Celor în stare să lucreze li se dă ajutor numai sub formă de angajeri la lucrări de interes obștesc; nepuțincioșilor li se dau prânzuri. Anul trecut s'au dat, afară de cele din Budapesta, trei milioane și jumătate de prânzuri. Orașele au cheltuit cu lucrările de interes obștesc făcute cu șomerii: Seghedinul 16 milioane de lei și jumătate, Dobrișinul 13 milioane 800 de mii, Peci 11 milioane 400 de mii, Sopron 9 milioane, Kecs-kemét 8 milioane 400 de mii, Hodmezövásárhely 8 mil. 160 de mii, Székesfehérvár 7 mil. și jumătate, Mișcolț 5 mil. 850 de mii, Ujpest 9 milioane, Pest-Szenterzseb 6 mil. 780 de mii, Kispest 6 mil. 720 de mii, Rákospalota 5 milioane, Szombathely 4 mil. și jumătate.

Pentruca să se 'nțeleagă această măriniemie a oficialității ungurești, reamintim cele arătate după „Pesti Hirlap“ din 21 Iunie 1933 în nrul din 9 Sept. 1934 al „Gazetei Antirevizioniste: La Seghedin au fost șomeri în anul 1933 21,13% din totalul populației, la Dobrișin 16 47 %, la Pécs 26.78%, la Kecs-

kemét 20%. la Székesfehérvár 22%, la Mișcolț 22.54%. Din lista de mai sus a cheltuielilor avute cu șomerii lipsesc orașe ca Hajduszoboszló, unde procentul șomerilor a fost în anul 1933 de 56.4 % din totalul populației, Szentes, cu 17.800 șomeri din totalul de 32861 al populației, Győr cu 23 85% șomeri, Hajduböszörmény cu 30.71% șomeri, ș. a. m. d.

În fața unor astfel de cifre înspăimântătoare, pe cari degeaba le reduce ministrul de interne în statistica anului de față, nu e de loc de mirare că oficialitatea ungurească face îngrozită pe samariteanul milostiv. Pățania dela 1919 a lăsat urme, — adevărat că nu 'n măsura ca să 'nțeleagă latifundiarii că singura soluție a crizei e totuși exproprierea latifundiilor. Groaza de pățania dela 1919 se manifestă numai prin „lucrări de interes obștesc“, între cari în locul dintâi figurează șoselele de turism, făcute cu șomerii pe seama tot a latifundiilor.

Astă toamnă, în Noemvrie, când s'a discutat în parlamentul unguresc înființarea camerelor medicale, s'au făcut între altele următoarele destăinuiri interesante:

Deputatul C. Schandl a arătat că Institutul de sănătate publică a examinat 20 de mii de fântâni din Ungaria, și a găsit apă sănătoasă numai în 6000 dintre ele. Dintre opt mii de medici câți sunt în țara ungurească, la sate sunt numai 900. (Cf. „Magyarság“, 30. XI. 1935).

O nouă nerușinare revizionistă

— Cu prilejul sfertului de veac dela eliberarea Budei —

Gazeta budapestandă „Magyar-ság” din 24 Ian. crt. anunță următoarele:

„La 2 Sept. se vor împlini 250 de ani dela recucerirea Budei (dela turci — n. tr.). Se va organiza o serbare pe țara întreagă în amintirea măritului eveniment. Programul serbării îl face acum capitala (primăria Budapestei — n. tr.). Se va scrie în stil popular istoria recuceririi cetății Budei. Reconstruirea porții Budei e terminată deja. Pe zidurile porții se vor așeza emblemele tuturor acelor popoare cari au ajutat pe unguri în luptele cu turcii. Capitala voiește prin aceasta să-și exprime recunoștința eternă a națiunii față de popoarele cari și-au jertfit și ele (*sic!*) sângele ca să scape Europa de jugul turcesc. Emblemele națiunilor vor fi făcute pe table în relief.

„In cetate se va ridica o statuie papei Inocențiu al XI-lea, care a inițiat în interesul salvării creștinătății eliberarea Budei și a adus în scopul acesta jertfe însemnate. A dat patru milioane și jumătate de florini pentru cheltuielile izgonirii turcilor, în afară de asta se va eterniza în Buda amintirea papei

Inocențiu al XI-lea și printr'o piață sau o stradă (mostră de redactare! — n. tr.). In cadrele serbărilor din toamnă vor fi și **mari delilări religioase, pe cari țara le va folosi și pentru demontsrație în contra păcii dela Trianon.** La serbări vor fi invitate toate popoarele lumii, între ele și reprerentanții națiunii turcești. Serbarea comemorativă nu va fi subliniată pentru o ațâțare în contra turcilor, ci pentru documentarea biruinței creștinătății”.

Semnalăm destăinuirea aceasta a gazetei budapestane pentruca cei chemați să ia din vreme atitudine față de mârșevia ce se pune la cale. E vorba de astă dată de o și mai mare nerușinare revizionistă decât pomenirea din anul trecut a luptei dela Varna sau decât falsul tricentenar de astă toamnă al Universității din Budapesta. Se încearcă să se inducă lumea catolică în eroare pentru a o pune la o treabă revizionistă, uzându-se de numele papii Inocențiu al XI-lea, și prezintădu-se faptele de arme ale străinilor cari au scăpat Ungaria de jug ca fapte de arme ungurești, ca jertfă

ungurească adusă pentru salvarea creștinătății.

Nădărdum că pân' la toamnă cei chemați vor ști să opună „istoriei în stil popular a recuceririi Budei” ce o pregătesc depe acum falsificatorii de istorie ai iredentei ungurești, o istorie adevărată, pentru apusenii ce

n'ar cunoaște-o, a felului cum s'au jertfit unгурii pentru creștinătate și cum au mântuit apusul de turci. Ca să se pună odată capăt falsificării grosolane ce o tot fac propagandiștii iredentei ungurești pe chestia aceasta: a jertfirii de sine a unгурilor pentru apărarea Apusului.

Stampilarea coroanelor și falsificările unгурilor

Ziarul „Națiunea Română” din Cluj, în coloanele căruia s'au dat în uremea din urmă în vileag documente prețioase din epoca revoluției ardelenice dela 1918, publică sub titlul de mai sus în nr-ul din 6 Febr. art următoarele:

„Vecinii noștri unгурi, cari în dragostea ce ni-o poartă ne-ar sorbi, dacă ar putea, într'o lingură de apă, au obiceiul de a vedea totdeauna paiul din ochii altora și nu văd bârna din ochii lor.

De câteori au numai ocazia, caută să ne scoată drept cel mai necinstit și imoral popor din Europa și aruncă tot veninul de șerpi otrăvitori asupra țării noastre, utilizând fel de fel de expresiuni pătimase, cari întrec nu numai marginile buneii covoințe, dar sunt de-adreptul revoltătoare și jignitoare.

La aceasta noi ne permitem a răspunde cu fapte precise. Și ce

nu s'ar putea răspunde trufașilor unгурi de către un popor care a avut ocazia să-i cunoască cu vârf și îndesat în cursul multelor secole de neagră robie!

Deocamdată ne mărginim a reproduce un raport al Secției Militare Secrete al cărei comandant a fost luptătorul român dr. Carol Șotel, medic în Aghireș. Acest raport datează din timpul ștampilării coroanelor și e destul să-l citim, ca să ne putem face o părere despre cinstea, omenia și caracterul conaționalilor lui Gömbös.

S. M. S. V. 2798/1 Noemvrie 1919.

Onorat Consiliu Dirigent,

Domnule Președinte,

Cu onoare aducem la cunoștință că curierii noștri esmiși la Budapesta au confiscat patru stampile false, cu cari se stampilează coroanele.

În Budapesta s'au falsificat sute de stampile, iar un număr res-

pectabil s'a introdus și în Ardeal, până și în Sibiu. Stampilele confiscate avem onoare a le alătura, deodată cu acest raport.

Tot atunci esmișii noștri mai raportează că se fabrică cantități enorme de bani hârtie, cu deosebire de zece mii coroane, cari sunt introduse în teritoarele desmembrate din fosta Ungarie, dar mai cu seamă în Ardeal.

În această afacere criminală, conform declarațiilor suscepute la Budapesta, sunt implicați și doi unguri ardeleni din servicii foarte importante.

Aceștia cumpără cu 2—3 coroane leul în vechiul Regat, sau fac schimb de mărfuri cu leiți tot în acest raport, apoi îi vând în teritoriile de dincoace de Carpați, cu câte 5—6 coroane leul.

Tot asemenea plasează bancnote venite din Ungaria, cu deosebire printre țărani, cumpărând apoi mărfuri etc, pe cari le trec cu vagoanele în vechiul Regat. Și jocul începe din nou.

E o bandă organizată de tâlhari neomenoși, cari invadează cu hârtii fără valoare cu deosebire Ardealul, și prin aceasta ruinează total valoarea coroanei, nefERICIND întreagă populația.

Rugăm a se lua măsuri în legătură cu comandamentele militare ca oricine, și fără excepție, să fie percheziționat la trecerea în Transilvania. Asemenea să se instituiască patrulare dealungul graniței, cari să dețină și aresteze, pe cei ce trec sume mari de bancnote în Ardeal.

Tot atunci, credem necesar să se retragă și cât de urgent din circulație coroanele, iar dacă aceasta ar fi imposibil, ceea ce nu putem înțelege, să se schimbe momentan stampilele.

Pedepse aspre să fie aplicate celor prinși în flagrant.

La tot cazul binevoiiți a lua cele mai drastice măsuri, și mai urgente în această chestiune.

Așteptăm măsurile pe cari binevoiiți a le lua, ca să ne putem conforma.

Dr. C. I. ȘOTEL,
șeful secției S. M. S. ciscarpatine,

D. VALENTIN DRĂGANU,
secretar general și

TITUS BUZILA,
secretar personal.

Aceste falsificări pe o scară atât de întinsă ne aduc aminte de vestita falsificare de franci francezi, cea mai formidabilă escrocherie și tâlhărie a secolului.

Se vede clar în lumina documentelor și rapoartelor care a fost ocupațiunea de predilecție a conducătorilor poporului maghiar. Fără să exagerăm, credem că un popor mai imoral, mai necinstit, mai fals, mai pornit spre putregai și desfrâu ca vecinii noștri nu mai există nu în Europa, dar nicăieri pe lume.

Și atunci, dacă e așa, de ce nu înțeleg să tacă vecinii noștri înfuriați, căci tăcerea e de aur."

Visuri bulgărești

Ziarul bulgăresc „Mir“ din 2 Ianuarie crt. publică sub titlurile: „Bulgaria și Pactul atenian“, „Va putea oare Bulgaria să adere la pactul atenian?“, un articol în care spune:

„După capitularea dela Neuilly, care a fost rezultatul unui război nenorocit, aderarea la noul pact atenian nu este posibilă fără compensație.

Cum trebuie privită astăzi politica bulgară față de Înțelegerea Balcanică? Este oare ea tot așa de refractară ca și în 1934? sau dimpotrivă, guvernul din Sofia ar fi astăzi mai îngăduitor și ar putea să adere la pactul atenian, cu anumite condiții?

Înainte de toate însă, trebuie cercetată o altă chestiune: înțelegerea Bulgariei în înțelegerea Balcanică este oare dorită? Va aduce aceasta vreun folos celor patru puteri aliate?

La amândouă aceste întrebări se poate răspunde printr'un categoric „da“.

Cele patru state balcanice au tot interesul să asigure colaborarea bulgară.

Bulgaria trebuie să fie eliberată de orice ispită pe seama vecinilor.

Tragedia din 1915—1918 nu trebuie să se mai repete. Și chestiunea trebuie să fie văzută așa cum este: o liniștită, însă necon-

tenită luptă între dinamismul bulgar și politica vecinilor de menținere a statului-quo.

Chestiunile arzătoare ce privesc Bulgaria și pe vecinii săi, au un caracter: teritorial, juridic și economic.

Juridic: Bulgaria pretinde o deplină egalitate de drepturi pentru minoritatea sa ce locuiește în statele vecine, așa precum a fost prevăzută prin tratatele de pace.

Teritorial: Bulgaria consideră c'a fost frustrată de o mare parte a averii sale naționale. Deci, ar fi chestiunea granițelor. Ar fi oare iarăși nevoie să se recurgă la arme pentru a restabili „statu-quo-ante“? Ar fi ceva absurd. Nu rămâne, deci, decât o singură soluție: printr'o înțelegere pașnică!

Însă cum?

O retrocedare la Bulgaria a unor teritorii de prea puțină importanță ar putea fi posibilă. În cazul acesta, lucrurile trebuiesc judecate concret. Aceasta ar însemna o satisfacție morală pentru Bulgaria.

Pe de altă parte, însă, aceasta ar însemna un început material care ar putea redeștepta vechea dușmănie a vecinilor.

Deci, cea mai mare parte a pretențiilor bulgare, rămâne așa precum a fost, iar pentru rezolvarea acestor chestiuni ar trebui

contat pe un alt mijloc: alianța. Există un astfel de mijloc? Desigur. Trebuie ca colaborarea balcanică să devie mai eficace. Din conservatoare, așa cum este astăzi, să devie creatoare. Formula a fost expusă deja de d. Titulescu.

Economic: pentru că Bulgaria nu are interese politice în afară de Balcani, ea ar putea, foarte ușor, să adere la colaborarea politică cu statele balcanice în cazul când vor dispărea piedecile teritoriale dintre statele peninsulei.

Astfel, se va putea rezolva și

problema economică a Bulgariei, prin colaborarea cu statele balcanice și prin înființarea unei unități monetare balcanice, care ar putea satisface munca și întreprinderile tuturor.

Dispărând granițele teritoriale, încheie ziarul bulgar, statele balcanice se vor simți cuprinse de unul și același interes superior: restabilirea imperiului oriental, sub o nouă formă, bazată pe dreptate și pe o deplină egalitate a persoanelor și a entităților naționale."

Un memento unguresc din Ardeal pentru cei din Ungaria

În nr. del. 1 Febr. crt. al revistei catolice „Korunk Szava“ din Budapesta s'a publicat în pag. a 50-a o scrisoare a unui tânăr ungar din Cluj (nesemnăt), cu laude la adresa revistei fiindcă a înființat un cerc în amintirea lui Prohaszka pentru propagarea iubirii de popor.

Cităm:

„Pe tinerii minoritari soarta i-a învățat că destinul unguirimii nu mai poate fi legat de prejucii și de clase sociale și politice perimate.

Ungurismul nostru e determinat în chip social și umanistic.

Noi deci am vrea să vedem și în Ungaria o conștiință publică politică și socială, care să aibă înțelegere pentru clasele muncitoare și pentru om...

Gândiți-vă cât mai mult în spiritul lui Prohászka la drepturile poporului, la pământ și la faptul că o gândire catolică și maghiară reclamă deopotrivă sociala facere de dreptate“.

Depe fronturile dinlăuntru

Descrescerea alarmantă a populației românești a Bănatului, pricinuită de lăpădările de sarcini și de însurările 'nainte de vreme, a fost obiectul unei interesante conferințe ținute la 2 Febr. crt. la Timișoara de d. asistent universitar *dr. Petre Râmneanșu*, în cadrele Institutului Social Bănat-Crișana. Conferențiarul e bine cunoscut cetitorilor noștri: e autorul vestitei monografii prin care s'a dovedit pe bază de analize de sânge că partea cea mai mare a săcuilor sunt de origine românească. E cunoscut deasemenea pentru cercetările sale referitoare la depopularea Bănatului. Conferința sa prezintă deci un interes deosebit, având a face cu un bun cunoscător al problemei. I-o redăm după rezumatul d-lui dr. Tenchea din n-rul dela 9 crt. al confratelui „Fruncea“.

Conferențiarul a examinat descrescerea populației bănățene sub patru aspecte: numeric, biologic, de neam și etnic.

1. Sub raport numeric, populația satelor bănățene este în creștere dela 1869—1910 și merge descrescând între 1910—1930, având în această perioadă o scădere totală de 50.144 de locuitori dintre cari 24 455 români. Descrescerea este vizibilă în 454 din-

tre cele 586 comune rurale din Bănat.

2. Din punct de vedere biologic, populația și-a păstrat forța fizică. Dar scade a tineretului din cauza îmbătrânirii premature, mai ales în Timiș-Torontal.

3. Sub aspectul schimbării întâmplante în compoziția populației pe neamuri, elementul românesc se găsește într'o situație alarmantă. Peste 20 de comune românești s'au depopulat complet în 20 de ani. Dela 1930 încoace situația s'a agravat. Dela 1 Septembrie 1934 la 1 August 1935 indicele total ne arată 192 pentru unguri, sub 100 pentru germani și mai puțin pentru români.

4. Etnicește, elementul românesc își lasă locul elementelor minoritare, și nu poate fi întărit prin colonizări. Coloniștii sfârșesc prin a fi contaminați de boala băștinașilor.

Trecând la cauzele depopulării Banatului, conferențiarul a arătat că e datorită 'n parte emigrărilor în alte ținuturi și în primul rând descrescării sporului natural din pricina natalității reduse și a mortalității urcate.

Descrescerea nașterilor se datorește în primul rând unei cauze de ordin moral: decăderii conștiințelor și caracterelor, iar în al doilea rând căsătoriei înainte de-

vreme, lipsei de educație, lipsei prestigiului familial, lipsei spiritului de economie (luxului).

Mortalitatea uriașă se datorește: bolilor infecțioase, lipsei de cultură a mamei, lipsei de igienă, lipsei de supraveghiere.

Pentru remedierea răului, conferențiarul a propus:

Combaterea mortalității din partea administrației și a serviciilor sanitare, prin metodele medicinei preventive. Rolul principal îl vor avea medicul igienist și sora de ocrotire. Refacerea sanitară poate fi concepută în cadrele unui plan de cinci ani și va începe cu organizarea unor oficii de ocrotire în Timișoara, Lugoj, Oravița și Reșița, după modelul celor din Sibiu și Cluj. Se vor înființa totodată 6 plăși sanitare organizate. Ținând seama de proporțiile mortalității infantile, de compoziția populației pe neamuri, de gradul de desorganizare a familiilor, aceste plăși vor fi: Buziaș, Ciocova, Lipova, Făget, Birchiș și Oravița. O plasă sanitară reclamă 1 casă, 10—12 case de ocrotire, 1 camionetă pentru transportul bolnavilor, cu un buget de 1,000 000 lei anual.

Pentru combaterea descreșterii nașterilor va trebui o refacere socială și economică a familiei, o readucere a societății pe căile moralei și-o ridicare a energiei naționale a bănătenilor. Revine deci un rol important bisericii, școlii,

parlamentarilor, instituțiilor culturale. Conferențiarul crede că e posibilă o legiferare prin care să se înregistreze toate concubinajele, dacă îndeplinesc vârsta și dacă durata de când sunt căsătorii de fapt dar fără forme, e mai lungă decât un an. Propune o zi a căsătoriei când toate concubinajele tinerilor cari îndeplinesc vârsta legală vor fi înregistrate și oficial și căsătoria va fi celebrată și la biserică.

*

Din Săcuime ne vin vești tot mai bune în privința revenirilor la matcă ale desromânizaților.

Ziarul „Glas românesc în regiunea secuizată” anunță în nr. 15. I crt. următoarele:

„*Reromânizarea în Merești.* În anul 1935 au revenit la biserică unită română 190 de suflete, datorită spiritului care domnește în plasa Ocland și mai ales în urma muncii devotate a Păr. Gh. Todoran care a înțeles să se dedice — cu adevărat — operei de reromânizare, predicând, ținând conferințe și șezători și făcând și operă de asistență cu sfaturi etc.”

Al doilea caz la fel mareș, din același număr al confratelui dia Odorhei:

„În vechea comună românească Eliseni (Szt.-Erzsébet) s'au reintors la matcă 88 suflete creștine.

Actul oficial s'a săvârșit de dl notar din Săcel Nic. Mehes în ziua de 15 Dec. 1935, când gru-

pul de 45 familii s'a îndreptat spre primărie, unde a fost prezent și păr. gr. cat. Rusu. Dela primărie au pornit, în frunte cu fanfara, la biserică, unde s'a oficiat un serviciu divin, în cadrul căruia a vorbit ungurește dl notar Cismașiu din Șoimuș, și preotul românește.

Acum se pregătește o piesă românească, din venitul căreia se vor acoperi cheltuielile de cununie ale multora dintre cei reveniți*.

*

Și mai grăitor decât revenirile la matcă din Merești și Eliseni, este cazul din Sâncraiu Ciucului, destăinuit de ziarul iredentist „Brassói Lapok“ în n-rul din 16 Ian. crt.

Destăinuirea lui „Brassói Lapok“ are titlurile următoare: „Ceram să ni se dea nu preoți ci apostoli. La Sâncraiu Ciucului 60 de familii de săcui, între cari și familia generalului ungar *Tánczos Gauril*, au trecut la religia greco-catolică“.

Că-i vorba de săcui și nu de români desnaționalizați, e mai greu de crezut. Firește, „Brassói Lapok“ nu putea scrie decât așa. Și nu putea să spună 'n introducere decât că revenirile la matcă de până aci au fost oportuniste.

„Până acum — continuă gazeta iredentistă — aceasta a fost situația.

Sâncraiu Ciucului însă a rupt

acest obicei. Sâncraiu Ciucului a dat un astfel de exemplu, cum nu s'a mai văzut până acum în Săcuime. *In Sâncraiu Ciucului, săcuii în mod conștient, din liberă voință și în grup compact și-au părăsit credința străbună.*

Comuna Sâncrai este situată la o depărtare de 8 km. de Miercurea-Ciuc. Nu e o comună mare, are în total 1574 locuitori. Din aceștia 119 sunt români și 1455 săcui, romano-catolici. Comuna până acum nu a avut biserică românească și de trebuințele sufletești ale puținilor credincioși greco-catolici s'a îngrijit Izidor Vlad, preotul român unit din comuna vecină, un profund cunoscător al stărilor locale și vorbind la perfecție limba maghiară.

Avalanșa trecerilor forțate a evitat această comună. Aci, probabil niciodată nu s'ar fi făcut nicio trecere. Dacă... Aci începe apoi cazul propriu al comunei Sâncrai“.

Gazeta dela Brașov arată apoi că era vacant la biserică ungurească din Sâncrai postul de cantor. S'au prezentat doi candidați: unul pe care îl voiau credincioșii, și altul pe care îl susținea preotul, fiindcă i-o ceruse preotul ungar din satul vecin. A urmat de-aci o vrajbă între credincioși și între preotul lor, Paul Barabás, care nu voia să dea 'napoi nici după ce l-au amenințat că trec la altă lege.

„Izidor Vlad, preot cult, isteț și

înțelegător al spiritului timpului, — continuă „Brassói Lapok” — a aflat dela românii din Sâncrai de vrajba ivită între unguri. Preotul român a găsit că nu cu forța, dar cu vorbă bună și printr'un mic ajutor s'ar putea aplana întreg conflictul — în favoarea bisericii dominante.

Preotul Vlad Izidor s'a dus tot mai des la Sâncrai. A vizitat pe cei mai renitenți dintre unguri, pe aceia cari susțineau în gura mare că vor trece la altă religie, le-a ascultat păsurile, le-a rezolvat diferite chesiuini la reședința județului, cu un cuvânt s'a purtat cu ei așa cum trebuie să se poarte azi un adevărat păstor sufletesc.

Barabás Paul în schimb s'a ținut morțiș să fie ales candidatul său. L-a și ales.

A doua zi șasezeci de familii curat săcuesti au făcut declarații că trec la religia greco-catolică.

Au și trecut. Izidor Vlad li-a făcut botezul, și în vechea biserică a comunei locurile a 60 de familii ungurești au rămas goale.

Dar prin săvârșirea actului de trecere Vlad Izidor nu și-a socotit terminată misiunea. Și-a instruit, și-a educat și condus turma cea nouă, a protejat-o față de autorități, iar pe copiii aceloră i-a plasat în locuri gratuite la școalele de stat.

A clădit pentru viitor.

Între cei ce au trecut la religia greco-catolică este și fami-

lia generalului din cavalerie Tanczos Gabor, **prim-delegatul Ungariei la Liga Naționaliilor**. Familia Tanczos, din liberă voință, a trecut la religia românească, și pe cei doi copii Tanczos, al căror unchi reprezintă Ungaria la Geneva, preotul Vlad Izidor i-a plasat bursieri la școala normală din Miercurea-Ciuc. Deasemenea a fost plasat bursier și un anumit Kovacs, odraslă a unei vechi familii săcuesti.

Autoritățile superioare bisericesti aflând de cele întâmplate în comună, au transferat pe cântăreț și în scurt timp au trimis în comună un alt preot ca să repare greșeala făcută de Barabás

Preotul cel nou — se vede — n'a învățat nimic din urmările nefaste ale activității antecesorului său. Îndată ce și-a luat funcția în primire, a adus în desbaterea consiliului parohial chestiunea dării bisericesti. La Sâncrai, cu toată criza financiară, darea de cult se plătește tot cu banița mare. În consiliul parohial s'a luat în discuție starea precară a comunei, arătându-se că credincioșii nu mai sunt în stare să plătească și pe mai departe o dare așa de mare. Cei ce plătesc darea întregă au început să se agite că trebuie să dea preotului 6 banițe grâu de primăvară și 6 banițe grâu de toamnă. Țăranii mai săraci cum-pără grâu pentru pâine dela preot-

Când credincioșii își plătesc darea către preot, li se măsoară cu banița mare, în schimb când preotul vinde țărănilor mai săraci grâu pentru pâine, el le măsoară grâul cu banița de 20 litri. Au hotărît ca pe viitor și credincioșii să plătească tot cu banița de 20 litri.

Izidor Vlad, când a luat cunoștință de starea precară a credincioșilor săi, a redus la jumătate taxa de cult, ba nici jumătatea redusă nu o urmărește prea aspru. Și acest fapt a fost discutat în ședința consiliului parohial.

Preotul a amenințat cu proces, ținând morțiș să se respecte drepturile câștigate, rămânând totul cum a fost în trecut.

În schimb alte familii s'au grăbit în turma lui Izidor Vlad.

Acum li-i românească numai legea, dar generația viitoare va fi și cu sufletul românească. Preoții unguri din Sâncraiu Ciucului au cetit oare minunatul roman al lui Rákosi Viktor: „Clopote amuțite”? Dacă nu l-au citit, să-l citească. Pentru că de va merge și pe mai departe tot așa, atunci și clopotele din Sâncraiu o să amuțescă. Nu va mai fi cui să sune“.

*

Recomandăm cu atât mai vârtos articolul de mai sus al gazetei iredentiste „Brassói Lapok“, cu cât la Budapesta s'au început în vremea din urmă instigații în contra noastră și pe chestia aceasta a „silnicilor“ con-

vertiri din Săcuime, a revenirilor la matcă ale desromânizațiilor.

În n-rul din 9 Febr. crt. al gazetei budapestane „Ui Magyar-ság“ s'a publicat o lungă și foarte bătaioasă, fiindcă era anonimă, scrisoare din Sân-Mărtinul Homorodului, în care se dă alarmă că se fac în Săcuime convertiri „cu băta“. Anonimul corespondent ocazional al gazetei budapestane termină ca toți instigatorii de felul lui: apelând la cei dela Budapesta să ducă chestiunea convertirilor din Săcuime la Liga Națiunilor.

După cele arătate din Sâncraiu Ciucului de gazeta iredentistă „Brassói Lapok“, tocmai bine se pot duce instigatorii Budapestei la Geneva. Astă toamnă a fost anul, când faimosul prim-delegat al Ungariei dela Liga Națiunilor, Trberiu Eckhardt, a pus în discuția areopagului genevez tratamentul minoritarilor maghiari din statele succesoare, i s'a făcut observația — după care n'a mai avut ce să grămujde — că vine cu asemenea pâră tocmai el, care a cerut în parlamentul unguresc să se dea unguirilor din Ungaria măcar atâta libertate câtă o au frații lor din statele succesoare. Suntem curioși, dacă uneltele iredentei vor avea îndrăzneala să se adreseze Genevii și pe chestie ca aceasta a revenirilor la matcă din Săcuime, ce vor putea grămujda când li se va pune în față articolul gazetei iredentiste dela Brașov, cu cazul atât de elocvent al familiei generalului Tánzos, delegatul Ungariei dela Societatea Națiunilor.

Minoritățile dela noi

Dă-i nas lui Ivan!

Uneltele iredentei ungurești au băgat o nouă pâra la Societatea Națiunilor în contra României prin așa-zisa Centrală a minorităților, cum se întitulează biroul dela Geneva al cetățeanului maghiar expulzat dela Orade, Kóvér Gustav, cel căruia iredenta ungurească i-a sporit pentru serviciile ce i le aduce dela 1019 la 3375 de iugăre latifundiul ce-l are în Ungaria.

Ci-că România prigonește presa minorității sale maghiare! Așa glăsuește nouă pâra.

Cetitorii noștri au văzut din numărul nostru trecut cum se 'nfățișează în realitate această prigonire: În vreme ce în Ungaria, la opt milioane de unguri, apar 32 de gazete zilnice ungurești, în România 14 milioane și jumătate de români au 55 de gazete zilnice, dintre cari în Ardeal o jumătate de duzină, iar un milion și 400 de mii de unguri au 43. Atunci când Seghedinul n'are decât două cotidiene, instigatorii ungușilor dela noi se plâng că în Oradea românească, bunăoară, nu-s decât 10 cotidiene ungurești. Adevărat obraz de asiatic!

Să adăugăm la acestea ceva nou.

La 1 Febr. s'au împărțit noile permise gazetărești de cale ferată (gratis, clasa 'ntăia, pe toate li-

niile din țară). România cea părită, că omoară presa maghiară, a primit să figureze în comisia care a hotărît cui să se dea permise un delegat al Sindicatului gazetăresc al partidului maghiar, un domn Kovács, despre care ziarul „Universul“ a arătat în răsrepetate rânduri că se dedă, și nu numai prin presă, la acțiuni în contra siguranței statului.

Urmarea a fost: că s'au dat permise la gazetari maghiari condamnați sau cu procese în curs pentru instigații în contra țării, și au fost șterși în schimb depe listă absolut toți gazetarii maghiari (puțini de altfel) cari fac gazetărie declarat antirevizionistă (ca d. Gh. Ferenczy), sau potrivnică partidului maghiar (ca Szögyéni Kiss, Réthy, etc.

Lista ziarisțiilor din presa maghiară căroră li s'au dat permise în anul acesta, e următoarea:

Evrei:

Marton Ernő, dela „Ujkelet“, Cluj.

Jámbor Ferenc.

Diamant Ernő, dela „Brassói Lapok“.

Grosz Dezső, Timișoara, fost la „Rador“, azi secretar la tripoul „gazelăresc“.

Pogány László, Timișoara.

Major Béla, Arad, editorul gazetei iredentiste „Erdélyi Hirlap“, organizator de tripou.

Marot Alex., Orade, tripoter.

Dénes Alex., Sătmar, condamnat, tripoter.

Fényes Samu, București.

Radós Morit, Cluj.

Erős Vilmos, Cluj, agenția Rador.

Hátszegi Ernő, București, agenția Rador.

Ligeti Ernő, Cluj.

Kádár Imre, Cluj.

Sárkány Gabriel (Salzberger), Timișoara, tripoter.

Kovács Eugen, delegatul Sindicatului de presă al partidului maghiar în comisia permiselor.

Creștini :

Szász Endre, dela oficiosul partidului maghiar, cumulard de procese de instigație.

Karádi Nagy Ludovic, crupier

la tripoul „gazetăresc“ din Cluj.

Kakasi Endre, redactor la „Brasói Lapok“.

Dupăcum se vede, lista e deochiată rău nu numai din punctul de vedere al intereselor românești, ci și-ale ziaristicii maghiare, ajunsă să fie monopolizată și reprezentată de astfel de „unguri“.

E cazul să spunem și de astădată ceea ce am spus în n-ruț trecut în comentarul făcut statisticii presei ungurești dela noi :

Trebuie să se aducă în ciuda oricărei împotriviri a străinilor din presa românească o lege care să nu admită să editezi și să scrii ziare în altă limbă din țară decât în limba ta. Numai așa va putea scăpa și țara și minoritatea maghiară de cei cari au transformat instigația din presă în gheșeftărie de cea mai mizerabilă speță.

Nu se supune decât Romei...

În contra centralei dela Arad a ordinului călugărilor minoriți din Ardeal s'a deschis, precum se știe, acțiune publică, fiindcă s'au găsit la percheziția ce i s'a făcut anul trecut un car întreg de dovezi de complicitate cu iredenta maghiară (un steag unguresc îndoliat, ținut în tinda bisericii, corespondență com-

promițătoare, hărți strategice etc.)

În urma constatărilor anchetei, ministerul cultelor a invitat pe episcopul Pacha să aplice sancțiuni, deoarece ordinul minorit atârnă ca uzurpător al parohiei catolice a Aradului de dânsul și e răspunzător în calitatea aceasta statului român.

dela care trage lefuri întreite, ca parohi, ca confesori ai garnizoanei, ca profesori de religie.

Şeful ordinului minorit, Pazsitny Bonaventura, a răspuns însă că nu se supune, şi a cerut nunţiatului o anchetă papală. (Vezi „Erdélyi Hírlap” din 29 Ian. crt.)

Dacă aşa-şi înţelege ordinul călugăresc dela Arad şi şeful

său răspunderile (facem binefeteles excepţie de sancţiunea judiciară care va veni dela sine), să-i trateze şi statul aşa cum demult trebuia s'o facă: separând ordinul călugăresc de parohia catolică a Aradului şi punând în fruntea acesteia un paroh care să nu fie prezent numai la leafă ci şi la răspundere.

După demascarea budapestană a partidului maghiar

Am arătat în n-rul trecut (sub titlul: „Partidul maghiar judecat de noi scriitori din Ungaria”, pag. 77—79) criticile sângeroase dar foarte meritate aduse partidului maghiar dela noi de doi publicişti din Ungaria, foşti astă vară într'o vizită de câteva luni în România: Boldizsár Iván şi Németh László. Valurile iscate 'n viaţa ungurească dela noi şi 'n publicistica maghiară de-aici şi din Ungaria de filipicile lor, nu s'au liniştit nici până astăzi, deşi dela apariţia fulminantelor critici a trecut un întreg trimestru, şi deşi partidul maghiar dăduse ordin să nu se sufle un cuvânt despre această „întovăraşire budapestană cu duşmanii”, — înţelege: cu românii. La noi nu trebuia arătat nimic din criticile celor doi publicişti; în schimb la Budapesta, chiar la cererea partidului maghiar, puteau fi muştruluiţi în voie. Muş-

truluirea de-acolo n'a putut însă să n'aibă răsunet şi aici. Şi ca să contrabalanseze acest răsunet, însuşi partidul maghiar a trebuit să-şi asmuţe apoi copiii din presă, ca să-i ia prin ziarele sale apărarea. Aşa se face că discuţia e astăzi în toi tocmai în coloanele oficiosului şi afiliatelor partidului maghiar.

Ne rezervăm, din lipsă de spaţiu, să redăm în toată amănunţimea discuţia aceasta în numărul viitor. De astădată vom reţine dintre replicile date lui Németh László şi lui Boldizsár Ivan aceasta una:

Faimosul instigator evreo-maghiar dela Orade, Hegedűs Nándor, a publicat în n-rul din 3 Febr. al oficiosului partidului maghiar „Keleti Ujság” un articol de două pagini şi jumătate în contra celor doi publicişti budapeştani. Intreg articolul nu e altceva decât o pledoarie pentru partidul maghiar:

ă oricât nu vrea Boldizsár și Németh să-i vadă realizările, a realizat lucruri obștești cu duiumul: a salvat școli, a salvat funcționari condamnați să fie dați afară pentru că nu știau românește, a făcut cooperative, („numărul cooperativelor maghiare întrece mia” — spune în notă la aceasta „Kéleti Ujság”), etc.

În articolul lui Hegdüs sunt două mențiuni cari se cuvin subliniate. Boldizsár și Németh arătasera „că conducerea partidului maghiar e coruptă, că unele păuri, ca gentrii și jidovimea, jăcmănesc acest partid în folosul buzunarului lor domnesc” (citat din reproducerea rezumată a lui Hegdüs). La aceasta avocatul partidului maghiar nu știe să răspundă altceva, decât că Németh și Boldizsár trebuia să meargă să întrebe în privința asta pe cei acuzați. **Sic!**

A doua chestie e și mai gravă.

Cităm:

„Boldizsár Ivan istorisește că s'a întâlnit în Săcuime cu un judecător, care i-a povestit fericit și cu înțelesuri că la 20 Septembrie „se 'ncepe reviziunea”. De loc nu-l zăpăcește pe acest judecător că 20 Septembrie a tre-

cut fără nici un eveniment. El, cu prietenii săi ce mișună cu miile, cari gândesc în același chip, își fixează mereu câte un nou termen și așteaptă și speră mai departe. Sunt simboluri ale păturii maghiare rămase cinstite și în pasivitatea lor învâlvorată. În parte însă și din pricina lor au devenit cei 15 ani trecuți și pierduți un al doilea Trianon. Oamenii aceștia, bazați pe principiul că „nu rentează pentru acei puțin timp”, au lăsat lucrurile să meargă pe drumul lor.”

„Ce fals și copilăresc e tabloul acesta ce-l prezintă scriitorul cu astfel de poetică grandilocvență!” — exclamă drept combatere d. Hegedüs. Avocatul partidului maghiar, fiindcă tipii aceia cu termene revizioniste mereu înoite sunt clienții cei mai intimi ai partidului maghiar, lichidează dintr'un condei destăinuirea făcută și de Boldizsár și de Németh, numind-o „poveste”, „copilărie”, „aiureală”. De asemenea pledoarie nu se poate lua notă. O luăm însă despre destăinuirea lui Németh și Boldizsár: că în Ardeal „mișună cu miile” instigatori maghiari cari anunță din timp în timp începutul revizuirii.

CĂRȚI REVISTE ZIARE

Alföldi András : Magyarországnak népe és a római birodalom (Popoarele Ungariei și imperiul roman), B-pesta, 1934, nr. 42 din colecția „Kincsestár” a editurii „Magyar Szemle”.

Broșura lui Alföldi (78 pag.) e tot ce se poate mai prietenșos: vrea să fie o sinteză, și-i lipsește informații dintre cele mai elementare; vrea să umplă un gol, simțit în istoriografia maghiară privitoare la Panonia de peste 40 de ani, și e tot atât de rămasă în urmă ca și istoriografia ungurească de-acum patru decenii. E numai iredentistă, justificare tocmai suficientă a faptului că a fost lăsată să intre în România.

Autorul înțelege prin Ungaria Ungaria de dinainte de 1918. La pag. 25 Ungaria sa cuprinde și Dacia. La pag. 26 Traian merge să pacifice „Ungaria răsăriteană”. La pag. 27 e vorba de coloniștii aduși de Traian în Dacia (din Panonia și „din Dacia” — sic!) La pag. 28 „cuprinderea într-o unitate a teritoriului Ungariei vechi, întinsă până la Carpați, în scopul apărării Apusului, e ideea lui Marc”. La pag. 27 se așează în „Ungaria răsăriteană”, pe vremea lui Marc, poporul goților, iar apoi gepizii. La pag. 50 e vorba de popoarele germanice din Crișana, de gepizi din Transilvania nordică și de ostrogoți

depe versantul răsăritean al Carpaților, (tot Ungarie și-acela?), în atârănare de hunii lui Atila. La pag. 59 s'arată „cum și-a schimbat din nou stăpânii teritoriul Ungariei istorice”. La pag. 58 e vorba de Slovenia. La pag. 75 despre „muzeele noastre (adecă ale ungarilor — n. tr.) din provincie”, și se specifică: din Gyulafehérvár (Alba-Iulia), din Kassa (Košice), din Temesvár (Timișoara). Când adaos la toate, se arată la urmă harta Panoniei și pe contrapagină a Daciei.

De altminteri autorul nu e nici măcar consecvent. Deși a spus-o singur — precum s'a văzut adineauri — că împărăția romană a avut nevoie de „cuprinderea ntr'o unitate a Ungariei vechi, întinsă până la Carpați, în scopul apărării Apusului” (adecă a Rinului), ceea ce fără o asigurare depe partea laturii austriece și slovace a Dunării nu se poate închipui, și deși se fac de câțiva ani în Slovacia descoperiri romane importante, la nordul Dunării panonice d. Alföldi nu vrea să vadă nicio urmă de stăpânire romană sau măcar de legături cu romanii. Poate l-a îndemnat la această „mulțare” a „istoriceii sale Ungarii” aceeași politică italo-filă exclusivistă a Ungariei hortiste, care i-a șoptit să nu recunoască o prea mare romanizare nici în Dacia.

După ce la pag. 20 a recunoscut că ducea dela Acquincum la Dacia un drum roman păzit, pe harta dela coadă a uitat să-l mai treacă. Așijderea, uită mereu să afle vreo câț de ne'nsemnată urmă romană dela linia Micia-Porolissum la Apus, deși ținuturile arădane sunt pline de astfel de relicvii, și deși descoperirile făcute dela Solnoc și 'n Ungaria răsăriteană în anii din urmă, întind hotărît influența romană până la Tisa centrală. Cu același scop cu care a nesocotit acestea, autorul declară Dacia de dinaintea romanilor grecizată, plină de coloniști „orientali” (pag. 25), pentruca să nu poată fi vorba dela Traian la Aurelian de o romanizare a ei la fel cu a Panoniei, unde romanismul a pătruns cu 5—6 veacuri 'nainte de Cristos și de legiunile romane. Spre deosebire apoi de Panonia, unde rămân urme de populație romană și de orașe romane până după avari (p. 60), sau de ținutul dintre Drava și Sava unde d. Alföldi constată o administrație romană după năvălirile barbare (p. 58 și 60), Dacia se evacuează „de toată populația” (p. 30), la fel ca la Rösler et comp. Ceea ce e valabil pentru Panonia, unde amintita politică italo-filă a Ungariei hortiste are nevoie de-o cât mai mare romanizare, care însă să nu reziste tocmai până la venirea ungarilor, pentru Dacia nu mai e valabil. În Panonia, pag. 4: „Întâi s'a destrămat organizația de stat, apoi încet-încet au înghițit romanizația valurile ce nu mai voiau să conținească ale năvălirilor barbare”. În schimb, din Dacia Aurelian „a evacuat toată populația. Credința că în urma acestei măsuri

executată conștient și cu mare putere militară, romanismul ar fi înflorit acolo și pe mai departe, e un vis ca o fata-morgana al savanților români!” (Pag. 30—31; semnul de mirare e al d-lui autor.) Ca întregire, autorul arată în așa-zisa însemnare bibliografică dela urmă, că Vasile Pârvan „ar vrea să pună în locul continuității ardeleno-valaho-romane, pe care o simte că e falsă, o necrezut de rezistentă supraviețuire dacă, în funcție până astăzi” (pag. 66).

Acestea-s cele ce ne privesc din cartea admisă 'n România a d-lui sintetizator Alföldi András. Despre rest e de prisos să mai vorbim.

Szerb Antal: Magyar irodalom történet (Istorie a literaturii maghiare), B-pesta, 1935, tip. Révai, ed. II (întregită), 536 pag.

Precum s'arată în prefața episcopului protestant Alexandru Makkaî din Cluj, e editată de „Heliconul ardelean” și de „Breasla beletristică ardeleană” (societăți ale scriitorilor unguri dela noi), la al căror concurs din anii trecuți manuscrisul d-lui Szerb (nume cât se poate de suspect) a ieșit întâiul dintre unsprezece. Totuși tipografia budapestană a imprmat pe copertă „copyright by Révai”. Nostim, ca să nu zicem altfel.

P. S. Sa Makkai o recomandă astfel: „o mărturisire ce rămâne, chiar peste valoarea ei intrinsecă, a veșnicei unități spirituale maghiare”. Deși făcută și premiată în Ardeal, „Istoria literaturii maghiare” a d-lui Szerb nu se deosebește deci politicește de cele budapestane decât prin ceea ce

apune la pag. 516, unde explică astfel faptul interesant al proliferei apariții postbelice a literaturii maghiare ardeleni (înainte inexistentă): s'a născut așa de repede această literatură maghiară ardelenă, fiindcă nu se pierduse încă de tot amintirea independenței continue (de Ungaria) a provinciei Transilvaniei.

Altminteri cartea aceasta, mai puțin interesantă decât au socotit-o cei ce-au premiat-o, vrea să nu fie un simplu „herbar” (vorba P. S. Sale Makkai). Voiește, dimpotrivă, să privească literatura maghiară sub un unghi cu totul nou, și de aceea o împarte pe capitole astfel: 1. Literatura bisericească (tot ce e până la sfârșitul evului mediu), subîmpărțită în literatura manuscriselor și a tipăriturilor; 2. Literatura magnatească; 3. Literatura nemeșească, cu subîmpărțirile: literatură scrisă de nemeși și citită de nemeși, literatură nemeșească-populară (sec. 19, cu Petöfi), literatura nemeșagului burghezit (cu Mikszáth); 4. Literatura burgheză (cu „Nyugat” și Ady); 5. Literatura de azi (cu subîmpărțirile: din Ungaria, din statele succesoare).

În afară de această categorisire, noutatea ce vrea s'o aducă autorul e legătura dintre literatura (respectiv curentele culturale, sociale, religioase, etc.) din Ungaria, și dintre literatura și curentele respective din Apus. Reușește în unele privințe, dar defectul general al cărții: disertatia, prolixitatea, salturile peste fapte, îi întunecă și acest succes.

Defectul al doilea i-i lipsa de informații. Literatura veche e tratată mai mult decât sumar; cea latinească (deși limba latină a fost

în Ungaria limbă oficială până spre sfârșitul veacului al 18-lea) abia e amintită. Despre faimoasa „Halotti beszéd” nimic, deși grecismele acesteia s'au bucurat de două-trei decenii încoace de o literatură interesantă. Despre Anonimus abia patru rânduri, iar despre partea lui istoricească nimic. Nimic așijderea despre Nicolae Valahul, despre Verancsics, decât că au luptat pentru înărirea iezuitismului. În general: nimic despre literatura istorică, afară de-a lui Ștefan Horváth și de-a lui Iuliu Szekefi.

Excepția făcută cu Horváth e pasată dinadins. Istoricul acesta, care a avut o ne mai pomenită influență asupra lumii ungurești a veacului trecut, pretindea, precum se știe, că Adam și Eva au fost unguri, că Alexandru Machedon scobora din neamul unguresc, că Moise al evreilor și faraonii egiptenilor au fost așijderea unguri, și că tot ce-a fost cultură în lume până la venirea (după dânsul: revenirea) maghiarilor lui Arpad în Europa, a fost cultură ungurească sau cel puțin moștenire dela unguri. Dupăce despre cronicarii vremii vechi n'a amintit decât în treacăt sau deloc, d. Szerb face cu Horváth István excepție, dar nu ca să-i arate partea de vină că a îndrumat pătura intelectuală a ungarilor pe căile unui șovinism dement, ci ca să spună (p. 280): că pot ungurii să se mândrească, deoarece istoriografia popoarelor vecine abia acum a e acolo unde a fost a ungarilor pe vremea lui Horváth! (Rețineți: s'a putut premia asemenea carte în Ardealul românesc, și i s'a putut da pe de-asupra și autorizare de intrare în țară!)

Ca să încheiem, vom mai re-
marca următoarele:

La pag. 399 autorul arată mijloacele prin cari s'ar fi putut evita prăbușirea dela 1918 a Ungariei: să se fi dat nemaghiarilor „nișel” liberalism, și să se fi pus temei nu atât pe ungurizarea prin limbă, cât prin „spirit”.

La pag. 428 se arată că după așa-zisul mileniu (1896) s'a întâmplat „o ungurizare de proporții uriașe” a șvabilor și evreilor, ceea ce a provocat în literatură antagonisme cumplite, până când s'a făcut sintetizarea prin revista „Nyugat”.

La pag. 436 e vorba despre aimosul mîncător de nemaghiari Rákosi Jenő. Și e prezentat nu ca atare, ci ca expresie a imperialismului european dela începutul secolului nostru!

La pag. 520 se vorbește despre romanul istoric ardelean de după 1918, al cărui rost e să treacă granița și să vorbească un-gurimii integrale. Sic!

Notă generală: nu i se arată decât singur lui Herczeg Ferenc originea neungurească.

† **Al. Th. Cisar: Romania**, București, 1935, Tip. Universal.

I. P. S. Sa mitropolitul latin al României Alex. Th. Cisar a dat la iveală la sfârșitul anului trecut sub titlul *Romania*, un atlas de-o splendidă execuție tehnică înfățișând istoria pământului românesc dela Daci până la desrobirea dela 1918, cu lămuriri în românește, franțuzește și englezește.

Autorul arată în prefață următoarele:

„Cu ocazia jubileului de aur al preoției Supremului Pontif, a Sanc-

tității Sale Papa Pius al XI-lea în anul 1929, am socotit că va fi folositor a prezenta Sfântului Părinte din Roma, pentru biblioteca Vaticană, o modestă lucrare într'un singur exemplar (52×65 cm.) asupra României-Mari, și anume un Atlas cuprinzând 72 de planșe, dintre cari 25 istorice care arată succesiv așezarea și dezvoltarea poposului așezoromân, dela primele sale începuturi până'n zile noastre, iar următoarele planșe cu conținut statistic, din aproape toate punctele de vedere ale bogăției minunate ale solului nostru cât și ale înjghebărilor realizate — ca să fie un fel de prospect asupra istoriei și dezvoltării noastre culturale, și ca orice străin să poată cuprinde din planșele colorate și cu indicațiile necesare, dintr'o privire, vieța istorică cât și succesele pe teren agricol, metalurgic, comercial, industrial și cultural. Lucrând totul cu mâna proprie, și având numai un material documentar destul de restrâns, n'am voit altceva decât să reușesc a face cunoscută țara noastră cum este acum, arătând totodată prin ce timpuri grele de năvăliri și ocupațiuni a trecut de-a lungul veacurilor până ce-i a fost hărăzit de Pronia cerească să-și vadă împlinit visul unui ideal de mult râvnit”.

În Atlasul prezentat acum marului public, I. P. S. Sa reproduce planșele istorice. Făcute pe latinește, adnotate în câteva cuvinte pe românește, franțuzește și englezește, e vădit că se adresează în primul rând străinătății. Precum se spune în prefață, cetitorul va afla din ele dintr'o privire întreg trecutul neamului românesc, și-l va afla în chipul a-

devărat, pentru că I. P. S. Sa l-a redat în adevărata realitate, cu o putere de sugestie remarcabilă. Stăruirea, bunăoară, a elementului românesc în mijlocul noianului de barbari, rezistența lui în fața turcilor, după ungurii — cari se laudă atâta străinătății că au apărut de turci Apusul —, e arătată atât de sugestiv, încât nu poate să nu facă impresie dela prima privire. O comparație apoi între teritoriul ce l-am avut dintru 'nceput, între cel ce ni s'a promis (până la Tisa) în tratatul de alianță din ajunul războiului, și între harta României Mari, îl convinge într'o clipă pe fiecare că România n'are de restituit nimic, ci numai de revendicat.

La sugestiile și la concepția depusă de I. P. S. Sa în aceste planșe, atelierele ziarului „Universul“ au adăugat o execuție tehnică ireproșabilă, încât Atlasul I. P.S. Sale e cu drept cuvânt o poezie ce se cere prezentă în fiecare casă românească.

Datele depe Octomvrie 1935 ale mișcării populației noastre, arătate de d. dr. Sabin Manuilă în n-rul depe Febr. crt. al Buletinului Demografic al României, ar trebui să deschidă în sfârșit ochii tuturor celor răspunzători de destinele neamului românesc.

Fiindcă sunt mai mult decât îngrijorătoare.

Niciodată în ultimii cinci ani nașterile din Octomvrie n'au fost mai puține ca în luna aceasta a anului trecut: 51 980, față de 58.208 câte fuseseră 'n Oct. 1934. La mia de locuitori am avut 32.1 nașteri, față de 36.2 în Oct. 1934, și anume: la țară 34.8, față de

39.7 în 1934, iar la orașe 20.1, față de 21.2 în Oct. 1934.

Mortalitatea, e adevărat, a fost și pe țară și 'mpărțită pe orașe și pe sate mai mică cu ceva decât în Oct. 1934, dar precum se va vedea mai jos, a luat în unele părți și mai ales în unele orașe proporții îngrozitoare, catastrofale, mortalitatea copiilor. În Oct. 1934 au murit 33.121 inși, iar în Oct. 1935 29.302; adică: la mia de locuitori 18.1 în Oct. 1935, și 20.6 în Oct. 1934 (la țară 18.2 în Oct. 1935 față de 21.3 în Oct. 1934, iar la orașe și 'n Oct. trecut și 'n Oct. 1934 17.7). Totuși sporul natural a fost în Oct. 1935 numai de 22.678 suflete, față de 25.087 în Oct. 1934, datorită scăderii din anul trecut a nașterilor.

Examinat pe provincii, sporul natural din Oltenia a fost în Oct. 1935 cu ceva mai mare ca 'n Oct. 1934, ridicându-se 'n jud. Vâlcea dela 20.7 la mia de locuitori la 30.3 la mie. În Muntenia sporul natural a scăzut dela 20.6 la 17.8 la mie. În Dobrogea, Moldova și Basarabia a scăzut mortalitatea, dar din cauza scăderii nașterilor a scăzut și sporul natural. În Bucovina, unde avuseserăm în Oct. 1934 cea mai mare mortalitate, mortalitatea a crescut și mai tare în Oct. trecut, ridicându-se la 26.9 la sută dintre noii născuți. Deasemenea a crescut considerabil mortalitatea copiilor și 'n Bănat și Crișana.

D. Dr Sabin Manuilă subliniază în chip special mortalitatea uriașă a copiilor din unele orașe: la Buzău 23.8%, la Bazargic 25%, la Piatra-Neamț 25.6%, la Constanța 26.9%, la Sătmar 27.3%, la Bacău 28.3%, la Tecuci 29.3%, la Craiova 34.8%, la Lugoj 37%,

la Botoșani 38.5%, la Vaslui 39.3 la sută.

„Se pare — spune directorul Oficiului național de demografie — că simpla citare a acestor cifre nu este o măsură suficientă pentru a determina acțiuni menite să evite repetarea lor pe viitor. Va trebui să se insiste ca aceste cifre să fie cât mai des repetate și explicate și pe înțelesul laicilor”.

Cu alte cuvinte: de geaba se tot toacă la urechile surzilor cari ar trebui să ia aminte la aceste arătări spăimântătoare și să ia măsuri de îndreptare.

Din restul arătatrilor Buletinului demografic reținem că dintre copiii născuți 80.3 % au fost de neam românesc, iar dintre morți 75.5%. Deci față de celelalte neamuri, proporția românilor crește, iar a ungarilor și-a evreilor scade.

Magyar Szemle, no. 2, Febr. 1936 (revista fostului prim-ministru Șt. Bethlen).

De reținut (în afară de dărilor de seamă despre ungurii din Cehoslovacia și Jugoslavia, la cari vom reveni):

G. Otflik se ocupă de „problema Austriei” și-i găsește patru soluții: restaurația habsburgică, făcută împreună cu Cehoslovacia, și anume aducându-i întâi pe Habsburgi pe tronul cehoslovac; o confederație austro-maghiaro-cehoslovacă, cu condiția satisfacerii „prealabile” a „minimelor pretenții teritoriale ungurești”; alipirea la Germania; menținerea „provizoratului” de azi.

Prelatul Al. Ernest scrie despre politica d-lui Beneș, și pledează pentru o înțelegere maghiaro-cehoslovacă, cu con-

cesii, firește, din partea cehoslovacilor.

D. Al Eckhardt recenzează în chip interesant ultimele produse ale literaturii maghiare etnografice: „Művészkedő magyar pásztorok” de Madarassy (e vorba de gravurile în lemn ale păstorilor unguri), Székely néballadák (Balade săcuiesti), de Ortutay-Buday, și „A magyarság néprajza” vol. 3: „Szellemi Néprajz” (Etnografia spirituală), de mai mulți autori. Recenzentul e foarte aspru în special față de ultima dintre aceste cărți, băgând de vină autorilor părții referitoare la povești că au rămas tot la mitologia scrințită a lui Ipolyi, iar autorilor părții referitoare la poezia și la cântecul popular că decretează cântece depe vremea lui Arpad niște produse ale literaturii veacului trecut.

Semnalări. — „Magyar Hirlap” din 12. I. crt. anunță că a apărut deunăzi la München, în editura Verlag für Hochschulkunde, o bibliografie prețioasă, cu 1819 titluri, a ziarelor și publicațiilor periodice nemțești din Ungaria, dela începuturi până la 1918. E întocmită de Henric Rez, și poartă titlul: „Deutsche Zeitungen und Zeitschriften in Ungarn von Beginn bis 1918.”

— „Magyar út” din 15. I crt. recenzează lucrarea apărută anul trecut a lui Iosif Venczel: „A falumunka és az erdélyi falumunka-mozgalom” (Cercetările monografice dela țară și cercetările monografice sătești din Ardeal), Cartea lui Venczel face comparație între cercetă-

rile monografice românești și între cele începute în vremea din urmă de tineretul maghiar dela noi.

— În numărul depe Ianuarie cri. al revistei budapestane „Országút” a soc. „Deák Ferenc” s’au publicat între altele următoarele: Cuceririle ideii revizionale, de G Lukács, Asigurările constituționale ale minorităților, de Szüllő Géza (Cehoslovacia), Muzeul Ardelean (EME) și știința maghiară, de Kászoni Szabó Péter, Unguri-mea din Ardeal în oglinda alegerilor, de Papp Etele, Mișcări de pribegire postbelice în patria noastră și în statele succesoare, de Forro M., Un proiect de confederație maghiaropolonă dela 1849, de S. S.

— Societatea din Budapesta a foștilor elevi ai colegiului protestant din Cluj a publicat un album despre relicviile artistice ale Clujului, însoțit de un studiu de dr. Balogh Jolán. (Cf. „Pesti Hirlap”, 23. I; titlul recenziei, și se pare că și al cărții: „Kolozsvár műemlékei”; editura nearătată).

— „Magyar Könyvbarátok Diáriuma”, nr. 7-8, 1935, recenzază cartea de instigații a lui Jancsó Elemér: „Az erdélyi magyarság életsorsa nevelés-ügyének tükrében (1914-1934)” (Soarta ungarimii ardelene în lumina instrucției sale).

Anuarul școlii comerciale superioare de băieți din Arad, pe anul 1934—35, întocmit de Vasile Suci, directorul școlii. Arad, 1936, tip. Concordia.

Conține în afară de materialul

obișnuit un interesant istoric de 58 de pagini al școlii, cu prilejul semicentenarului ei împlinit în anul trecut. Reținem următoarele:

Școala a funcționat până sub regimul românesc ca școală comunală, ungurească. La 1922 s’a naționalizat, având însă până în anul 1926 și-o secție maghiară.

Inițiată și susținută de primărie într’o vreme când Aradul abia începuse să se maghiarizeze și putea fi încă „cu drept cuvânt considerat ca o colonie sârbească ori românească”, cum îl arată Somogyi în a sa „Descriere a orașului Arad” că era prin anii 1860, și pe deasupra fiind școala comercială a unui județ cu zdrobitoare majoritate românească, firesc și drept ar fi fost să fie o expresie a etnicului orașului și al ținutului, dar n’a fost decât a exclusivismului pan-maghiar. Limba i-a fost cea ungurească, iar spiritul așa de șovinist, încât și puținii elevi români ce i-a avut, au trebuit să fugă la Lipova îndatăce s’a înființat acolo o școală comercială, ungurească deasemenea; (directorul dela 1893 al școlii spunea în legătură cu această dezertare a valahilor că n’a cauzat-o dânsul, „dar în detrimentul educației naționale nu înțelegem să facem nicio concesie”). Până la naționalizarea dela 1922, românii deci abia au dat un contingent de 5.93%. Interesant: pe confesiuni au dat însă: 7.06% ortodocși români și 0.66% gr. cat. rom., adică 7.72 %. (Contingentul ungarilor a fost 47.98%, al evreilor 36.32%). Maghiarizarea ce-o trădează deosebirea dintre procentul etnic și cel confesional, e arătată limpede în statistica dela pag.

24—26, din care reproducem părțile respective:

An. șc.	Ort. rom.	Gr. cat. rom.	Români
1890—91	3	1	3
1892—93	5	1	4
1893—94	5	—	3
1894—95	7	—	5
1895—96	6	1	2
1896—97	2	—	1
1897—98	3	—	1
1898—99	5	—	2
1900—01	8	—	7
1901—02	9	1	9
1902—03	7	1	5
1903—04	6	1	4
1904—05	6	—	2
1905—06	9	1	7
1906—07	18	1	15
1907—08	23	1	19
1908—09	23	1	22
1909—10	24	3	24
1910—11	35	1	32
1911—12	39	5	35
1912—13	40	2	27
1913—14	42	3	22
1914—15	31	4	21
1915—16	28	3	25
1916—17	32	4	19
1917—18	24	3	15
1918—19	29	2	30
1919—20	32	2	30
1920—21	11	3	13
1921—22	12	1	13

De notat:

Întâi: Ortodocșii sârbi figurează aparte. Deci nu ncape nici o îndoială că cei numiți în statistica profesională „ortodocși români” erau români în toată legea.

Al doilea: Maghiarizarea forțată a românilor a dăinuit până după unire, încetând abia în anul 1922.

În ceea ce privește etnicul românesc al școlii după naționalizare, procentele sunt următoarele:

An. Șc.	Români
1922—3	26,71
1923—4	56,32
1924—5	63,91
1925—6	72,98
1926—7	81,09
1927—8	76,87
1928—9	71,97
1929—30	70,78
1930—1	69,06
1931—2	62,29
1932—3	62,31
1933—4	62,03
1934—5	56,03

După cum se vede, contingența românească dă mereu ’napoi racul. Se datorește aceasta bunăstării părinților minoritari, care se vede și de-acu cu ce drept se plâng de stăpânirea românească, și paralel decăderii materiale a românilor și desființării burselor avute în deceniul trecut de elevii dela sate. Faptul acesta din urmă: dezastruoasa consecință a nesprijinirii celor dela țară, se vede mai mult decât elocvent din statistica dela pag. 30. În anii școlari 1922-1935, adică dela naționalizarea școlii, procentul elevilor din orașul Arad a fost următorul: 61,8; 35,1; 30,9; 31,9; 28,5; 34,7; 33,1; 34,1; 43,1; 42,5; 48,2; 50; 50,9. Ceialți, din alte părți, au fost precum se înțelege, în cea mai mare parte din satele din ținutul Aradului. Ajunseseră într-o vreme să reprezinte (la 1926-27) 71,5% ca apoi să dea mereu ’napoi, până ce-au ajuns în anul școlar trecut la 49,1%.

Incheiem aceste spicuiuri cu întrebarea:

Nu-și dau seama autoritățile:

şcolare superioare unde mergem dacă mergem totaşa?

Despre stările demografice din Austria s'a publicat în „Budapesti Hirlap“ din 18 Ian. crt. o dare de seamă interesantă, după broşura „Bevölkerungsspiegel Österreichs“ a lui Oscar Gelinek. Reţinem următoarele:

Din populaţia de 6 760.000 a Austriei, 27,7 procente locuiesc în capitală. Proporţia e mai mare decât în orice altă ţară.

În oraşe revin la o sută de bărbaţi 120 de femei, datorită învăziei femeilor dela sate.

Naşterile descresc alarmant, primejduind apărarea naţională. În anul 1934 numărul bărbaţilor între 20—40 de ani a fost de 1.111.500; în anul 1954, judecând după naşterile de azi, va fi numai de 938.000. Înainte de războiul mondial reveniau la 5 bărbaţi între 20—50 de ani 6 înşi de sex masculin sub 20 de ani; la 1954, în schimb, vor reveni numai 3, iar cei de vârsta armatei (20—40 de ani) vor avea să a-pere pe de două ori atâţia bărbaţi trecuţi de 40 de ani.

Sporul natural al Austriei (scăzând morţile din naşteri) a fost în medie în anii 1932—34 de 1.1 la mie, în vreme ce în Jugoslavia a fost 13.6, în Italia 10, în Germania 7.1, în Ungaria 7, în Cehoslovacia 5.5 iar în Elveţia 4.9.

Numărul cetăţenilor străini cari locuiesc în Austria e următorul (4.3%): cehoslovaci 116.000, germani 44.000, iugoslavi 31.000, polonezi 25.000, unguri 21.000, italieni 16.000.

Ca şi în celelalte state succe-

soare, numărul ungarilor din Burgenland a scăzut după datele oficiale, dela 1910 la 1930, cu 60 de procente. S'a datorit aceasta („Budapesti Hirlap“, fireşte, nu o spune) în primul rând faptului că statistica maghiară dela 1910 era falsă, ca toate statisticile ungureşti, iar apoi emigrărilor în Ungaria.

Administraţia Română, organul Asociaţiei notarilor comunali din România, redactată de d. I. Isacu, apare cu incepere din luna trecută reorganizată, cu o bogată rubrică nouă: jurisprudenţe. Reţinem dintre jurisprudenţele din nr-ul de pe Ian. cea dela pag. 15-16, adusă la 19 XI. 935 de comitetul central de revizuire: cunoaşterea limbei române constitue o aptitudine cerută de lege pentru ocuparea unei funcţiuni publice, şi întocmai ca şi condiţiunea de aptitudine fizică trebuie să fie îndeplinită în orice moment al exercitării funcţiunii.

Birkás Géza : A magyar-ság francia barátai régen és most (Prietenii francezi ai ungarimii, odinioară şi astăzi) (După recenzia lui „Magyarság“ din 9 II crt., fără indicaţia editurii. Carte apărută acum la Budapesta).

Tratează despre legăturile maghiaro-franceze începând din secolul... al XI-lea, ca să ajungă la concluzia că după ce în urma

războiului mondial propaganda antimaghiară a românilor a influențat până și pe francezii filomaghiari, de-o vreme încoace curentul maghiarofil e tot mai puternic în Franța. Se citează următorii autori maghiarofili: Charles Tissey, Antole de Monzie, Aldo Dami, René Dupuis, Georges Roux, Henri de Chambon, Deshieux, Danielou, Leburg, Jardot, Redier, Pozzi, frații Tharaud, Jules Romains, Claude Farrere.

Calendarul Ligii Antirevizioniste pe 1936, tipărit de secția pentru Transilvania a Ligii și redactat de eminentul ei secretar general d. dr. Aurel Gociman, a apărut în condiții cu mult superioare celui din anul trecut, în 160 de pagini, cu peste 50 de clișee și cu un vast material de propagandă și informativ semnat de d-nii Stelian Popescu, directorul ziarului „Universul”, președintele Ligii Antirevizioniste Române, prof. univ. I. Lupaș, membru al Academiei Române și președintele comitetului pentru Transilvania al Ligii, G. Sofronie, prof. I. Matei, prof. G. Moroianu, dr. Aurel Gociman, secretarul general pentru Transilvania al Ligii și vicepreședinte al Sindicatului Presei Române din Ardeal și Banat, Li-

viu Cernea, prof. I. Banu, președ. comitetului Ligii din Odorhei, dr. Macedon Cionca, dr. I. Roșu, președ. comitetului L. A. R. din Sf. Gheorghe; Mihail Bologa, secretarul L. A. R. Sighet; prof. Vasile Scurtu, secretarul L. A. R. Satu Mare ș. a.

În afară de acest material bogat referitor la propaganda revizionistă, numeroase pagini ne informează despre activitatea bogată în realizări a Ligii Antirevizioniste Române în țară și străinătate, și despre instrucțiunile de organizare ale comitetului regional pentru Transilvania.

Prețul unui exemplar este 12 lei. Comitetele comunale ale L. A. R. dau câte un calendar în mod gratuit țăranilor și lucrătorilor cari își achită taxa de membru de 12 lei pe anul 1936. Comitetele comunale cari nu au încă calendare, le vor cere dela Comitetul Regional pentru Transilvania al Ligii Antirevizioniste Române (Cluj, Calea Regele Ferdinand 110).

Calendarele se pot cumpăra dela depozitele ziarului „UNIVERSUL” din toată țara, și se pot comanda dela Comitetul Regional al Ligii Antirevizioniste Române din Cluj.

Pe răbojul vremii

● Episcopia ortodoxă a Aradului, văduvită prin trecerea la cele veșnice a regretatului vlădică Grigorie Comșa, și-a găsit în P. S. Sa Episcopul Andrei Magier Crișanu (instalat la 2 Febr.) un păstor după măsura cerințelor ce se pun unui vlădică românesc la o astfel de graniță expusă, într'o astfel de eparhie subminată de străini prin secte mai tari poate ca oriunde în cuprinsul țării. Fiu al eparhiei, vlăstar al unei familii preoțești de moși cari s'au ilustrat pilduitor în trecutul de lupte-naționale depe vremea ungurească, distins cărturar și organizator încercat (intrucât organizarea eparhiei orădane e'n bună măsură fapta Sa), P. S. Sa Andrei aduce la conducerea eparhiei Aradului calități ereditare, cunoștințe alese și virtuți încercate, în cari pe drept cuvânt eparhia Sa și-a pus cu ne mai văzută unanimitate toate nădejtile.

● Ziua de 9 Febr. a fost o zi de măreață pomenire. S'au împlinit doi ani dela trecerea la cele eterne a cărturarului și luptătorului național Vasile Goldiș, comemorat de arădani printr'un parastas festiv și printr'o mare serbare la Palatul Cultural, în cadrele căreia d. prof. univ. Ioan Lupaș, președintele secției ardelenae a Ligii Antirevizioniste, a evocat prin ilustrații din activitatea de profesor, de secretar al consistorului arădan, de publicist și luptător politic, personalitatea covârșitoare a dispărutului.

● Ministerul instrucțiunii a anunțat o reformare a învățământului comercial, punând în vedere o încurajare materială a absolvenților acestor școli, pentruca să poată deveni oameni independenți în viața comercială a țării. În sfârșit, o inițiativă care ne umple de bucurie.

● Sunt în toi la noi alegerile parțiale. Nu ne place să n'registrăm în aceste coloane lucruri politice dela noi, totuși peste desmățul electoral dela Huniedoara nu putem trece. Fiindcă s'a făcut acolo un cartel electoral cu anumiți minoritari centrifugi, pentruca să s'ajungă la discursuri prin cari s'a condamnat în alpaulele Budapestei politica minoritară a guvernelor românești. Asemenea purtări sunt adevărată inconștiență.

● Asociația avocaților români creștini și-a sărbătorit acum săptămâna un an de existență. Avea tot dreptul să-și prăznuiască aniversarea, deoarece activitatea ei dintr'un an n'a rămas fără urme. Intr'un mare număr de barouri din țară spiritul ei național o pătruns triumfător, ducând în unele locuri chiar la naționalizarea totală a corporației. Ceea ce nu s'ar fi putut imagina cu un an în urmă: o conducere exclusiv românească la barourile înstrăinate, s'a întâmplat datorită ei, trezind și alte corporații profesionale la datoria națională.

EXTERNE

● Chestia austriacă, a restaurării Habsburgilor și a cooperației popoarelor din bazinul dundrean, revenită în discuție luna trecută în urma vizitei la Praga a cancelarului Schuschnigg, agită diplomația europeană mai mult ca oricând. Afară de delegația maghiară, toate delegațiile dela înmormântarea regelui Angliei s'au oprit la Paris, ca să discute aceste chinuitoare probleme. Suveranul nostru, care se află deasemenea la Paris, a dat un interview în contra restaurării Habsburgilor. Vicecancelarul austriac Starhenberg s'a pronunțat deasemenea în contra restaurării, pentruca apoi, după o 'ntâlnire la Paris cu prezumtivul Oto de Habsburg, să-și revoce declarația. De Duminecă participă la discuții și președintele consiliului cehoslovac Mifan Hodza, care urmează să meargă apoi la Belgrad, în vreme ce cancelarul austriac Schuschnigg și-a anunțat apropiata vizită la București.

● Pe frontul sudic din Abisinia italienii au înregistrat înaintări uriașe. Abisiniienii au încercat în mai multe rânduri, dar fără succes, să spargă frontul dela Makalle.

● În momentele când închetem acest număr e vorba să se dea la Aix-en-Provence sentința în procesul complicilor atentatorului dela Marsilia.

● Intre Japonia și Statele-Unite e o tensiune din ce în ce mai pronunțată.

● Alegerile din Grecia au dat venizeliștilor aproape tot atâtea mandate ca guvernamentalilor monarhiști. Autorul restaurației, fostul regent Condylis (macedo-român, după cât ni se spune) a murit în chip suspect a doua zi după alegeri.

In memoriam

† ROMAN CIOROGARU

† NICOLAE IVAN

Infrășiți prin lupta comună ce au dus-o pe vremea ungurească pentru desrobirea nației lor oropsite, prin partea ce li-a revenit la amândoi în lupta aceasta ca să-și deștepte și 'ntărească frații cu puterea condeifului, prin fericirea comună ce li s'a hărăzit de a li se încredința păstorirea unor vlădicii reinviate odată cu stăpânirea românească, unuia pe granița pe care i-a fost dat s'o vadă 'ntinsă până dincolo de Pecica lui natală, celuilalt în capitala Ardealului desrobii, în vlădicia re'nviată a lui Ștefan cel Mare, „unchiașul“ Roman Ciorogaru și totațât de 'naintatul în vârstă unchiaș Nicolae Ivan au avut parte să se înfrățească și în moarte, închizând ochii la abia două săptămâni unul după altul.

Ce a fost unul, ce a fost celalalt, se știe 'ndeobște. Exemple de misiune împlinită, de curaj, când a fost vremea curajului, de jertfă când a fost vremea jertfei, de muncă și când a fost vremea luptei pentru desrobire, și când a fost vremea robotei pentru consolidarea a ceea ce ni-a dat vitejia soldatului român. Cărturarul Roman Ciorogaru a însemnat o epocă și 'n trecutul Aradului și în redeșteptarea politică a Transilvaniei. Un colaborator al său dela „Tribuna“ spunea în necrologul ce il-a făcut, că fără el Aradul rămânea doar o noțiune geografică; el, cu „Tribuna“ sa, l-a făcut centru al luptei pentru libertate a Ardealului. Adevărul e de sigur că „unchiașul“ Ciorogaru a fost o expresie rarisimă a acestui Arad dăfător de ton în noua istorie a românismului transilvănean. Și dacă în vremea de răstriște personalitatea sa s'a impus într'afât, în anii când putea să doarmă pe lauri a fost aceeași personalitate. Să nu vorbim despre atentatul dela Senaț, căruia i-a căzut victimă, fiindcă e vorba de-o năpastă ce-i putea veni dela criminalul comunist oricui care a fost atunci acolo. Ci despre strădania cu care și-a organizat eparhia, despre pilda — unică — ce-a dat-o interzicând proșimii sale să facă politică, acum când

participarea preoșimii la viața politică însemna contrarutul celei din trecut, și-apoi despre exemplul ce l-a dat lăsându-și depe patul de moarte toată agoniseala bisericii.

Fericitul în Domnul Nicolae Ivan, frate mai mic al unchișului Roman Ciorogaru în publicistica politică a vremii, părtaș însă ca și el la toată lupta românească ce s'a purtat aici în contra străinului asupritor, exemplu ca și el prin dragostea cu care a 'nfeles să-și slujească eparhia re'nviată, prin patriotismul cu care s'a pus întotdeauna în fruntea mișcărilor românești din Clujul desrobotit, prin strădania ce a depus-o ca să înzestreze Clujul românesc cu o biserică și cu instituții bisericești după măsura unei capitale desrobite, rămâne ca și vlădica Roman Ciorogaru un exemplu și prin ultima sa faptă: prin testamentul prin care și-a lăsat bisericii toată agoniseala.

Amândoi au fost în eparhiile lor conducători ai luptei antirevizioniste. Fie-le și pentru asta memoria veșnică în sufletul tuturor românilor.

REDAȚIONALE.

Revista „Piatră de hotar” nu-și are ca alte publicații un grup fix de colaboratori, deci primește bucuroasă orice colaborare din sfera sa de preocupări, cu condiția să fie publicabilă și documentată.

Colaborările se vor trimite până cel mai târziu la 5, iar recenziile până cel mai târziu la 10 ale lunii.

O nouă nerușinare revizionistă (Cu prilejul sfertului de mileniu dela eliberarea Budei)	69—70
Ștampilarea coroanelor și falsificările ungarilor	70—71
Visuri bulgărești	72—73
Un memento unguresc din Ardeal pentru cei din Ungaria	73
Depe fronturile dinlăuntru (Descrerea populației din Banat. Revenirile la matcă din Săcuime)	74—78
Minoritățile dela noi (Dă-i nas lui Ivan! Nu se supune decât Romei... După demascarea budapestană a partidului maghiar)	79—82
Intercalări: Sacrosanctitatea Sa Papricașul, p. 14. Din parlamentul maghiar, p. 20, 65. Cum aevii ungar, p. 26. Sfârșitul unui terorist, p. 30. Dela călăul Urmánczy cetire, p. 34. Altul care se vrea mitropolit ortodox maghiar, p. 38.	
Cărți, reviste, ziare: A. Alföldi: Magyarország népei és a római birodalom; Szerb Antal: Magyar irodalom történet; † Al. Th. Cisar: Romania; Mișcarea populației României; Magyar Szemle; Semnalări; Istorical școlii comerciale sup. de băieți din Arad; Stări demografice din Austria; Birkás Géza: A magyarság francia barátai régen és most	83—92
De răbojul vremii (Fapte și întâmplări — interne, externe)	93—94
In memoriam: † P. S. Lor Roman Ciorogaru, Nibolvan	95—96